משנה · אחרונים · מלאכת שלמה · סדר נשים

מלאכת שלמה על משנה קידושין

רבי שלמה עדני

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מלאכת שלמה על משנה קידושין

רבי שלמה עדני

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מלאכת-שלמה-על-משנה-קידושין/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
משנה א 4
משנה ב 9
משנה ג 10
משנה ד 13
משנה ה 15
משנה ו 16
משנה ז 18
משנה ח 20
משנה ט 21
משנה י 23
פרק ב 24
משנה א 24
משנה ב 26
משנה ג 27
משנה ד 28
משנה ה 29
משנה ו 29
משנה ז 29
משנה ח 30
משנה ט 33
משנה י 35
פרק ג 36
משנה א 36
משנה ב 38
משנה ג 39
משנה ד 40
משנה ה 41
משנה ו 42
משנה ז 44
משנה ח 44
משנה ט 45
משנה י 46
משנה יא 47
משנה יב 47
משנה יג 50
פרק ד 51
משנה א 51
משנה ב 52
משנה ג 53
משנה ד 54
משנה ה 56
משנה ו 58
משנה ז 59
משנה ח 59
משנה ט 60
משנה י 60
משנה יא 61
משנה יב 61
משנה יג 63
משנה יד 63

פרק א

משנה א

האשה נקנית וכו'. ביד בהלכות אישות פ"א סי' ב' ורפ"ג. ובטור א"ה סי' כ"ו כ"ז כ"ח:
האשה נקנית בה"א משום דאקרא קאי האשה המבוררת ובעבד ואמה ועבד כנעני אין נופל בהו לשון ה"א שאין מבוררים כל כך שצריך לפרש בהי מינייהו אי בעברי אי בכנעני אי בעבריה דהא גבי יבמה קתני היבמה ואין לחוש כל כך שבכל מקום שונה התנא לשון הרהוט לו בפה דכן מצינו שיש מקומות ששונה המעשה קודם המנין כי הא דהכא וכן בתולה נשאת ליום רביעי אתרוג שוה לאילן בשלשה דרכים התורה נקנית במ"ח [דברים] ויש מקומות ששונה המנין קודם כמו בעשרה מאמרות אור לי"ד שבעת ימים קודם יוה"כ בשבעה דרכי בודקים את הזב בשלש דרכים ושוו גיטי נשים לשחרורי עבדים תוס' ז"ל:
בשלש דרכים בגמ' בעי מ"ט תני שלש ומשני משום דדרך לשון נקבה דכתיב את הדרך אשר ילכו בה ופריך והתנן בפ' בתרא דנזיר ובפרק שני דזבים בשבעה דרכים בודקים את הזב ולפי סברתך ליתני שבע משום דרך ומשני אשכחן נמי דרך דאיקרי לשון זכר בדרך אחד יצאו אליך ובשבעה דרכים וכו' ולא קשו קראי אהדדי דהכא דבתורה קאי ותורה לשון נקבה דכתיב תורת ה' תמימה מסיבת נפש כתב לה לדרך בלשון נקבה והתם דבמלחמה קאי דדרכו של איש לעשות מלחמה ואין דרכה של אשה לעשות מלחמה כתב לה לדרך בלשון זכר ומתנייתא נמי לא קשו אהדדי הכא דלגבי אשה קאי קתני לה בלשון נקבה התם דלגבי זכר קאי ודרכו של איש ליבדק ואין דרכה של אשה ליבדק דהא אשה באונס נמי מיטמאה תני בלשון זכר. וה"נ כתבו תוס' ז"ל בפ"ק דגיטין דף ח' גבי ברייתא דקתני בשלשה דרכים שוותה סוריא לארץ ישראל דנקט שלשה לשון זכר אע"ג דסוריא לשון נקבה משום דעבד וגט דאיירי בהו בברייתא הוי לשון זכר ע"כ. ופרכי' תו בגמ' מ"ט תני שלש משום דרכים ניתני דברים וניתני שלשה כי אורחא דתלמודא דכל התורה כולה בלשון זכר נאמרה ומשני משום ביאה דאיקרי דרך דכתיב דרך גבר בעלמה וכן דרך אשה מנאפת וכסף ושטר נמי צורך ביאה נינהו ואיבעית אימ' מתני' דנקט לשון דרך בקדושי אשה ר"ש היא דאמר אורחא דארעא שייך בהו דמפני מה כתיב כי יקח ולא כתיב כי תלקח אשה מפני שדרכו של איש לחזר על אשה וכו' דבעל אבדה מחזר על אבדתו ופרכינן והא דתנן בז' דרכים בודקים את הזב וכן אתרוג שוה לאילן בשלש דרכים וכן כוי יש בו דרכים וכן נמי זו אחד מן הדרכים ששוו גיטי נשים לשחרורי עבדים ניתני דברים ומסקי' אלא כל היכא דאיכא חלוק דרכים שבדרך זו דומה לכאן

ובדרך זו אינו דומה כגון מתני' בשלש דרכים למעוטי חופה דלא קניא דזב נמי הני הוא דהוי אונס לזיבה ולא אונס אחר ודגיטין באילו שוה ולא באומר תנו גט זה לאשתי ושטר שחרור זה לעבדי דחוזר בגט ואינו חוזר בשחרור דזכין לו לאדם שלא בפניו וכל היכא דליכא פלוגתא תני דברים דייקא נמי דקתני סיפא ר' אליעזר אומר שוה לאילן בכל דבר ולא קאמר בכל דרך כדקאמר ת"ק ש"מ שהטעם דשינה ר' אליעזר דנקט דבר ות"ק נקט דרך הוא משום דר' אליעזר כיון שמשוה אותן לגמרי שלא יש חילוק כלל ביניהם שייך למיתני דבר ש"מ:

בשלש דרכים. למעוטי חופה דלא קניא כדכתיבנא. ולרב הונא דאמר חופה קונה מק"ו ומה כסף שאינו מאכיל בתרומה קונה חופה שמאכלת בתרומה אינו דין שתקנה ומייתי לה במה הצד דכסף ושטר וביאה לדידיה מניינא דמתני' למעוטי חליפין דלא. משום דחליפין איתנהו בפחות מש"פ ואשה בפחות מש"פ לא מקנייא נפשה ואע"פ שקדשה בכלי שיש בו ש"פ אי יהיב לה בתורת חליפין לא מקנייא עד דיהיב לה הכלי לשם כסף ועיין בהר"ן ז"ל דאיכא מאן דלא גריס בגמרא מלת נפכה:

וקונה את עצמה בשתי דרכים. למעוטי חליצה דסד"א תיתי בק"ו מיבמה ומה יבמה שאינה יוצאה בגט יוצאה בחליצה זו שיוצאה בגט אינו דין שיוצאה בחליצה קמ"ל דאמר קרא ספר כריתות ספר כורתה ואין דבר אחר כורתה אליבא דר' יוסי הגלילי ולרבנן נמי דכתיב וכתב לה בכתיבה מתגרשת ולא בדבר אחר וליכא למימר בכתיבה מתגרשת ואינה מתקדשת בכתיבה דכיון דקאי בגירושין מסתברא דממעט גירושין. וכתבו רש"י והר"ן ז"ל וקונה את עצמה בשתי דרכים גרסי' קונה את עצמה להיות ברשותה להנשא לאחר ע"כ. ולא ידענא מה היא הגרסא שבאו למעט דדוחק לומר שבאו להשמיענו דגם בסיפא גרסי' בשתי דרכים בתי"ו לשון נקבה:

בכסף. דגמרי' קיחה קיחה א"נ מויצאה חנם אין כסף אין כסף לאדון זה אבל יש כסף לאדון אחר דהיינו אב שמעת מינה דמתקדשת בכסף ואיצטריך למיכתב ויצאה חנם ואיצטריך למיכתב כי יקח איש דאי כתב רחמ' כי יקח ה"א קדושין דיהיב לה בעל דידה הוו כתב רחמ' ויצאה חנם ואי כתב רחמ' ויצאה חנם ה"א היכא דיהבא ליה איהי לדידיה וקדשתו הוו קדושי צריכא. ופירשו התוס' ז"ל דיהבא ליה לדידיה שאומרת הרי אני מקודשת לך שאי אפשר לפ' כדפירש רש"י ז"ל שאמרה היא לו התקדש לי שהרי אינו נופל באיש לשון קדושין שאינו נאסר בכך לשאר נשים ע"כ:

ובשטר בתך מאורסת לי בתך לי לאנתו ונתנו לה בפני עדים עכ"ל רעז"ל. נראה שנ"ל ונתנו לו כיון שהתחיל לפ' שהוא מדבר עם אבי הנערה ודוקא בפני עדים אבל בהודאת

שניהם לא סגי אע"ג דבעלמא הודאת בעל דין כמאה עדים דמי כדילפי' ליה מכי הוא זה שאנו התם דלא קמחייב לאחריני בהודאתו שאין נפסד אלא הוא אבל הכא קא מחייב לאחריני בהודאתו שקרובותיה נאסרו בו וקרוביו נאסרו בה ע"כ. ובשטר. הא דהקדים כסף לשטר לפי שרוב הקניינים הן בכסף. ונקט בתריה שטר משום דדמי ליה שאף קניינו מרובה ובסיפא נמי גבי וקונה את עצמה הקדים גט למיתת הבעל משום דגט כתיב בהדיא דשרי לה ובמיתת הבעל שקלינן וטרינן בגמ' מנלן ועוד דלישנא דחיי עדיף ליה הר"ן ז"ל:

נקנית בכסף. דגמרי קיחה קיחה וכו' ומהאי טעמא נמי נקט לישנא דקנין ולא תנא האשה מתקדשת כדתני באידך פירקין האיש מקדש משום דקיחה לשון קנין הוא דהא בתר דכתיב נתתי כסף השדה קח ממני כתיב השדה אשר קנה אברהם. ודעת הרמב"ם ז"ל שם פ"א מהילכות אישות דקנין ביאה או שטר הוא מן התורה וקנין כסף הוא מד"ס אלא שבנו ה"ר אברהם ז"ל העיד וכן ג"כ בתשובת הרמ"ך ז"ל שרבינו עצמו ז"ל הגיה בספרו דשלשתם דבר תורה. ועיין על זה במגיד משנה ובכסף משנה. וכתבו תוס' ז"ל ומשום דלא שייך למיתני סיפא ולוקחת את עצמה בשתי דרכים לא תנא ברישא האשה נקחת ע"כ. ועוד פריך בגמ' וניתני נמי התם בריש פירקי' דלקמן האיש קונה כלישנא דקרא ומשני מעיקרא תני הכא לישנא דאורייתא ולבסוף תנא התם לישינא דרבנן דאסר לה אכ"ע כהקדש ותו הדר פריך וניתני הכא האיש קונה בשלש דרכים וכו' ומשני משום דקא בעי למיתני סיפא וקונה את עצמה בדידה תנא נמי ריבא בדידה ותו הדר פריך וניתני האיש קונה ומקנה פי' ומקנה אותה לעצמה בשני דרכים ומשני משום דאיכא מיתת הבעל שהיא אחת מהשני דרכים דלאו בעל קא מקנה אלא מן שמיא הוא דקא מקני לה ואב"א אי תנא קונה ה"א אפילו בעל כרחה תנא האשה נקנית דמדעתה אין בעל כרחה לא. וכתבו תוס' ז"ל ואע"ג דתנא האיש מקדש דמשמע בעל כרחה היינו משום דכבר אשמעי' הכא דבעל כרחה לא והא דקתני היבמה נקנית ולא קתני היבם קונה בעל כרחה איידי דקתני האשה נקנית תנא נמי סיפא היבמה נקנית דניקנית משמע מדעתה ומשמע בעל כרחה וכל חד וחד כדיניה ע"כ. וכתב עוד בר"ן ז"ל א"נ י"ל משום דבקדושין ה"ל למיתני האיש ותנא האשה נקנית משמע לן דמדעתה הוא מה שא"כ ביבמה דלא מיתני ליה היבם קונה דאפילו דעתיה דידיה לא בעינן אלא ממילא נקנית בביאה שלא מדעת שניהם ע"כ:

בכסף בש"א בדינר. בפ"ק דיבמות ד' י"ד ובפ' יש בכור (בכורות ד' נ'.) ובגמ' יהיב טעמי טובא לב"ש ורבא מסיק דהיינו טעמא דרבנן אפקעוה לקדושין הפחותי' מדינר שלא יהו

בנות ישראל כהפקר. וכתבו תוס' ז"ל בעדויות תני לה גבי קולי ב"ש וחומרי ב"ה ואע"ג דאי קבלה קדושין מאחר הוו ב"ש לחומרא מיהו לאו להכי איתשיל ע"כ:

ובה"א בפרוטה. תימא דלא ה"ל למיתני אלא בש"פ כדתנן בהזהב חמש פרוטות הן האשה מתקדשת בש"פ וי"ל משום דתנא כאן בכסף מפ' באיזה כסף דינר לב"ש ופרוטה לב"ה ולפי שלא נטעה לומר כסף דוקא ולא שוה כסף כשדה עפרון דכסף מפורש כתיב ביה ושוה כסף ככסף גבי קדושין וערכין ילפי' לה מעבד עברי דילפי' לה בגמרא מלפיהן ישיב גאלתו מכסף לרבות שוה כסף ככסף תוס' ז"ל. וז"ל הר"ן ז"ל וכי תימא מעבד עברי ילפינן דבכל מילי שוה כסף ככסף ליתא דהא גבי נזיקין נמי איצטריכינן רבוייא דתניא כסף ישיב לבעליו לרבות שוה כסף ככסף ואפילו סובין אלמא כל היכא דכתיב כסף אי לאו רבוי בעינן כסף דוקא והכא דלא כתיב רבוייא שוה כסף מנלן וי"ל דנהי דגבי עבד ונזיקין איצטריכינן קרא לרבויי שוה כסף הכא לא צריך דהתם כל חד וחד למילתיה איצטריך דגבי עבד סד"א כיון שמגרע פדיונו ויוצא בעל כרחו של רבו דלימא ליה רבו זיל טרח וזבין ואייתי ליה להכי איצטריך קרא לרבויי דמסברא לית לן אבל לגבי קדושין כיון שהיא מתרצית בדבר וניחא לה בשוה כסף לא צריך קרא לרבויי דמסברא אית לן דכל כה"ג שוה כסף ככסף וגבי נזיקין נמי משום דכתיב מיטב שדהו ישלם סד"א כיון דאי פרע ליה בקרקע צריך לפורעו ממיטב [כי פרע לי' במטלטלין נמי שיהא צריך לפורעו ממיטב] מטלטלין דהיינו כסף להכי איצטריך רבוייא דישיב אבל לענין מקנה ששניהם מתרצין מסברא פשיטא לן דשוה כסף ככסף ע"כ. והעלה הוא ז"ל שאפי' קדשה בקרקע או במחובר לקרקע בתורת כסף מקודשת אע"ג דלא מהני מחובר לקרקע בתורת קדושי שטר משום דמקשי' הויה ליציאה ע"כ. וכתוב בספר קולון שרש פ"ד אחר שהביא שם דברי הרמב"ם ז"ל כאב וז"ל ואין לתמוה לדברי הרמב"ם ז"ל מאי פריך בגמרא אדשמואל והא אנן תנן בפרוטה ושוה פרוטה נימא דהא דבעי ש"פ היינו היכא דקדשה בירק או בתבשיל וכו' דאיכא למימר דמשמע ליה דוחקא לאוקומי מתני' דוקא בקדשה בירק או בתבשיל דש"פ כל ש"פ במשמע ועוד נלע"ד דמתני' קשיתיה והכא דייק מדקתני בפרוטה ובש"פ דלא הוה בעי למיתני אלא בש"פ וממילא משמע פרוטה כדאשכחן בכל דוכתא דקתני ש"פ ולא קתני כי האי לישנא בפרוטה ובשוה פרוטה גבי הודאה במקצת וכן גבי אונאה ופדיון מעשר שני וגזל ואפילו גבי אשה אשכחן דקתני תנא דמתני' בש"פ ולא קתני בפרוטה דפשיטא הוא דבכלל ש"פ היא כמו ששנינו בב"מ פ' הזהב ה' פרוטות הן ההודאה ש"פ והאשה מתקדשת בש"פ והנהנה בש"פ מן ההקדש מעל המוצא ש"פ חייב להכריז הגוזל את חברו ש"פ יוליכנו לאחריו אפילו למדי הרי לך שבכל השיעורים

אינו משער אלא בש"פ ואפילו לענין קדושי אשה וכן כל המשניות בעיקר מקומן כגון גבי גזל בפ' הגוזל קמא וגבי הודאה בפ' שבועות הדיינים וגבי מעילה בפ' הנהנה לא נמצא א' מהם שישנה רק ש"פ ומ"ש הכא דקהני ש"פ ובפרוטה אלא ודאי צ"ל לאשמועינן אתא דבעי' ש"פ דומיא דפרוטה כשם שהפרוטה ש"פ במקום שהיא יוצאה דהיינו בארץ ישראל ששם נשנו המשניות ופשיטא ששם היו יוצאות הפרוטות שהרי הרבה שיעורים שיערו בה חכמים כדפי' ה"נ ש"פ בעי' שיהיה ש"פ באותו מקום והיינו דפריך והתנן בפרוטה ובשוה פרוטה ולמה הזכיר בקושייתו בפרוטה הל"ל והיא תנן בש"פ ותו לא אלא ודאי מייתורא דפרוטה קא דייק כדפרישית עד כאן לשונו ז"ל:

וכמה היא פרוטה אחד משמונה באיסר דשש מעה כסף דינר ומעה שני פונדיונים ופונדיון שני איסרין ואיסר שני מסמסין ומסמס שני קונטרקין וקונטרק שתי פרוטות אבל רשב"ג אומר שלשה הדרסין למעה שני הנצין להדרס שני שמנין להנץ שתי פרוטות לשמין כשתדקדק תמצא לפי זה פרוטה אחד מששה באיסר האיטלקי כשהאיסר מתייזל. ואיתא ר"פ הזהב בברייתא. ירושלמי חלפאי אמר איתבוני על גיף נהרא דלא אפיקית מתניתא דר' חייא רבא ממתניתין זרקוני לנהרא אמרין ליה והא תני ר' חייא סלעא ד' דינרין אמר לון אוף אנן תנינתה בפ' הזהב כמה תהא הסלע חסרה ולא יהא בה אונאה ר"מ אומר ד' איסרות מאיסר לדינר אמרין ליה והא תני ר' חייא שש מעה כסף דינר אמר לון אוף אנן תנינתה התם האונאה ד' כסף מכ"ד כסף לסלע שתות למקח אמרין ליה והא תני ר' חייא שני פונדיונים מעה אמר לון אוף אנן תנינתה בפרק ז' דערכין נותן סלע ופונדיון לשנה אמרין ליה והא תני ר' חייא שני איסרין פונדיון אמר לון אוף אנן תנינתה בפ"ד דמעשר שני המניח איסר ואכל עליו חציון והלך לו למקום אחר והרי הוא בפינדיון מוסיף עליו עוד איסר אמרין ליה והא תני ר' חייא שני מסמסין איסר שני קורטינדס מסמס שתי פרוטות קורטינדס אמר לון אוף אנן נמי תנינתה וכמה היא פרוטה אחד משמונה באיסר האיטלקי ע"כ:

איטלקי מפרש ר"ת על שם איטליא של יון ואין לתמוה על הקוף כדאשכחן בעזרא שושנכיא על שם שושן תוס' ז"ל:

היבמה נקנית וכו' וז"ל הר"ן ז"ל וקשיא ליה להראב"ד ז"ל אמאי לא תנא דרכים ביבמה ומניינא דרישא למעוטי כסף ושטר ומניינא דסיפא דוקונה את עצמה למעוטי גט תירץ הרמב"ן ז"ל דגבי יבמה אמניינא דרישא סמוך וה"ק היבמה נקנית באחד מאלו דרכים שאמרנו דהיינו ביאה וממילא אמעיטו להו כסף ושטר וכי תימא תינח רישא אבל סיפא דוקונה את עצמה ליתני מניינא למעוטי גט דליכא למימר דאמניינא דרישא קאי דהא

חליצה ליתא בדרכים דלעיל וי"ל דאה"נ אלא כיון דלא איצטריך דרכים ביבמה דרישא לא תננהו נמי בסיפא והיינו טעמא נמי דלא תנא גבי עבד עברי במתני' דלקמן דרכים משום דכי קתני עבד עברי נקנה בכסף ובשטר אדרבים דרישא סמיך דהא תננהו לעיל ובסיפא דוקונה את עצמה בשנים וביובל ובגירעון כסף משמע לי דלא מצי למתני מניינא לפי שאף הוא קונה את עצמו קצת במיתת האדון שהרי אינו עובד את האח כדאיתא לקמן בגמרא ומש"ה לא תנא ביה דרכים אע"ג דליכא למימר דאדרכים דרישא סמיך שהרי לא שנה דרכים הללו עד עכשיו כלל. א"נ דכיון דלא מצי למתני מניינא גבי עבד עברי נקנה לא תנא ליה גבי קונה אבל במתני' דלקמן דגבי עבד כנעני ליכא למימר הכי דהא תני ברישא חזקה דלא תנא לעיל ומש"ה משמע לן בגמרא דגבי עבד כנעני נמי נקנה בחליפין אע"ג דתנא לא תני להו משום דלא אשכחן בקניות עבד כנעני מניינא למעוטי ויהבינן טעמא בגמרא למה לא שנה התנא בהדיא חליפין עכ"ל ז"ל. ואיתה להאי בבא בתוס' ביבמות פ' רבן גמליאל (יבמות דף נ"ב:)

בביאה דכתיב ויִבְמהּ ביאה גומרת בה ואין כסף ושטר גומרים בה:

משנה ב

עבד עברי נקנה בכסף דכתיב מכסף מקנתו והאי קרא משתעי בעבד הנמכר לגוי ולא מני למילף עבד הנמכר לישראל מיניה דמה לגוי שכן כל קניינו דעבד עברי בכסף ולא בשטר [הגה"ה. פירשו תוס' ז"ל דהא דישראל שקונה בשטר מאחרת נפקא לן ונכרי שאינו בתורת גיטין וקדושין לא שייך האי טעמא ע"כ]. אלא ילפי' דהנמכר לישראל נקנה בכסף מהיקש דאמה העבריה דכתיב כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה ובאמה העבריה כתיב והפדה ומדלא כתיב נפדית משמע בכסף והפדה שאף הבעל מסייע בפדיונה אלמא בכסף נקנית דאי לא קנאה בדמים מאי מגרעא והדר פריך עלה אשכחן מכרהו ב"ד דכי ימכר ע"י אחרים משמע והדין נותן שיהא נקנה בכסף בלא חזקה הואיל ויש בו צד קל שנמכר בעל כרחו מכר עצמו מנ"ל יליף שכיר שכיר מוכר עצמו ממכרוהו ב"ד דבמכרוהו ב"ד כתיב כי משנה שכר שכיר ובמוכר עצמו כתיב כשכיר כתושב יהיה עמך והדר פריך הניחא למאן דיליף שכיר שכיר אלא למאן דלא יליף שכיר שכיר מאי איכא למימר ומסקי אלא אמר קרא במוכר עצמו לגויים וכי תשיג וי"ו מוסיף על ענין ראשון וילמד עליון דהיינו מוכר עצמו לישראל מתחתון דהיינו מוכר עצמו לגוי ובנמכר לגוי כתיב מכסף מקנתו. וביד ר"פ שני דהלכות עבדים וסי' ח' י"ב ובכ"ג סימן ו' ז' ובפ"ד סי' ג' ד' ה' וכתב שם דאמה העבריה אינה נקנית בפרוטה מפני שצריך לקנותה בדמים

שראויין לגרעון כדי שתגרע פדיונה ותצא ע"כ. ושם נסתפק מהרי"ק ז"ל אם גם ע"ע לא ירצה בפרוטה אלא יהיה דינו כדין אמה העבריה מהקשא דהעברי או העבריה:
ובשטר גם שם כתב הרמב"ם ז"ל ניצד בשטר כותב על הנייר או על החרס בתי מכורה לך בתי קנויה לך ונותן ביד האדון ע"כ. וגם בר"פ שני גבי עבד עברי כתב כיצד בשטר כותב לו על הנייר או על החרס הריני מכור לך הריני קנוי לך ונותן לו השטר ע"כ:
וביובל בברייתא דבגמרא קתני דקונה עצמו בכסף ובשוה כסף בכסף דכתיב מכסף מקנאו ובשוה כסף דכתיב ישיב גאולתו לרבות שוה כסף. וכתב הר"ן ז"ל לעיל בריש פירקין אבל מסברא לא נפקא לן כמו בקדושין דהכא סד"א כיון שמגרע פדיונו ויוצא בע"כ של רבו דלימא ליה רביה זיל טרח וזבין ואייתי לי להכי איצטריך קרא לרבויי דמסברא לית לן דכל כה"ג שוה כסף ככסף ע"כ. וכתוב בתוספות יום טוב ונראה לי דגבי נקנה אה"נ דנפקא לן מסברא כמו בקדושין כמו שמתרצין גם שניהם ומיהו אפילו אי לאו סברא הואיל וקנין כסף מוהפדה נפקא לן ודאי דמייתינן נמי שוה כסף [לכל קנין] ע"כ. וגם בשטר שחרור תנן בברייתא דהוא קונה עצמו אבל מחילה בדברים על פה לא מהני משום דעבד עברי גופו קנוי לרבו לענין שמוסר לו בטל כרחו שפחה כנענית והולדות לאדון הלכך אין זה שעבוד בעלמא אלא קנין הגוף ממש ומשו"ה לא מהני בה מחילה אפילו לענין מעשי ידיו והרב שמחל על גרעונו אין מחול עד שיגיעו ימי חפושו ולפיכך צריך שטר שחרור וכתבו תוספות והר"ן ז"ל ותנא דמתני' דלא חשיב שטר משום דתנא דמתניתין לא חשיב אלא יציאות שהן בעל כרחו של אדון אבל שטר מדעתו של אדון הוא ע"כ:
וקונה את עצמו ביובל ובמיתת האדון ראיתי כתוב בשם ר"ת דהא דלא תנא וקונה את עצמו בגרעון כסף משום דאין שייך בו כיון שלא נקנה בכסף וכתוב עליו ואינו נראה לי וכו' אלא נראה הטעם מפני שקנסתו תורה להרצע ולעבוד עד היובל ולפיכך אינו יוצא בגרעון כסף שלא זיכתו תורה לכך כי אם ביובל ובמיתת האדון ע"כ:

משנה ג

עבד כנעני כל האומות בכלל כנעני משנמכר לעבד שכל עבדים נקראים ע"ש כנען דכתיב ביה עבד עבדים יהיה רש"י והר"ן ז"ל והכי כתיב בקריא מאת הגוים אשר סביבותיכם וגם מבני התושבים וגו' מהם תקנו עבד ואמה פי' בין קנאו מגוי בין קנאו מישראל בין קנאי בעודו גוי בין קנאו אחר שהטבילו רבו ראשון לשם עבדות נקנה בכסף ובשטר ובחזקה. בתשובות הרשב"א ז"ל סי' צ"ט כתוב עבד כנעני הוא שמל וטבל והוא גר וחייב במצות כנשים ואינו יוצא לחירות אלא בגט שחרור מרבו ואין עסק לב"ד בדבר זה אלא

שצריך טבילה בשעת שיחרור אבל העבד הישמעאלי איננו קנוי לרבו קנין הגוף אלא קנין פירות לפי שאין הגוים קונין זה מזה קנין הגוף דכתיב וגם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו ודרשי' אתם תקנו מהם אבל הם אין קונין מכם ולא הם קונין זה מזה כלומר אין קונין זה מזה קנין הגוף אלא קנין פירות וגוי מאי דאית ליה ביה מזבין לישראל ולפיכך אם קדם העבד שלא מדעת רבו וטבל לשם בן חורין קנה עצמו בן חורין אלא שחייב ליתן דמיו לרבו וכשרבו מטבילו לשם עבד אז קנה אותו קנין הגוף ונעשה עבד כנעני והיינו דאמרי' בפ' החולץ וכו' ע"כ:

בכסף ובשטר ובחזקה דילפינן לה מהיקש דקרקעות ואי אמרת נילף מינה נמי דחוזר לבעלים ביובל דומיא דקרקעות ת"ל לעולם בהם תעבודו ובתוספתא תנא אף בחליפין ותנא דידן מלתא דליתא במטלטלין קתני אבל חליפין דאיתנהו נמי במטלטלין לא קתני:

וחכמים אומרים בכסף על ידי עצמו בגמ' דייק ע"י עצמו אין ע"י אחרים לא אמאי נהי נמי דשלא מדעתו מכדי שמענא להו לרבנן במתני' דבספ"ק דגיטין דאמרי זכות הוא לעבד שיצא מתחת ידי רבו לחירות ותנן זכין לאדם שלא בפניו ואין חבין לו אלא בפניו וכי תימא מאי ע"י עצמו אף ע"י עצמו וקמ"ל דיש קנין לעבד בלא רבו אי הכי אימא סיפא ובשטר ע"י אחרים ולא ע"י עצמו ואמאי והא קיי"ל פי' מעשים בכל יום שהעבד מקבל גיטו ואי רבנן פליגי עלה דמילתא מי שבקינן רבנן ועבדינן כר' מאיר וכי תימא מאי ע"י אחרים אף ע"י אחרים והא קמ"ל דזכות הוא לעבד שיצא מתחת רבו לחירות אי הכי נערבינהו ונתנינהו בכסף ובשטר בין ע"י עצמו בין ע"י אחרים ומשנינן משום דסיפא דשטר ר"ש בן אלעזר היא דלית ליה גיטו וידו באין כאחת משום הכי לא ערבינהו ושלש מחלוקות בדבר ר"מ אית ליה בכסף ע"י אחרים ואפי' שלא מדעתו ולא ע"י עצמו דאין קנין לעבד בלא רבו ובשטר ע"י עצמו ולא ע"י אחרים שלא מדעתו דחוב הוא לו וכסף אע"ג דחוב הוא לו קבלת רבו גרמה לו ור"ש בן אלעזר אית ליה בין בכסף בין בשטר ע"י אחרים דקסבר זכות הוא לו ולא ע"י עצמו דגבי כסף אית ליה אין קנין לעבד בלא רבו וגבי שטר לית ליה גיטו וידו באין כאחת כדקתני בברייתא רשב"א אומר אף בשטר ע"י אחרים ולא ע"י עצמו וכ"ש בכסף אלמא בתרוייהו אית ליה ע"י עצמו לא ורבנן דמתני' אית להו בכסף בין ע"י עצמו בין ע"י אחרים ע"י עצמו דיש קנין ע"י אחרים דזכות הוא לו וכן בשטר בין ע"י אחרים בין ע"י עצמו ודקיימא לן מקבל העבד גיטו דגיטו וידו באין כאחת כרבנן עבדינן לה וה"ק ליה רבנן לר"מ ברישא דסיפא אף בכסף ע"י עצמו דיש קנין וכמו שנפרש בסמוך וכ"ש ע"י אחרים דזכות הוא לו וכ"ש שטר דזכות הוא לו אבל סיפא דקתני ובשטר ע"י אחרים דוקא רשב"א היא וכדכתבינן וטעמיה דגמר

לה לה מאשה מה אשה עד שיוציא גט לרשות שאינה שלו דהא כל אשה לא אקנייא לבעל לגופה אף עבד נמי עד שיוציא גט לרשות שאינה של רבו ורבנן גמרי הכי מה אשה מקבלת גיטה אף עבד מקבל גיטו. ועיין בספר המלחמות להרמב"ן ז"ל שהכריח לפרש דכולה מתני' רשב"א היא אבל רבנן לא תנו להא מתני' כלל:

שיהא הכסף משל אחרים בגמ' מוקי רב ששת פלוגתא דר"מ ורבנן כגון דאקני ליה אחר מנה וא"ל ע"מ שאין לרבך רשות בו ר"מ סבר כי אמר ליה קני קני עבד וקני רביה וכי א"ל ע"מ לאו כלום קאמר ליה ורבנן סברי כיון דאמר ליה ע"מ אהני ליה תנאיה אבל אי לא אמר ליה הכי דכ"ע אין קנין לעבד בלא רבו. ור' אלעזר מוקי פלוגתא דר"מ ורבנן כגון דאקני ליה אחד מנה ואמר ליה ע"מ שתצא בו לחירות ר"מ סבר כי א"ל קני קנה עבד וקנה רבו וכי א"ל על מנת לאו כלום הוא ורבנן סברי לדידיה נמי הא לא אקני ליה דהא לא אמר לו אלא ע"מ שתצא בו לחירות אבל בגוונא דאוקימתא דרב ששת דאוקי דהיינו שהקנהו לו אחר ע"מ שאין לרבו רשות בו ס"ל לר' אלעזר דכ"ע לא פליגי דקנה עבד וקנה רבו דהוי כאילו נתנו לו בסתם דקיי"ל דאין קנין לעבד בלא רבו ואין קנין לאשה בלא בעלה ובגמ' רמינן דר"מ אדר"מ ורבנן אדרבנן ומשני לה רבא. והרמב"ם ז"ל נקט לפרושי כאוקימתא דר' אלעזר ורבינו עובדיה ז"ל נראה דנקט כדעת רב ששת. והקשו התוס' לרב שבת דס"ל דלא אמר ר' מאיר דקנה רבו כו' [עיין בתוי"ט] ועיין ג"כ בהר"ן ז"ל שהקשה דרבנן אדרבנן ודר"מ אדר"מ ממתני' דבפרק בתרא דנדרים דהמודר הנאה מחתנו ושני ליה לפי דעת כל השיטות אשר כתב שם. וכתב הרי"ף ז"ל ובכסף ע"י אחרים כגון שנתן אחד מנה לרבו ע"מ שיצא בו לחירות ואע"פ שנתנו לרבו שלא מדעתו של עבד דקיימא לן זכות הוא לעבד שיצא מתחת ידי רבו לחירות וכו' וכתב עליו הר"ן ז"ל וז"ל מדברי הריא"ף ז"ל נראה שהוא סובר דדוקא שלא מדעתו אבל בעל כרחו לא דהא דאמרינן זכין לאדם שלא בפניו היינו דכי שמע נתרצה או שתק אבל בעומד וצווח כששמע לא כדמוכח בהדיא בפי שני דחולין וכך נראה מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות עבדים כדברי הריא"ף ז"ל אבל אחרים אומרים שקונה עצמו בכסף ע"י אחרים אפילו בעומד וצווח כדאמרינן בגמ' אליבא דר"מ דכיון דקני ליה רביה בכסף בעל כרחו מקני ליה נמי בעל כרחו וכמו שכתבתי במשנתינו ואע"ג דהאי טעמא לר"מ אתמר כיון דלא אשכחן דרבנן פליגי עליה בהא מסתמא ודאי הכי דינו אפילו לרבנן ומיהו בשטר ע"י אחרים דוקא שלא מדעתו אבל בעל כרחו לא משום דשטר קבלת אחרים גרמה לו עכ"ל ז"ל. עוד כתב הרי"ף ז"ל בשטר ע"י עצמו כיצד כגון דכתב ליה הרי אתה בן חורין הרי אתה לעצמך ומסר לו השטר דקיימ' לן גיטו וידו באין כאחת ובשטר ע"י אחרים כיצד כגון

שכתב לו רבו גט חירות וזיכה לו ע"י אחר כיון דזכות הוא לו זכין לו לאדם שלא בפניו וכן הלכתא ע"כ. ועבד כנעני היוצא בראשי איברים פלוגתא דתנאי טובא בגמ' אי צריך גט שחרור ומאן דמצריך גט שחרור ילפינן ליה שלוח שלוח מאשה דהכא גבי עבד כתיב לחפשי ישלחנו. ובירוש' פריך ולמה לא תנינן דיוצא בשן ועין ובראשי אברים שאינם חוזרין ומשני מפני המחלוקת דאית תנאי תני דצריך גט שחרור ואית תנאי דתני דאין צריך גט שחרור כלומר דלמ"ד שצריך גט שחרור ונמצא שאינו קונה עצמי בראשי אברים אלא בשטר הר"ן ז"ל וכתב הוא ז"ל בשם הרמב"ן ז"ל דבזמן הזה דליכא סמוכין צריך גט שחרור לדברי הכל ע"כ. וז"ל הריטב"א ז"ל וקונה את עצמו בכסף הקשו בתוס' אמאי לא קתני נמי שקונה את עצמו בראשי אברים ותרצו משו' דה"ל קנסא ובקנסא לא קמיירי דאי בעי מודה ומפטר ואחרים תרצו דלא קתני אלא מה שיש לחלק בו בין ע"י עצמו בין ע"י אחרים כגון כסף ושטר אבל בירושלמי תרצו בענין יפה שאמרו שם ולמה לא תנינן שקונה את עצמו בראשי אברים שאינם חוזרין א"ר יוחנן מפני המחלוקת אית תנא תני צריך גט שחרור ואית תנא תני אין צריך גט שחרור ע"כ כלומר כיון דאיכא מאן דסבר דמעוכב גט שחרור לא תני ליה הכא דלא קתני אלא דרכים שקונה בהן את עצמו לגמרי ואינו צריך גט שחרור וזה טעם נכון ע"כ. ובבראשית רבה מה טעם עבד יצא בשן ועין משום דכתיב וירא חם אבי כנען ויגד וגו'. וביד ר"פ שני דהלכות מכירה ובפ"ה דהלכות עבדים ובר"פ ששי. ובטור י"ד סימן רס"ז ובח"מ סימן קצ"ו:

משנה ד

במסירה אבל במשיכה לא שאין דרכה בכך להוליכה לפניו רש"י ז"ל. ובברייתא תניא וחכמים אומרים זו וזו במשיכה רש"א זו וזו בהגבהה ורב דרש כחכמים דברייתא ובמציעא פ"ק דף ט' שמעי' לר' אלעזר דאמר מנהיג בהמה דהיינו משיכה קנה ומש"ה פירשו תוס' ז"ל דבמסירה דקתני הכא פי' אף במסירה וכ"ש במשיכה דעדיפא טפי וכן פי' הר"ן ז"ל ועוד האריכו בראיות דמשיכה עדיפא ממסירה וכן דעת הרמב"ם ורוב הפוסקים ז"ל. עוד פי' רש"י ז"ל הכא בגמ' במסירה בעלים מוסרין אותה ללוקח באפסר או בשערה ע"כ. וכתבו תוס' והר"ן ז"ל ולאו דוקא שאין צריך שימסרנה מיד ליד אלא כל שאחזה במצותו סגי והיינו דתניא לעיל אחזה בטלפה וכו' ועוד אמרינן בעלמא לך חזק וקנה ומדלא קאמר תא חזק וקנה ש"מ דלא בעינן מיד ליד ואף רש"י ז"ל שפירש כאן שהבעלים מוסרים אותה ללוקח באפסר פירש למעלה אחזה בטלפה במצות המוכר ע"כ. ועוד כתב ז"ל והגבהה בדברים הצריכין הגבהה נראה מדברי רש"י ז"ל שצריכין שלשה טפחים ור"ת ז"ל השיב עליו מדאמרי' גבי עירוב ומזכה להן ע"י אחר ומגביהו

מן הקרקע כל שהוא ומפרשי' בגמ' כמה כל שהוא טפח אלמא דין הגבהה טפח ויש דוחין דשאני שתופי מבואות דרבנן כדאמרינן וכו' ובירושלמי בפ"ק דמסכת דמאי אמרינן המטלטלין נקנין בהפיכה אלמא לא בעינן שלשה טפחים אבל טפח מיהא בעי' כדאמרינן גבי עירוב עד כאן לשונו ז"ל. ופשוט הוא דר' אלעזר גרסינן בלי יו"ד והוא ר' אלעזר בן שמוע. ואיתא למתני' בפ"ק דבבא קמא דף י"א ותוספת פ"ק דב"מ דף ח' ובכ' הספינה ד' פ"ו. וביד פ' שני דהלכות מכירה סי' ה' ובפ"ד סי' ג' וכתב שם הרב המגיד בשם הרשב"א ז"ל דמסירה דקונה בחצר שאינה של שניהם דוקא בשהכניסה שם מוכר שלא מדעת בעלים דכיון שלא היה לו רשות להניחה שם הרי היא להם כר"ה דאילו מדעת בעלים הוי כחצר שלו או כחצר של שניהם ע"כ בקיצור. ובטור ח"מ סי' קצ"ז. בפי' רעז"ל ומשיכה קונה בסמטא ובחצר של שניהם ומסירה קונה בר"ה ובחצר שאינה של שניהם כ"כ ג"כ הרמב"ם ז"ל. וכתבו התוס' והר"ן ז"ל טעמא דמילתא משום דמשיכה היינו שמושך הדבר ברשותו ואילו ר"ה לאו רשותו הוא שהרי אין לו רשות להביא שם כליו וכי תימא היאך אפשר דהא משיכה עדיפא ממסירה כדכתבינן ועוד דבכלל משיכה מסירה שהרי א"צ מיד ליד אלא שיתפסנה במצות המוכר וכן דין המשיכה שתהא במצות המוכר ואי נמי בפניו שלא כמצותו וכן דין המסירה כמו כן וכיון שהמסירה קונה בר"ה היאך אפשר שהמשיכה לא תקנה. לאו קושיא היא דכיון שמשך גלי דעתיה דלא ניחא ליה דליקני במסירה אלא במשיכה וכיון דבסימטא ובחצר שאינה של שניהם אפשר למעבד בה מסירה אין המשיכה קונה א"נ היינו טעמ' דמסירה לא קניא בסמטא משום שכיון שיש רשות לכל אחד להניח שם כליו וסתמא דמילתא שהמוכר קדם והניח שם כליו קודם שבא הלוקח זכה באותו המקום וה"ל מסירה ברשות מוכר דודאי לא מהניא שהרי רשותו של מוכר מבטלת תפיסתו ע"כ. עוד בפי' רעז"ל וכל דבר שדרכו בהגבהה אינו נקנה אלא בהגבהה פי' חוץ מבהמה דקה כדפי' רעז"ל בריש מילתיה ואכתוב עוד בס"ד דברי אלפסי ז"ל במתני' דבסמוך וז"ל הרמב"ם ז"ל שם פ' שני הבהמה בין דקה בין גסה נקנית במשיכה אע"פ שאפשר להגביה אותה לא הצריכוהו להגביה מפני שמתחבטת בארץ ואם הגביה קנה ע"כ. וכאן בפי' המשנה מבואר יותר. בסוף פי' רעז"ל ודבר הנקנה במסירה אינו נקנה במשיכה וכן דבר הנקנה במשיכה אינו נקנה במסירה נראה שר"ל המקום המועיל למסירה דהיינו רשות הרבים וחצר שאינה של שניהם אינו מועיל למשיכה ומקום המועיל למשיכה דהיינו סימטא וחצר של שניהם אינו מועיל לקנין המסירה והכי מוכח מגירוש הרמב"ם ז"ל ובא להודיענו שאפילו בדיעבד אם שינה לא קנה:

משנה ה

נכסים שיש להם וכו'. פ' חזקת (בבא בתרא דף נ"א) ובפ' הספינה דף ע"ו ודף פ"ו ובפ' מי שמת (בבא בתרא דף ק"נ) ובפירקין דף ז'. אמר רב לא שנו דקני בכספא לחודיה אלא במקום שאין רגילין לכתוב שטר מכירה אבל במקום שכותבין את השטר לא קנה דכיון דרגילין בהכי לא סמכא דעתיה דלוקח עד דנקיט שטרא ועיקר דעתו לקנות על השטר הוא ואי פריש אם רציתי יקנה לי שטרי ואם רציתי יקנה לי כספי פריש:

ובחזקה. רבי חזקיה מייתי לה מקרא דכתיב ושבו בעריכם אשר תפשתם במה תפשתם בישיבה. ואי קשיא אמאי לא תנא נמי חליפין שהקרקע נקנה ג"כ בהן. תשובה כסף ושטר וחזקה דאיתנהו בקרקעות וליתנהו במטלטלין קתני שגם החזקה אינה מועלת במטלטלין שאם מסר לו כליו ונשתמש בו שהניח שם פירותיו או שייפהו ועדיין לא משכו לא קנאו אבל חליפין דאיתנהו נמי במטלטלין לא קתני תוס' רי"ד:

ושאין להם אחריות. אינם נקנים אלא במשיכה לרבי יוחנן דאמר דבר תורה מעות קונות תנא תקנתא דרבנן קתני:

נכסים שאין וכו'. פ' שני דגיטין דף כ"ב ובפירקין דף ז' ובפ"ק דב"ק דף י"ב ובפ' הזהב (בבא מציעא דף מ"ז) ובפ' השואל דף ק' ובפ' המוכר את הספינה (בבא בתרא דף ע"ז) ובפ' מי שמת (בבא בתרא דף ק"נ) ודף קנ"א. וז"ל הרי"ף ז"ל שם בפ' הספינה דף ר"ג תנן התם נכסים שיש להם אחריות נקנין בכסף ובשטר ובחזקה ושאין להם אחריות אין נקנין אלא במשיכה אמר רבה לא שנו אלא בדברים שאין דרכן להגביה אבל בדברים שדרכן להגביה בהגבהה אין במשיכה לא וכן הלכתא ואי קשיא לך הא דתניא בהמה גסה נקנית במסירה והדקה בהגבהה דברי ר"מ ור' אלעזר וחכמים אומרים זו וזו נקנית במשיכה דהא בהמה דקה דבת הגבהה היא וקני לה במשיכה שאני בהמה דמסרכא עכ"ל ז"ל. וכן הוא מבואר שם בגמ' הקושיא והתירוץ:

ניקנין עם נכסים וכו' בגמ' מסיק והל' צבורין על הקרקע לא בעינן אבל אגב וקנה בעינן כדפי' רעז"ל. בפי רעז"ל ולמדנו גלגול שבועה מסוטה וכו' בגמ' פריך אשכחן סוטה דאיסורא ממונא מנלן ומשני תנא דבי ר' ישמעאל ק"ו ומה סוטה שלא ניתנה שבועה דידה להתבע בעד אחד מגלגלין. ממון שניהן להתבע בעד אחד אינו דין שמגלגלין אשכחן בודאי ספק מנלן תניא רשב"י אומר נאמרה שבועה בחוץ ונאמרה שבועה בפנים דהיינו דסוטה שמשביעין אותה בעזרה מה שבועה האמורה בפנים עשה בה ספק כודאי אף שבועה האמורה בחוץ עשה בה ספק כודאי:

וזוקקין את הנכסים שיש להם אחריות לישבע עליהם. כך נראה שהיא גרסת רש"י והר"ן ז"ל שפירשו וזוקקים נכסים הללו דקא מיירי בהו תנא את הנכסים וכו' האי זוקקין אנכסים שאין להם אחריות קאי ולאו אב"ד ע"כ ולא גרסי בהדיא וזוקקין נכסים שאין להם אחריות את וכו' וכן הוא ברב האלפסי ובהרא"ש ז"ל. אבל אינו כן לא בבבלי ולא בירוש'. ועיין בהר"ן ז"ל שהכריח דכולהו שבועות מגלגלין ברי על ברי וברי על שמא ושמא על ברי ואפי שמא על שמא ע"ש. ואיתא להאי בבא בתוס' ר"פ מרובה ובגמ' פ"ק דב"מ דף ד' וביד פ"א דהל' מכירה ובפ"ג סי' ח' ט' ט"ז. ובטור ח"מ סי' ק"ץ ר"ב. וכתב שם בית יוסף ר"ס ק"צ בשם הפוסקים דקרקע דנקנה בכסף היינו בש"פ דבפחות מש"פ לא מקרי כסף ע"כ. וכתב החכם ה"ר שלמה שירילייו ז"ל בפ"ג דפאה הא דקרי למטלטלין אין להם אחריות ולקרקעות יש להם אחריות נ"ל הטעם משום דהן בני חורין מכל נזק דאין נרקב ואין נשרף ואין נגנב ואין נאבד כדכתיב והארץ לעולם עומדת והמטלטלין מזומנין לכל אלו המקרים ע"כ ולשון הרמב"ם ז"ל נכסים שיש להם אחריות הם הקרקעות ואמנם נקראו כך לפי שאחריות הוא חזרה והשגה והחזרה וההשגה אמנם הוא על קרקע בלבד ע"כ ובערוך ואחריתך תאכל באש תרגומו ושפר ארעך תתוקד בנורא ע"כ:

משנה ו

כל הנעשה דמים וכו'. פ' הזהב (בבא מציעא דף מ"ו) וירושלמי ר"פ האומר דקדושין דף ס"ד ודר"פ הזהב ופי' ה"ר יהוסף ז"ל פי' כל דבר שעושין אותו בדמים ונותנים אותו בעד אחר שהרי דרך הארץ הוא שהקונה נותן דמים בעד מה שהוא רוצה לקנות והנה מי שאין לו דמים לוקח איזה חפץ אחר ושם אותו כנגד הדמים שהוא צריך ליתן בעד החפץ שהוא רוצה לקנות ונותנו במקום הדמים למוכר והרי זה החפץ נעשה ונישום כאילו הוא דמים ונותנין אותו בעד אחר ע"כ:

כיון שזכה זה נתחייב זה בחליפין. לרב דס"ל דקונין בכליו של קונה וקיימא לן כותיה אי גרסינן זה [הגה"ה פי' מלת זה שאחר מלת נתחייב] הכי נפרש כיון שזכה זה דהיינו המקנה בסודר של קונה נתחייב זה הקונה באונסי חליפין שהן ברשות המקנה בכל מקום שהם ואם נאבדו נאבדו לו ואי לא גרסי' זה פירושו הכי כיון שזכה זה קנה בחליפין כלומר כיון שזכה המקנה בסודר של קונה נתחייב המקנה להשיב לקונה חליפיו ולא מצי הדר ביה תוס' ז"ל:

כיצד החליף שור בפרה וכו'. האי דמפ' לה במטלטלין לאו לאפוקי קרקעת דודאי קרקעות נמי דינא הכי שאם החליף שדה בשדה כיון שהחזיק זה באחד מהם עמד האחר ברשות הלה ונתחייב בו והכי איתא בהדיא בתוספתא דתניא התם החליף קרקעות

בקרקעות מטלטלין במטלטלין קרקעות במטלטלין מטלטלין בקרקעות כיון שזכה זה נתחייב זה בחליפיו ותנא דמתני' אורחא דמילתא נקט שדרך המטלטלין להחליפן תמיד מה שא"כ בקרקעות הר"ן ז"ל. וכתב עוד בשם ר"ת ז"ל שצריך לשום המטלטלין בשעת חליפין לראות כמה שוה כל אחד מהם והיינו לישנא דכל הנישום לומר שצריך שומא בשעת החליפין ע"כ. וכתב עליו דלא נהירא אלא ה"ק כל הנישום פי' כל דבר שאין ערכו כמטבע אלא דרכו לשומו כשמוכרין אותו באחר ע"כ בקיצור מופלג. ועיין ברב אלפס ז"ל בר"פ הזהב בדף פ"ז שפי' שם כל הסוגיא דעלה דמתני'. וז"ל פירוש הריטב"א ז"ל כל הנעשה דמים באחר כיון שזכה זה נתחייב זה בחליפיו פי' מתני' איירי בדין קנין חליפין בין חליפי סודר בין חליפין ממש ואיתיה בין במקרקעי בין במטלטלי והיינו דנקט כללא כל הנעשה דמים וכללא הוא לכל הנישום בדמים ואע"ג דלא פריש בסיפא אלא החליף שור בפרה דהיינו מטלטלין חדא מינייהו נקט וה"ה בקרקע ונקט מטלטלין דחליפין שכיחי בהו טפי שאם אתה אומר שלא נשנית משנתינו אלא במטלטלין א"כ תקשי לן היכי לא קתני תנא דין קנין חליפין בקרקעות אלא ודאי כדאמרן ובתוספתא אמרו החליף קרקעות בקרקעות ומטלטלין במטלטלין קרקעות במטלטלין ומטלטלין בקרקעות כיון שזכה זה נתחייב זה בחליפיו. ואי קשיא הא דאמרי' בשמעתא קמייתא דהשותפין וכי קנו מידו מאי הוי קנין דברים בעלמא הוא ולהדרו בהו (פרקינן שקנו בידם ברוחות. א"נ כגון שהלך זה בעצמו והחזיק בחלקו וזה בעצמו והחזיק בחלקו והתם חליפין הוא שמחליף כל אחד בחלקו זכות שיש לו בחלק חברו ובעי' שיחזק כל א' בחלקו ואמאי לא סגי בחזקה דחד ונימא כיון שזכה זה נתחייב זה בחליפיו תירץ רבינו הגדול ז"ל דההיא לאו מדין חליפין היא דהא קאמר מעיקרא חליפי' שקנו מידו ומה לי חליפי סודר או חליפין דעלמא דקאמר בתר הכי אי נמי. אלא ודאי דההיא מדין מכירה היא וקנין חזקה ומעיקרא קאמר שזכה בחליפין ובתר הכי קאמר אי נמי בלאו חליפין אלא שזכה כל א' בחלקו בחזקה דקאמר ליה חבריה לך חזק וקנה והא דקתני נתחייב זה בחליפיו ולא קתני זכה זה בחליפיו חדא דאית בה תרתי נקיט דלא תימה אע"ג דזכה ביה הלה בכל מקום שהוא הרי הוא באחריות בעלים ראשונים לענין גניבה ואבידה כעין שומר שכר עד דאתי לרשותיה דאידך דבההיא הנאה דמחליף אהדדי נעשה עליו שומר שכר קמ"ל דזכה הלה ונתחייב בחליפיו לגמרי ואין בעלים ראשונים שומר עליו כלל מסתמא ואפי' ש"ח כיון שכבר נטל הוא שלו לא נעשה לו שומר כלל עכ"ל ז"ל:

אמירתו לגבוה וכו'. פ"ק דב"מ דף ו' ובפ' כל האסורין (תמורה דף כ"ט) וירושלמי ריש פרק האומר דמכילתין. וכתוב במרדכי פ' שור שנגח ד' וחמשה שהשיב רבינו

מאיר לה"ר שלמה דה"פ אמירתו לגבוה כמכירה המועלת להדיוט באיזה ענין שתמצא שתועיל מסירה להקנותו להדיוט מהני נמי אמירה לגבוה אבל אמירה דאסמכתא לא מהניא להקדש כי היכי דמסירה דאסמכתא לא מהני להדיוט ע"כ. וזה לשון פי' הריטב"א ז"ל אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט וכן הדין בהקדש לעניים בזמן הזה והאי כמסירתו דקאמר לאו מסירה ממש דא"כ דברים שאין נקנין במסירה להדיוט א"נ קרקעות לא זכי בהו גבוה באמירה והא ליתא שהאומר בית זה הקדש קנה כדאיתא בגמ' בפירוש מתני' אלא מסירתו פי' בהקנאתו כל חד וחד בהקנאה דיליה ובשטרות הוי ככתיבה וכמסירה ובקרקעות בחזקה הלכך האומר שטר זה וכל שעבודו יהא לעניים זכו לגמרי והוא דקאמר וכל שעבודו דנהי דהקנאה דהדיוט לא בעי אמירה דהדיוט בעי מפי' מורי נר"ו עכ"ל ז"ל. וביד רפ"ה דהלכות מכירה וסי' ד' ה' ורפ"ט ורפי"ג. ובטור י"ד סי' רנ"ח. ועיין במ"ש בר"פ הזהב בשם רבינו ירוחם ז"ל:

משנה ז

כל מצות הבן על האב. פי' משום דתנא רשות הגבוה בכסף ורשות ההדיוט בחזקה שיש חלוק בין גבוה להדיוט תנא נמי החלוק שיש בין האיש ובין האשה תוס' רי"ד. אבל הריטב"א ז"ל כתב והא דקתני לה רבי להא מתני' הכא מסתבר לי משום דבמצות המוטלות על האב לעשות לבנו דקתני רישא חדא מינייהו להשיאו אשה כדמפרש בברייתא ואיידי דתנא הא תנא אידך ע"כ. ובירושלמי משמע דגריס כל מצות האב על הבן אנשים חייבים ונשים פטורות וכל מצות הבן על האב אחד האנשים ואחד הנשים חייבין ומפ' התם מצות האב על הבן מצוה שאדם חייב לעשות לבנו למוהלו וכו' מצוה שהבן חייב לעשות לאביו מורא וכבוד וכו' וכן הוגהה במשנת החכם הר"ר יהוסף אשכנזי ז"ל. [הגה"ה וכתב נ"ל לפרש זו הגירסא דה"ק כל המצות שמצווה האב על בנו האנשים חייבין וכו' וכל מצות הבן על האב וכו' כלומר כל המצוות שנצטווה הבן על האב לעשות לו אחד האנשים וכו' וכן נ"ל הגירסא הנכונה שמצוות האב ר"ל מה שמצווה האב לעשות אך בפ' בתרא דבכורות משמע שאין פירושו כן דגרסי' הוא לפדות ובנו לפדות הוא קודם את בנו ר' יהודה אומר בנו קודמו שמצותו על אביו ומצות בנו עליו עכ"ל ז"ל]. אבל בתלמודא דידן גרסי' כל מצות הבן על האב ומפרש רב יהודה דה"ק כל מנות הבן המוטלות על האב לעשות לבנו אנשים חייבים ונשים פטורות תנינא להא דת"ר האב חייב בבנו למולו ולפדותו וכו'. בפי' רעז"ל ולא יכריע את דבריו יש מפרשים אפי' לומר נראין דברי אבא אלא אם יש לו להשיב על החולקים ישיב:

וכל מ"ע שהזמן גרמה נשים פטורות. הסכמת הרשב"א ז"ל בתשובותיו סימן קכ"ג כדברי מי שאומר שאם רצו עושות כל מצות עשה ומברכות. ואיתה בשבת פ' במה אשה (שבת דף ס"ב) ובר"פ בכל מערבין. וביד פי"ב דהלכות עכו"ם סימן ג'. ובגמ' מפיק לה רב אחא בר יעקב מקרא דכתיב גבי תפילין למען תהיה תורת ד' בפיך הוקשה כל התורה כולה לתפילין מה תפילין מ"ע שהזמן גרמה ונשים פטורות דאיתקוש תפילין לת"ת דכתיב ושיננתם לבניך ולא לבנותיך וסמיך ליה וקשרתם לאות אף כל מ"ע שהזמן גרמה נשים פטורות ומדמצות עשה שהזמן גרמה נשים פטורות מכלל דמ"ע שלא הזמן גרמה נשים חייבות דאי פטורות ה"ל למיכתב היקשא דתורת ה' בפיך על ת"ת או על פדיון הבן להיקישא אליו ולומר דכי היכי דנשים פטורות מתלמוד או מפדיון דהיינו מ"ע שלא הזמן גרמא ה"נ פטורות מכל מ"ע שלא הזמן גרמה כמו דמקיש לפיטור דהזמן גרמה לתפילין אלא ש"מ מדכתב האי היקשא לתפילין דהוי הזמן גרמה מכלל דשאר מ"ע שלא הזמן גרמה נשים חייבות ולר"מ דס"ל בפ' בתרא דעירובין דתפילין הוי מ"ע שלא הזמן גרמא יליף לה למ"ע שהזמן גרמה דנשים פטורות מבנין אב וגמר מראיה דכתיב בה יראה כל זכורך וכי פרכת נילף לחיובא ממצה והקהל איהו ס"ל דשני כתובים הבאים כאחד אין מלמדין ולר' יהודה נמי דסבר בתפילין כר"מ וס"ל דשני כתובין הבאין כאחד מלמדין הכא שלשה כתובים איכא מצה שמחה והקהל ולכ"ע שלשה אין מלמדין:

כל מ"ע שהזמן גרמה וכל מ"ע שלא הזמן גרמה האי כל רוצה לומר הרוב דהא אין למדין מן הכללות וכדפי' רעז"ל. וכתב הר"ן ז"ל אהא דקתני בברייתא בגמרא איזו היא מצות עשה שהזמן גרמה סוכה ולולב שופר וציצית ואיזו היא מ"ע שלא הזמן גרמה מזוזה מעקה אבידה ושלוח הקן כתב היא ז"ל דפרושי קא מפרש היכי דמי וכגון קתני אבל ממנא לא מני להו דא"כ שייר טובא דהזמן גרמה שייר תפילין וראיה ובלא הזמן גרמה שייר חלה ותרומה וכסוי הדם ואחריני טובא אלא כגון קתני ולישנא הכי דייק דקתני איזו היא מ"ע ולא קתני אלו הן ע"כ. ובתוס' ז"ל הקשו היכי קרי לציצית מ"ע שהזמן גרמה למ"ד ציצית חובת טלית הוא כיון דכלי קופסא חייבין בציצית והתם ליכא זמן גרמה כלל דבין ביום בין בלילה חייבין ואפי' למ"ד ציצית חובת גברא הוא קשה דכמו דכסות לילה פטורים כשהוא לובשן ביום ה"נ כסות יום חייבת כשלובש בלילה דהכי אמרי' בירושלמי כסות יום שלבישה בלילה חייבת בציצית וא"כ היכי חשיב לה זמן גרמה כיון שחייבת בין ביום בין בלילה ואומר ר"י כיון שחיובו תלוי במה שזמן גרם לבישתה ביום יש לה להחשב זמן גרמה שזמן לבישתה גורם החיוב ע"כ ועיין שם עוד

שיישבו במעקה ובכיוצא בו היכי משכחת עשה לחוד דהא אית ביה לאו דלא תשים ותיפוק לי דנשים חייבות משום שהשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה ע"ש:
חוץ מבל תקיף ובל תשחית דהואיל וליתנהו בהשחתה ליתנהו בהקפה וכתב הר"ן ז"ל ומיהו מדרבנן מיתסרא להקיף ראש של זכר ואפילו קטן כדאמרי' בנזיר דידך מאן מקפה להו חובה תיקברינהו לבנה ועבדים כיון שיש להם זקן חייבין בהקפה אע"פ שהאשה פטורה ע"כ:
ובל תיטמא למתים גמרא איסי תני אף בל יקרחו נשים פטורות ורבא מפרש טעמיה דיליף ולא תשימו קרחה בין עיניכם מתפילין דכתיב בהו בין עיניכם מה להלן נשים פטורות אף כאן נשים פטורות ולית הלכתא כאיסי:

משנה ח

הסמיכות והתנופות וההגשות והקמיצות וההקטרות והמליקות והקבלות וההזאות כולהו טעמייהו משום דכתיב בכל חדא מינייהו בני ולא בנות ומליקות יליף מומלק והקטיר איתקש מליקה להקטרה דכתיב בה והקטירו אותו בני אהרן. והזאות בגמרא פריך אי דפרה אדומה אלעזר כתיב בה אי דפנים הזאות הפרכת ומזבח הזהב משוח כתיב בהו ומשני אלא הזאה דבן עוף דכתיב והזה מדם החטאת ואיצטריך לאשמועינן נשים פסולות ונפקא ליה בקל וחומר ומה בן צאן שלא קבע לו כהן לשחיטתו שהשחיטה כשרה בזר קבע לו כהן לזריקתו וזרקו בני אהרן בן עוף שקבע לו כהן למליקתו דכתיב והקריבו הכהן אל המזבח ומלק את ראשו אינו דין שיקבע לו כהן להזאתו:
הקבלות וההזאות והולכה וזריקה לא קתני דהולכה בכלל קבלה שהרי מן והקריבו הכהן נפקא כמו קבלה וזריקה בכלל הזאה וא"ת אמאי איצטריך קראי בגמרא למעוטי נשים תיפוק לי דכולהו הוו מ"ע שהזמן גרמה שהרי אינם נוהגות אלא ביום כדכתיב ביום צוותו להקריב את קרבניהם וי"ל דמ"מ איצטריך קרא למעוטי ולמיפסל קרבן בנשים לאשמועינן דמחללי עבודה. מיהו מסמיכה קשה דהא אם לא עשה סמיכה לא מתחלל קרבן בהכי וא"כ אם נעשית סמיכה בנשים לא מיפסל קרבן בכך וי"ל דמ"מ איצטריך קרא למעוטי דסד"א משום דכתיב וסמך ושחט ואיתקש סמיכה לשחיטה מה שחיטה כשרה בנשים וכדתנן רפ"ג דזבחים שהשחיטה כשרה בזרים ובנשים אף סמיכה כשרה בנשים. ותנופה נמי איצטריך למעוטי משום דאשכחן תנופה דכשרה בנשים כדמפ' לקמן:
חוץ ממנחת סוטה וכו' וא"ת תיפוק לי דכל הני אינם כשרים בנשים לפי שהן מחוסרי בגדים דאפי' כהנים בזמן שאין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם וי"ל דמיירי שלבשו

את הבגדים א"נ י"ל כיון שלא נצטוו בבגדי כהונה לא הוו מחוסרי בגדים עכ"ל ז"ל. והקשה בתוס' רי"ד אמאי לא תני כל סדר המערכה הרמת הדשן שני גזרי עצים הטבת הנרות והדלקתם וקטורת שחרית וערבית ע"כ. ופי' הריטב"א ז"ל והא דלא קתני במתני' יציקות ובלילות ופתיתות ומליחות מפני שכשרות בזר וכיון שכן כשרות בנשים ע"כ. ועיין במ"ש בפ' שתי מדות סימן ח':

והקבלות וההזאות גרסינן וכן היא בירושלמי וגם בתוספות שהעתקתי. חוץ ממנחת סוטה ונזירה שהן מניפות סוטה ילפי' לה יד יד משלמים כתיב הכא ולקח הכהן מיד האשה ובשלמים כתיב ידיו תביאנה ובתנופת בעלים משתעי ומה כאן כהן אף להלן כהן ומה להלן בעלים אף כאן בעלים הא כיצד כהן מכניס ידו תחת יד בעלים ומניף ונזירה אתיא כף כף מסוטה ביד פ"ט דהל' מעשה הקרבנות סי' ט"ז:

משנה ט

ה"ג לה בירוש' ובספרי כתיבת יד כל מצות שאינה תלויה בארץ נוהגת בין בארץ בין בחו"ל וכל שהיא תלויה בארץ אינה נוהגת אלא בארץ חוץ מן הערלה והכלאים ר"א אומר אף החדש והכי איתא נמי בירושלמי דס"פ בתרא דערלה. וכן משמע ג"כ שהיא הגרסא מתוך פירוש הרמב"ם ז"ל ורעז"ל וכן הגיהו ה"ר יהוסף ז"ל וכן הוא בערוך בערך גף ופי' רש"י ז"ל בגמ' אינה תלויה בארץ אינה מוטלת על הקרקע ולא על גדוליו אלא על גופו של אדם כגון שבת תפילין ע"ז פטר חמור מילה עריות וכיוצא בהם ושהיא תלויה בארץ שמוטלת על הקרקע או גדוליו כגון תרומות ומעשרות חלה לקט שכחה ופאה שביעית חדש ערלה כלאים ע"כ. ומשמע מתוך פירושו הקצר דבמתניתין וגם מן התוספות דתלויה גרסינן ברישא ושאינה תלויה גרסינן בסיפא וכן הוא בסדר המשנה דבגמ' וגם בהרא"ש ז"ל ובגמ' מנא ה"מ דחובת קרקע נוהגת בכל מושבות וחובת הגוף אינה נוהגת אלא בארץ דת"ר החוקים אלו המדרשות והמשפטים אלו הדינין אשר תשמרון זו משנה לעשות זה מעשה בארץ שומעני יכול כל המצות כולן לא יהו נוהגין אלא בארץ ת"ל כל הימים אשר אתם חיים על האדמה אי כל הימים יכול יהו נוהגים בין בארץ בין בחו"ל ת"ל בארץ אחר שריבה הכתוב ומיעט צא ולמד ממה שאמור בענין אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגיים מה ע"ז מיוחדת שהיא חובת הגוף ונוהגת בין בארץ בין בחו"ל אף כל שהיא חובת הגוף נוהגת בין בארץ בין בחו"ל:

ומצאתי בפירוש ה"ר יצחק ב"ר טורדוס ז"ל לאזהרות דה"ר שלמה בן גבירול ז"ל וז"ל דבריו שים מרפא פי' שישים על לבו כל המצות שהן חובת הגוף ולעשותן בכל מקום כמו בארץ שנאמר ושמתם את דברי אלה על לבבכם והענין שכבר הזכיר בפרשת שמע

תפילין ודברי תורה ומזוזה והחזירן פעם שנית לרמוז בהיקש הזה שנהיה חייבין בהן לאחר הגלות בחוצה לארץ ומהם נלמוד בכל המצות שהן חובת הגוף שחיובן בכל מקום כך נדרש בספרי וכוונת המדרש מפני שסמך ושמתם אל ואבדתם כלומר שאפילו אחר שיגלו מן הארץ יתחייבו בעשייתן זה מצאתי להרמב"ן ז"ל עכ"ל ז"ל:

ור' אליעזר ביו"ד גרסי' ליה והלכתא כותיה דסתם לן תנא כותיה בסוף מסכת ערלה:

אף החדש בירושלמי פריך אמאי לא תני חלה ומשני לפי שאינה בעיסה של גוים ולא מיירי מתני' אלא בדברים הנוהגין בישראל ובגוים וקשה אמאי לא פריך נמי התם אמאי לא תני תרומה ומעשר וי"ל דלהכי בעי מחלה לפי שגזרו על חלה בכל מקום אבל על תרומה ומעשר לא גזרו במקומות הרחוקים מארץ ישראל אלא דוקא אעיירות הסמוכות לארץ והיינו טעמא דגזרו על החלה בכל מקום טפי מתרומה ומעשר לפי שהחלה דומה יותר לחובת הגוף שהרי החיוב בא ע"י גלגול שאדם עושה והלכך דין הוא שינהוג בכל מקום אפי' בחו"ל אבל תרומה ומעשר אינם מוטלות אלא על מי שיש לו קרקע ודמי טפי לחובת הארץ ועוד י"ל וכו' ומן הירושלמי שהבאתי יש להוכיח דערלה וכלאים וחדש נוהגין בשל גוים וכן משמע וכו' תוס' והר"ן ז"ל. ובגמרא תניא ר' אלעזר ב"ר יוסי אומר משום ר' יוסי בן דורמסקית שאמר משום ר' יוסי הגלילי שאמר משום ר' יוחנן בן נורי שאמר משום ר' אליעזר הגדול אין ערלה בחו"ל ופרכינן והא אנן תנן ר' אליעזר אומר אף החדש אלמא בערלה כת"ק ס"ל דקא מוסיף חדש ומשני תני חדש ולא תיתני אף וה"ק ערלה וכלאים הרי הם כשאר התלוים ואין נוהגין בח"ל אבל חדש נוהג בח"ל דכתיב ביה מושב כל מקום שאתם יושבים ועיפא ואבימי חריפי דפמבדיתא בני רחבא ס"ל כהאי ברייתא דאין ערלה כלל בח"ל. ואיתא לרישא דמתני' בתוס' פ' הספינה דף פ"א ובפ' בתרא דע"ז דף ס"ג. ומילתיה דר' אליעזר איתיה פ"ק דתמורה דף י"ב: ות"ק דמתני היינו ר' ישמעאל דשמעי' ליה בברייתא דאמר כל מקום שנאמר מושב לאחר ירושה וישיבה משמע וחדש נמי דכתיב ביה מושבותיכם לאחר ירושה וישיבה לומר שאף הארץ לא נתחייבו כל י"ד שנה שהיו בגלגל שכבשו ושחלקו עד שנתיישבו בה והכיר כל אחד את שלו ר' אליעזר סבר כל מקום שאתם יושבין משמע ור' עקיבא פליג אר' ישמעאל בברייתא. ותנא דבי ר' ישמעאל אחרינא ס"ל דלא אמרי' לאחר ירושה וישיבה משמע אלא היכא דכתיב ביה ביאה ומושב וגבי חדש כתיב ביאה ומושב ור' אליעזר ס"ל דאפי' היכא דכאיב מושב כל מקום שאתם יושבים משמע וביאה דכתיבא בחדש אפשר שידרשנה עשה מצוה זו שבשבילה תכנס לארץ וכדדרשינן בגמרא ביאה דכתיבה גבי תפילין ור"א ב"ר שמעון אשכחן נמי בברייתא בגמ' דס"ל כר' ישמעאל דמושבותיכם

לאחר ירושה וישיבה משמע ואבוה ר"ש פליג עליה וס"ל דמושביתיכם דחדש כל מקום שאתם יושבים משמע וס"ל נמי דערלה וכלאים מדאורייתא נוהגין בחוצה לארץ דאתו בקל וחומר מחדש כדאיתא בברייתא בגמרא ועיין בספר קרבן אהרן סוף פרשה עשירי דפרשת אמור. וביד פי"א דהלכות בכורים סי' ו' ובפ"ד דהלכות שביעית סימן כ"ה:

משנה י

עושה מצוה אחת עשה אין לא עשה לא והא דתניא ישב ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושה מצוה מיירי כגון שבאה עבירה לידו וניצל הימנה דאין לך מצוה יתירה מזו. מצוה אחת יתירה על זכיותיו קאמר דאי לא תימה הכי תיקשי לן מתני' דריש פאה דקתני אלו דברים שאדם אוכל מפירותיהן בעה"ז והקרן קיימת לו לע"ה וכו' דמשמע מהתם הני הוא דאוכל פירות והקרן קיימת אבל מצוה אחריתי לא ולפי פו' רש"י ז"ל אבייי מפ' למתני' הכי מי שעושה מצוה יתירה דהוי רובא זכיות מתקנין לו בעה"ז יום טוב שנפרעין ממנו עונותיו וזהו תקון יום טוב לו לעולם הבא וכל שעונותיו מרובין דקתני מריעין לו היינו דעבדין ליה הזמנת יום ביש שמשלמין לו שכר מצוותיו להיות מתוקן לו יום רע ע"כ:

מטיבין לו בפ' נח דף כ"א ע"ב פי' הרב משה אלשיך נ"ע וז"ל ומאמרו מטיבין לו לשון רבים יורה שגם מדת הדין מסכים ואין מערב על ידו ע"כ:

ומאריכין לו את ימיו יש שאין גורסין מלת לו וכן ג"כ בואין מאריכין לו את ימיו. בפי' רעז"ל ומאריכין את ימיו לעולם הבא ונוחל את הארץ ארץ החיים. אמר המלקט נלע"ד שצריך להיות ומאריכין את ימיו בעולם הזה ונוחל וכו' וכן הוא בפי' הרמב"ם ז"ל וכדמוכח מסוגיית התלמוד שכתבתי. ובגמרא פריך מדקאמרת דמצוה אחת דמתני' יתירה קאמר מכלל דהנך דתנינן בריש פאה אפי' בחדא נמי ואפי' לא קיים שאר מצות יש לו קרן ופירות ואמאי והא רובא עונות. ומתרץ רב שמעיה הא דקתני התם אלו דברים וכו' במחצה זכיות ומחצה עונות קאמר ואם יש במחצה זכיות אחת מאלו מכרעת את הכף כאילו הוי רובא זכיות ואינו צריך למצוה יתירה דמתניתין:

כל שישנו וכו' רישא דמתני' הוא בגמרא וכן נראה קצת מפי' הרמב"ם ז"ל אבל בהרי"ף והרא"ש ז"ל וגם בירושלמי וספרי כתיבת יד גרסי' לה וכל שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ אינו מן הישוב וכל המחזיק בשלשתם עליו הכתוב אומר והחוט המשולש לא במהרה ינתק וכן הגיה ה"ר יהוסף ז"ל:

וכל שאינו לא במקרא וכו' תוס' פ' העור והרוטב (חולין דף קכ"ז:) וכתבו רש"י ז"ל והר"ן ז"ל אינו מן הישוב אינו מקפיד על דבר שהיא כבוד לו ואין לו בושת פנים ומהאי

טעמא פסול לעדות ובגמרא דרש בר קפרא רגזן לא עלתה בידו אלא רגזנותו ולאדם טוב מטעימין אותו מפרי מעשיו וכל שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ נדור הנאה הימנו שנאמר ובמושב לצים לא ישב וזה שאינו באחד מאלו במה יתעסק אם לא בליצנות. וביד ר"פ ששי דהלכות עדות. ובטור חשן משפט סי' ל"ד:

פרק ב

משנה א

האיש מקדש רפ"ק דמכילתין וירושלמי פ' התקבל ועיין במ"ש בר"פ דלעיל וביד פרק ג' דהלכות אישות סימן י"א י"ד י"ט. ובפ' חמישי סי' כ"ו כ"ז כ"ח. ובטור א"ה סי' ל"ה ל"ו ופי' הריטב"א ז"ל האיש מקדש בו ובשלוחו פי' שליח שעשאו בעדים לקדש לו הן אשה זו הן אשה סתם והאשה מתקדשת בה ובשלוחה פי' שליח שעשאתו בעדים לקבל קדושיה הן מאיש זה הן מכל איש סתם ובין בשליח דידיה בין בשליח דידה לא בעינן קנין כלל כי היכי דלא בעינן בשליחות דעלמא אפי' בדבר של ממון ואפי' באדרכתא דהא לא מקני ליה מידי דליבעי קנין וכ"ש בשליחית גיטין וקדושין שאין מקום לקנין מיהו עדים בעינן דאי לא אין אחד מהם נאמן שהוא שליח ע"כ. עוד כתב אהא דפריך בגמ' השתא בו מקדש בשלוחו מיבעיא ומשני אמר רב יוסף מצוה בו יותר מבשלוחו כתב פי' בלאו הכי נמי ה"מ לשנויי דלא זו אף זו קתני כדמשנינן בעלמא אלא דכל היכא דאפשר לפרושי באנפא אחרינא לא מוקמי' מתני' בלא זו אף זו ע"כ. אנן תוס' ז"ל תרצו דבשתי תיבות לא שייך למימר לא זו אף זו קתני ע"כ. וכן דעת ספר כריתות בלשון למודים שער ב' דבבבא א' לא משני הכי. אכן בשער שלישי דלשון למודים דף מ"ה הקשה על מאי דאמרינן דבבבא אחת לא אמרינן לא זו אף זו מפ"ק דמעילה דף ה' ובשלוחו שליח קדושין ילפינן בגמרא מדכתיב בגירושין ושלחה מלמד שהיא עושה שליח ושלחה תניינא מלמד שהשליח עושה שליח וקדושין ילפי' מגירושין מהקשא דויצאה והיתה ואיכא מאן דיליף לשליחות מקראי אחריני ועיין במ"ש פ' האשה דפסחים סי' ז'. וז"ל הר"ן ז"ל תניא ר' יהושע בן קרחה אומר מנין ששלוחו של אדם כמותו שנאמר ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערביים וכי כל הקהל שוחטין והלא אינו שוחט אלא אחד דנפקא לן מדכתיב תזבח שלא יהו שנים שוחטין זבח אחד כדאיתא בחולין פ' השוחט ואפ"ה אמר רחמנא ושחטו דמשמע שכולן שחטו והיינו משום שהוא שוחט בשביל כולם ובשליחותם ושלוחו של אדם כמותו מיהו בגמרא מסקינן דמהאי קרא לחודיה ליכא למיגמר לכל התורה כולה דמה לקדשים שכן רוב מעשיהם ע"י שליח

כלומר שהכהנים שלוחין הם ואדרבא ע"י שליח דוקא ולא ע"י הבעלים אלא דבגירושין נמי ילפי' שליח מדכתיב ושלח ושלחה כדאיתא בגמרא ומבינייהו דהיינו מגירושין וקדשים ילפי' לכל התורה כולה דדיינינן הכי ומה קדשים שהן קדש ישנן בשליח שאר מילי כגון תרומה שהיא חול לא כ"ש מה לקדשים שכן רוב מעשיהן ע"י שליח גירושין יוכיחו מה לגירושין שכן הן חול אצל תרומה וחזר הדין לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה הצד השוה שבהן שישנן על ידי עצמו ושלוחו של אדם כמותו אף אני אביא תרומה וכ"ש שאר מילי שהן חול גמור. ומתרומה ילפי' דשלוחין בני ברית בעינן דלהוו בכל התורה כולה כדאיתא בפ' איזהו נשך ע"כ בקיצור:

האשה מתקדשת בה ובשלוחה. לשון אחרון דבגמ' דעל האי סיפא אמר רב יוסף מצוה בה יותר מבשלוחה אבל אם לא ראתהו איסורא ליכא דאשה ניחא לה בבעל כל דהו דטב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו וליכא למיחש שמא יתגנה בעיניה אבל באיש איסורא נמי איכא אם לא ראה אותה דאמר רב אסור לאדם שיקדש את האשה עד שיראנה שמא יראה בה דבר מגונה ותתגנה עליו ורחמ' אמר ואהבת לרעך כמוך ומאי דקתני האיש מקדש לכתחלה לא נקט ליה אלא לאשמועינן דין קדושין:

האיש מקדש את בתו כשהיא נערה. הקשו תוס' ז"ל מנא ליה לתלמודא למידק נערה אין קטנה לכתחילה לא משום אורחא דמילתא ותרצו דדייק מדקתני כשהיא נערה משמע דלגבי הך מילתא הוי דוקא ולא קתני האיש מקדש את בתו נערה משמע דוקא נערה אבל לא קטנה א"נ י"ל דדייק מדלא קתני במתני' האיש מקדש את בתו סתם כדתנן האב זכאי בבתו ולא מפרש נערה כי הכא משמע דהכא דמפרש נערה הוי דוקא ולא קטנה ע"כ:

בו ובשלוחו. לריש לקיש דאמר כמחלוקת לגירושין בפ' ששי דמסכת גיטין גבי נערה המאורסה היא ואביה מקבלין גיטה כך מחלוקת לקדושין דלרבנן אם קדשה עצמה מקודשת ולר' יהודה אינה מקודשת מוקי מתני' דקתני בו ובשלוחו דשמעת מינה בה ובשלוחה לא כר' יהודה ולאו דברי הכל היא ופריך בגמ' והא קתני סיפא התקדשי לי בתמרה זו וכו' ואמרי' עלה מאן תנא התקדשי התקדשי הוא דהוי פרטא אבל בזו ובזו בלא התקדשי לא הוי פרטא ואמר רבה ר"ש היא דאמר עד שיאמר שבועה לכל א' וא' גבי היו חמשה תובעין אותו דבפ' חמשי דמסכת שבועות ואילו ר' יהודה פליג עליה בברייתא דאמר שבועה לא לך לא לך לא חייב על כל אחת ואחת אע"ג דלא הזכיר שבועה לכל א' וא' ומסיק אלא כולה ר"ש הוא ובשליחות סבר לה כר' יהודה דאביה ולא היא אבל לר' יוחנן אתיא רישא דמתני' לדברי הכל דע"כ לא פליגי רבנן וס"ל בין היא

ובין אביה אלא בגירושין משום דבעל כרחה דמה לנו ולדעתו כי מקבל ליה איהו נמי על כרחו הוא אבל בקדושין דמדעתה ד"ה אביה ולא היא:

התקדשי לי בתמרה זו בפירקין דף מ"ד. וי"ס דגרסי התקדשי לי בזו פעם שלישית גם ברישא. ובירושלמי מאן תנא ווין ר' יהודה ברם כר' מאיר או בזו או בזו או בזו ע"כ. ועיין במ"ש בפ"ה דשבועות סימן ג':

עד שיהא באחת מהם ש"פ. בגמ' פריש ר' אמי דהאי בבא דהיתה אוכלת ראשונה ראשונה קאי אסיפא דקתני בזו ובזו ובזו ומאי עד שיהא באחת מהן ש"פ עד שיהא באחרונה ש"פ וכדמפרש רעז"ל משום דמקדש במלוה קיימא לן דאינה מקודשת דמלוה להוצאה ניתנה וכיון שרשאי להוציאם אינם של המלוה כלל ולאו מידי יהיב לה. אבל רב ושמואל דאמרי תרויהו לעולם דקאי ארישא כי אמר התקדשי התקדשי ול"מ קאמר ל"מ מַנַחַת דאי איכא ש"פ אין אי לא לא אבל אוכלת הואיל ומיקרבא הנאתה אימא גמרה ומקנייא נפשה קמ"ל ואהא מתני' א"ר יוחנן הרי שלחן והרי בשר והרי סכין ואין לנו פה לאכול כלומר הרי משנה שנוייה ואין אנו יודעין לפרשה. ובטור א"ה סימן ל"א ומפורש שם בין ברישא בין בסיפא ואם לאו אינה מקודשת אלא מספק שמא תשוה תמרה אחת פרוטה במקום אחר:

משנה ב

התקדשי לי בכוס זה וכו' עד סוף סימן ג' ביד רפ"ח דהלכות אישות וסימן ב' ובתשובות הרשב"א ז"ל סימן אלף וקפ"ו. ובטור א"ה סי' ל"ח. ולשון התקדשי לי כתבו התוס' כלומר להיות לי מקודשת לעולם בשבילי כמו הרי הן מקודשין לשמים להיות לשמים ופשטא דמילתא מקודשת לי מיוחדת לי ומזומנת לי ע"כ:

של זהב ונמצא של כסף וכו'. ובגמ' פריך ולית ליה לר"ש הא דתנן בפ"ה דבבא בתרא יין ונמצא חומץ חומץ ונמצא יין שניהם יכולין לחזור בהן אלמא איכא דניחא ליה בהא ואיכא דניחא ליה בהא והכא נמי איכא דניחא לה בכספה כגון שצריכה להשלים תכשיט של כסף שעישה ומסיק רבא הב"ע כגון שאמרה היא לשלוחה צא וקבל לי קדושין מפלוני שאמר לה התקדשי לי בדינר של כסף והלך ונתן לו דינר של זהב מ"ס קפדא ור"ש סבר מראה מקום היא לו ואף אם לא יתן אלא כסף קבלהו ומאי נמצא דקתני דקא צייר בבלייתא פי' כשנתנו לשליח היה צרור בסמרטוט ומצאתו של זהב ומיהו היכא דטעאי איהי גופה אפי' ר"ש מודה:

ר"ש אומר אם הטעה לשבח מקודשת על שבח יוחסין כגון לוי ונמצא כהן או ממזר ונמצא נתין לא פליג ר"ש דהא לא פליג במתני' דבסמוך ואמרינן בגמרא ובפרק גט

פשוט (בבא בתרא דף קס"ה) דר"ש ורשב"ג דבריש גט פשוט כדכתבינן התם ור' אלעזר דהתקבל לי גיטי ממקום פלוני דבפ' ששי דמסכת גיטין כולהו ס"ל מראה מקום הוא לו ובפ' המוכר את הספינה (בבא בתרא ד' ע"ו) מוכח דרבי נמי ס"ל מראה מקום הוא לו:

משנה ג

ע"מ שאני כהן וכו' בפירקין ד' מ"ט קודם מקומה:

נתין אמרינן בגמ' דפ' הערל דדוד גזר עליהם ונראה ממתני' שהיא בשבח יוחסין יותר מן הממזר. וקשה לע"ד דהתנן ס"פ בתרא דהוריות כהן קודם ללוי ולוי לישראל וישראל לממזר וממזר לנתין ונתין לגר וגר לעבד משוחרר דמשמע דממזר עדיף מנתין ועוד קשה קצת אמאי לא תנא נמי לוי ונמצא ישראל אי איפכא וכן נמי ע"מ שאני גר ונמצא עבד משוחרר או איפכא ולא מצאתי עד הנה מי שדבר בזה מאומה. ואפשר לומר להאי קושיא בתרייתא דאה"נ אלא דלא כי רוכלא ליזיל וליתני ולקושיא קמייתא נלע"ד נמי דלא קשי מידי דהכא דלענין נשואין מיירי ודאי נתין עדיף לה יותר דודאי האי אתתא הנשאת לממזר או לנתין ממזרת היא שהיא מותרת להם וכשהוא נתין מתגאה עליה לומר שהוא אינו ממזר ומסאנא דרב מכרעה לא בעיא ואפשר ג"כ שאם היא נתינה ואיהו ממזר לא בעיא ליה משום שמא יתגאה עליה לומר שסוף סוף הוא מזרע ישראל אבל לענין להחיות ולהשבת אבידה דמיירי ביה התם בסוף הוריות ודאי דממזר קודם שהוא מזרע ישראל כדתנן התם כך נלע"ד:

בן כרך ונמצא בן עיר אע"פ שהטעה לשבת טעות הוא רש"י ז"ל. ובירושלמי ניחא בן כרך ונמצא בן עיר בן עיר ונמצא בן כרך יכלא היא מימר בעיא הוינא מיצטנעא:

ע"מ שביתו קרוב למרחץ ונמצא רחוק ניחא קרוב ונמצא רחוק רחוק ונמצא קרוב יכלא היא למימר בעיא הוינא מטרפסא אזלא מטרפסא אתיא ע"כ:

בת או שפחה מגודלת גרסי' במתניתין אבל בערוך משמע דגריס גודלת ובגמ' מפ' מאי מגודלת גדלת פי גדלה בשבח יוחסין כגון שנולדה מעבד עברי שהיה מיוחס ומשו"ה בע"מ שאין לו ויש לו מציא אמרה לא ניחא לי שתהא שפחה חשובה דמתוך כך שהיא חשובה תהא מצויה לספר עם שכנותי ותשמע ממני דבר ותלך ותתנודד בי לפני שכנותי ותתן אותי לנוד ולקלס ומש"ה לא פליג ר"ש בה. ופירשו תוס' בשם ר"ח ז"ל מגדלת שיער הנשים כמו מרים מגדלה נשיא שמתוך שהולכת מבית לבית לקלוע מספרת כל הדברים ממני ע"כ. וכתוב בתוס' יום טוב ולי משנה שלימה ס"פ עשירי דשבת וכן הגודלת ע"כ ור"ח ז"ל סובר ערבך ערבא צריך לכן נלע"ד דנקט מגדלא נשיא שהוא מבואר יותר. ולשון הרמב"ם ז"ל שם רפ"ח דהלכות אישות שפחה או בת גודלת או אופה פירשו מלשון

גדילים ונקט לישנא קמא דאתמר בגמ'. ומצאתי כתוב עליו נקט רבינו כלישנא קמא מאי מגודלת גדולה ממש כלומר ראויה לשמשני דהיינו גודלת מלשון גדילים והיינו נמי אופה שגדולה היא וראויה לשמש ע"כ:

אע"פ שאמרה בלבי היה להתקדש לו אע"פ שאין הדבר כן אלא כמו שהוא עכשיו שאין תנאו אמת רש"י ז"ל. והקשה הר"ן ז"ל בפ' המדיר דף תק"ד אם איתא דיכולה האשה למחול בתנאי שאינו של ממון אמאי אינה מקודשת והעלה הוא ז"ל דזו מפני שאמרה דבלבה היה להתקדש לו הורע כחה ואינה יכולה למחול לפי שאילו התנתה להנאתה היתה יכולה למחול ולומר הרי אתה לי כאילו היית עשיר שהקדושין היו תלוין משעה ראשונה עד שתראה אם תקפיד או לא תקפיד אבל זו שמשעה ראשונה לא היתה מקפדת ואעפ"כ התנתה כיון דדברים שבלב אינם דברים נתבטלו קדושיה לאלתר שלא להנאתה התנתה אלא תנאי גרידא היה ובטלו הקדושין מיד אבל במתנה להנאתו יכול הוא שיאמר לה הרי את עלי כאילו אין עליך נדרים עכ"ל ז"ל. ונלע"ד דמלות בלבי היה להתקדש לו אעפ"כ הן ג"כ דברי האשה וכדמוכח מן המפרשים ז"ל ולא היה צריך דבר זה להכתב אלא מפני שהיה מי שחלק עמו על זה שאמר שהן דברי התנא אע"פ שכבר קתני ברישא אף על פי לכן כתבתיו הנה והמשכיל יבחר. אחר זמן רב מצאתי שגם החכם הר"ס ז"ל כתב כדברי. וכן היא שהטעתו ס"א וכן הוא בוי"ו וק"ל:

משנה ד

האומר לשלוחו להכי לא תנא האומר לחברו כדתנן בריש פירקין דלקמן משום דהא חברו הוא דכי קדשה במקום אחר אינה מקודשת דסבר לא טרח אבל שלוחו דטרח אימא מראה מקום הוא לו קמ"ל דאינה מקודשת דדוקא קאמר ליה מקום פלוני שיש לי שם אוהבים ואם בא אדם לומר דברים עלי בפניהם ימחו בידו. וכתוב בתוספות רי"ד אי קשיא אמאי לא פליג ר' אלעזר בשליחות לקבלה של אשה ומכשר כדפליג התם גבי גט משום דקבלת הגט הויא בעל כרחה מש"ה הוי מראה מקום אבל קבלת הקדושין אינם אלא מדעתה הלכך כך היא קפידא באשה כמו באיש ותנא איש וה"ה אשה וה"נ אמרינן התם ור' אלעזר מ"ש רישא דלא פליג ומ"ש סיפא דפליג ומשני איש דמדעתיה מגרש קפודי קפיד אשה דבין מדעתה בין בעל כרחה מיגרשא מראה מקום היא לו ע"כ. ובירושלמי מתני' דלא כרי' אלעזר ברם כר' אלעזר לעולם הרי היא מקודשת עד שיאמר לו אל תקדשנה לי אלא במקום פלוני ע"כ:

הרי היא במקום פלוני (וראיתי שהגיה ה"ר יהוסף ז"ל האומר לשלוחו צא וקדש לי את פלונית) שם תמצאנה ה"ז מקודשת דמראה מקום הוא לו ואין זה תנאי ותנן נמי בגיטין

פ' התקבל כה"ג האומר תן גט זה לאשתי במקום פלוני ונתנו לה במקום אחר פסול הרי היא במקום פלוני ונתנו לה במקום אחר כשר וצריכא דאי אשמיעינן גבי קדושין משום דלקרובה קא אתי בהאי אתרא רחמו לי ולא ממללו מילי עילוואי ובהאי אתרא סנו לי וממלו מילי עילוואי אבל גבי גיטין דלרחוקה קא אתי אימור לא איכפת ליה ואי אשמועינן גבי גירושין בהאי אתרא נימא ליה דניבזי בהאי אתרא לא ניחא ליה אבל גבי קדושין אימא לא איכפת ליה צריכא. וביד פ"ז דהלכות אישות סי' כ"א ובטור א"ה סי' ל"ה ל"ו:

משנה ה

על מנת שאין עליה נדרים וכו' ביד פ"ז דהלכות אישות סי' ו' ז' ובטור א"ה סי' ל"ט:
כנסה סתם ביד שם ר"פ כ"ה וסימן ב'. והתם בכתובות מפרש האי כנסה אי קאי אירישא אהאי דקדיש על תנאי אי מילתא באפי נפשה וכבר הארכתי שם פ"ז סי' ז':
תצא שלא בכתובה התם בגמ' אמרי' כתובה הוא דלא בעיא הא גיטה בעיא מ"ש כתיבה דלא בעיא דאמר אי אפשי באשה נדרנית גט נמי לא תיבעי אמר רבה גט מדבריהם וכן אמר רב חסדא גט מדבריהם רבא אמר ספוקי מספקא ליה גבי ממונא לקולא שהמע"ה גבי איסורא לחומרא:

משנה ו

וכן קטן שקדש סבלונות ששלח אח"כ לאו לקדושין ניתנו והתם בגמ' פ' המדיר (כתובות דף ע"ד) בברייתא מסיים עלה אם בעל זה הקטן משהגדיל או זה שקדש בפחות מש"פ חזר ובעל קנו דגמר ובעל לשם קדושין ור"ש בן יהודה משום ר' ישמעאל אמר דאם בעלו לא קנו דכי קא בעיל אדעתא דקדושין הראשונים קא בעיל וראיתי שהגיה ה"ר יהוסף ז"ל שמחמת קידוש הראשון שילח וכו'. וגם שם יוד במלת שלח דרישא ודהאי סיפא. וביד פ"ד דהלכות קדושין סי' ז' ך'. ובטור א"ה סי' ל"א וסי' מ"ג:

משנה ז

כאחת אמר. הרי שתיהן מקודשות לי. רש"י ז"ל. וילפינן לה בגמ' מקרא דכתיב לא תקח לצרור בשעה שנעשו צרות זו לזו לא יהא לך לקוחין באחת מהן ופרכינן ואי קדושין לא תפסי כרת מי מיחייב אלא אמר רבא קרא לא מיתוקם אלא בשקדשן זו אחר זו ומתני' כדרבה וסברא בעלמא הוא דאמר רבה כל שאינו בזה אחר זה אפי' בבת אחת אינו הלכך כיון דבאחות אשה לא תפסי קדושין בזה אחר זה כי קדשינהו בבת אחת נמי לא הוו קדושין:

מעשה בחמש נשים וכו'. ביד רפ"ד דהל' אישות ובפ"ה סי' ג' וברפ"ט וסי' ב'. ואיתה פ' מי שמת (בבא בתרא דף קמ"ג) ותוס' ר"פ בתרא דע"ז:

וקבלתה אחת מהן על ידי כולן וכו' פי' בשליחות כולן. ומה שפירש רעז"ל במתני' אליבא דהלכתא וכו' היינו כאביי דקיימא לן כותיה בקדושין שלא נמסרו לביאה שהיא קו"ף דיע"ל קג"ם. בסוף פי' רעז"ל אבל אם אמר כלכם כי היכי דאין אחיות מקודשות כך אין נכריות מקודשות. אמר המלקט דכשאמר כלכם קני את וחמור הוא ואת וחמור לא קנה דכמו שהחמור אינו קונה דהא אין בו דעת לקנות כך האדם אע"פ שהוא בר דעת לא קנה שהרי לא הקנה לזה בלא זה. והכא נמי איכא חדא דלא חזיא ליה כלל. אבל הר"ן ז"ל כתב לדעת הרי"ף ז"ל שהביא המשנה כצורתה דלדידן דקיימ' לן דקני את וחמור קנה מחצה לא איצטריכינן לאוקומי מתני' באומר הראוים לביאה מכם תתקדש לי כדמוקי לה בגמ' דאפילו בדאמר כולכם נמי הנכריות הוו מקודשות אבל בעל הלכות והרמב"ם ז"ל בפ"ט מהלכות אישות ס"ל דאפילו לדידן דקיימא לן גבי קני את וחמור דקנה מחצה הכא לא מיקדשא חדא מינייהו וכו' ע"ש בחילוק שנתן הוא ז"ל לדעתם ז"ל. ובטור א"ה סי' ל"ו וסי' מ"א:

משנה ח

המקדש בחלקו וכו'. ואיתה בפ"ק דב"ק דף י"ב. ותוס' פ' ואלו מנחות דף ע"ג. וביד פ"ה דהלכות אישות סימן ג' ד' ה':

בחלקו שחלק עם אחיו הכהנים אינה מקודשת והא דתניא ומעלה מעל בה' וכחש בעמיתו לרבות קדשים קלים שהן ממונם של בעלים שיש בהם לשם ולעמיתו דברי ר' יוסי הגלילי ומשמע נמי דאם קדש בהן מקודשת במחיים מיירי הואיל והוא חייב באחריותם ומתני' אחר שחיטה דכי קא זכו בין כהנים בחזה ושוק בין בעלים בבשר משלחן גבוה קא זכו דייקא נמי דקתני המקדש בחלקו ולא קתני המקדש בקדשים קלים שמע מינה. והעלו תוס' ז"ל שם פ"ק דב"ק דחלק בעלים אפי' לאחר שחיטה הוי ממין בעלים לקדש בו אשה ולכל דבר וכן משמע דהמקדש בחלקו בחלק כהנים מיירי דלשון המקדש בחלקו לא שייך אלא בחלק כהנים דבעלים לא שייך בהן לשון חלק דעיקר הקרבן שלהן הוא ע"כ. ועוד כתבו שם דמאי דקאמר הכא בגמרא כי קאמר ר' יוסי מחיים היינו לפי מאי דס"ד התם מעיקרא אבל לפי המסקנא דהתם במתנות כהונה אפילו מחיים הוי ממון גבוה כגון בכור או אפילו חזה ושוק של שלמים מחיים נמי הוי ממון גבוה. ועיין עוד שם במ"ש בפ"ק סי' ב'. ובירושלמי דפירקין ודפ"ק דמאי דף כ"ב ודפ"ק דמעשר שני דף נ"ב איתא דבהאי רישא נמי דהמקדש בחלקו פליגי נמי ר"מ ור' יהודה

ע"ש. ובגמרא נמי לאחר פטירתו של ר"מ א"ל ר' יהודה לתלמידיו אל יכנסו תלמידי ר"מ לכאן מפני שקנתרנים הם ולא ללמוד תורה הם באים אלא לקפחני בהלכות הן באין דחק סומכוס ונכנס אמר להם כך שנה לי ר"מ המקדש בחלקו בין קדשי קדשים בין קדשים קלים אינה מקודשת כעס ר' יהודה אמר להם לא כך אמרתי לכם אל יכנסו תלמידי ר"מ לכאן וכו' וכי אשה בעזרה מנין א"ר יוסי יאמרו מאיר שכב יהודה כעס יוסי שתק תורה מה תהא עליה וכי אין אדם עשוי לקבל קדושין לבתו בעזרה ואין אשה עשויה לעשות לה שליח לקבל קדושיה בעזרה ועוד דחקה ונכנסה מאי. תניא ר' יהודה אומר מקודשת ר' יוסי אומר אינה מקודשת א"ר יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו וזה יהיה לך מקדש הקדשים מן האש ר' יהודה סבר לך לכל צרכך ור' יוסי סבר כאש מה אש לאכילה אף הוא נמי לאכילה ופי' רש"י ז"ל כאש חלקו של אהרן הושווה לחלקו של מזבח מה מזבח לאכילה אף כהן לאכילה ולא לדבר אחר ע"כ. אבל רעז"ל שפי' מה אש אין אתה משתמש בו אלא לאכילה העתיק מפי' הרמב"ם ז"ל. ובגמרא וא"ר יוחנן נמנו וגמרו המקדש בחלקו בין קדשי קדשים בין קדשים קלים לא קדש ותניא כותיה:

ר' יהודה אומר וכו' פ' הפועלים דף צ' ובפ"ק דבכורות דף ט'. בפי' רעז"ל ובמעשר כתיב לה' הוא בהויתו יהא בגמרא ה"ג לה מנא ה"מ אמר רב אחא משמיה דגמ' כל מעשר הארץ מזרע הארץ מפרי העץ לה' הוא לה' הוא ולא לקדש בו אשה. וכתוב בתוי"ט דנראה לו דלא איצטריך אלא לר' יהודה אבל לר"מ הא ס"ל מעשר שני ממון גבוה הוא וכ"כ רש"י ז"ל בפי' במעשר שני וכו' דקסבר ר"מ מעשר שני ממון גבוה הוא ע"כ. בסוף פי' רעז"ל והלכה כר"מ במעשר. אמר המלקט הואיל וסתם לן תנא כותיה בבחירתא דהיינו מסכת עדויות בפ"ד דתנן כרם רבעי בש"א אין לו חומש ואין לו ביעור ובה"א יש לו בש"א יש לו פרט ויש לו עוללות והעניים פודין לעצמן ובה"א כולו לגת כמעשר שהוא ממון גבוה ואין בו חיוב פרט ועוללות ומאן שמעת ליה דאמר דמעבר הוי ממון גבוה ר"מ הוא דאילו ר"י ס"ל דממון הדיוט הוא ובית הלל כסתם משנה חשיב להו דהלכה כמותם. והלכה כר"י בהקדש הואיל וסתם לן תנא כותיה בפ' בתרא דמעילה דתנן שלח ביד פקח ונזכר עד שלא הגיע אצל חנוני חנוני מעל כשיוציא דשגגה גביה איתיה אבל הני מזידין נינהו גזבר ושליח דמיירי כשהוזכרו שניהם ואע"ג דבמשנה דמשך הימנו מעשר בסלע דבפ"ד דמסכת מעשר שני סתם לן תנא במעשר כר' יהודה נמי וכדכתבינן התם אפ"ה הלכה כר"מ חדא דתרי סתמי נינהו כר"מ חדא בסדר זרעים בפאה פ"ז וגם במעשר שני פ"ה תנן כרם רבעי ותרויהו חשיבי חד סתמא ואידך בעדויות וכדכתיבנא ולולי סתם דבעדויות לא הוי פסקינן הלכתא כותיה דר' מאיר דמה לי חד סתמא מה לי

תרי סתמא. ובפ' כל שעה (פסחים דף ל"ח) גרסי' עיסה של מעשר שני פטורה מן החלה דברי ר"מ משום דממון גבוה הוא וחכמים אומרים חייבת ופסק הרמב"ם ז"ל בפ' ששי דהלכות בכורים כחכמים. ונלע"ד דאע"ג שהוא פסק בכמה דוכתי כר"מ דמעשר שני ממון גבוה הוא כיון דהכא קרי ליה לר' יהודה חכמים פסק כותיה ואע"ג דהתם בפ' כל שעה קאמר דלר"מ אין אדם יוצא י"ח בפסח במצות מעשר שני והרמב"ם ז"ל הוא עצמו פסק בפ' ששי מהלכות חמץ ומצה דיוצאין במצת מעשר שני אפשר להיות דשאני לענין פסח דלא אשכחן ברייתא. בהדיא דפליג ר"מ לומר דאינו יוצא במצת מעשר שני רק רב אסי הוא דאמר לה אליבא דר"מ ועיין בכסף משנה שם פרק ששי דהלכות בכורים שנתן עוד טעם לשבח בשם הר"י קורקוס ז"ל:

במעשר שני וכו' גמ' א"ר יעקב שמעת מיניה דר' יוחנן טעמא דתרתי באבי דמתני' שגגת מעשר דר' יהודה ושגגת הקדש דר"מ דשניהם אין אשה מתקדשת בהם בחדא מינייהו פי' לפי שאין אשה רוצה אם היתה יודעת שהוא כן לא היתה מקבלתו לשם קדושין והוו להו קדושי טעות ובחדא לפי שאין שניהם רוצין ונ"מ דבההיא דפריש בה ר' יוחנן לפי שאין אשה רוצה אם בדקנוה ואמרה רוצה אני ואינה מקפדת אין אנו צריכין לבדוק אותו דמסתמא מינח ניחא ליה ולא ידענא בהי מינייהו תלה באשה ובהי מינייהו תלה בשניהם א"ר ירמיה ניחזי אנן מעשר איהי לא ניחא לה משום טרחא דאורתא איהו ניחא ליה דניקני ליה איתתא ממילא בלא טורח אלא הקדש תרויהו לא ניחא להו דנתחיל הקדש על ידייהו שהוא דבר איסור וקראן הכתוב מועלי מעל ואם קדושין הן הרי נתחלל שזו הונאתו מרשות גבוה ונתנו לה ור' יעקב דאמר לא ידעינן הי מינייהו אמר לך אטו אפכא נמי מי ליכא לפרושי ולמימר במעשר לפי שאין שניהם רוצין דאיהי לא ניחא לה משום טרחא דאורחא ואיהו נמי לא ניחא ליה משום אונסא דאורחא דשכיח לאיתנוסי גבי איתתא טפי מגברא דע"כ אונסא דאורחא עליה שהרי בכאן אינו ש"פ שלא ניתן להוציאו אלא בירושלים ואי נמי לא רמי אחריות עליה לא נייא ליה דליתניס מינה פן תעצב ותאמר לו קדשתני בדבר שלא נהניתי בו אלא הקדש בשלמא איהי לא ניחא לה דנתחיל הקדש על ידה אלא איהו מי לא ניחא ליה דניקני איתתא ממילא ואע"פ שעליו לשלם להקדש השתא מיהא ניתא ליה שמא אין לו משלו עכשיו כלום ע"כ:

רבי יהודה אומר במזיד קדש מפרש בגמרא דבאשה חברה עסקינן דידעה שאין מעשר שני מתחלל ע"י קדושיה ועולה ואוכלתן בירושלם והלכך קדושיה הוו קדושין אבל גבי לוקח בהמה טמאה בדמי מעשר שני תנן בספ"ק דמסכת מעשר שני ואם לקח יאכל כנגדן דמיירי בסתם מוכר דלא ידע שאין מעשר מתחלל על בהמה טמאה ומהאי טעמא נמי

אמר עלה דמתני' דהתם דהלוקח בהמה במזיד תעלה ותאכל במקום א"ר יהודה בד"א במתכון ולקחן תחלה לשם שלמים אבל במתכוין להוציא מעות מעשר שני לחולין בין שוגג בין מזיד יחזרו דמים למקומן דקנסינן ליה למוכר דיודע הוא שהמעות מתחללות על הבהמה ותולין הן בידו ועבר על לפני עור לא תתן מכשול דיודע הוא שהלוקח מכרן לאכלה בעירו. ועיין עוד במ"ש בספ"ק דמסכת מעשר שני:

ובהקדש במזיד קדש ביד פ' ששי דהלכות מעילה סימן ב':

משנה ט

המקדש בערלה וכו' ביד רפ"ה דהלכות אישות וסי' ב'. ובטור א"ה סוף סימן כ"ט:

בערלה וא"ת והא ערלה מותרת היא שלא כדרך הנאתה כדאמרי' בפ' כל שעה דרבינא הוה שאיף לברתיה בגוהרקי דערלה לאו קושיא היא דהתם חולה היתה ושלא כדרך הנאתה גבי חולה אע"פ שאין בו סכנה שרי אבל בלא חולי אסור בכל ענין דלא אמרינן אלא דאין לוקין עליהם שלא כדרך הנאתן מלקות הוא דליכא הא איסורא איכא ואע"ג דמשמע דלא מיחסרא אלא מדרבנן כיון שאין לוקין עליהן קיימא לן דאם קידש באיסור מדבריהם אינה מקודשת וא"ת והרי כל הנשרפין אפרן מותר י"ל כשאין באפרה ש"פ והאי דלא תנא איסורי ע"ז משום דבעי למיתני מכרן וקידש בדמיהן מקודשת ובאסורי ע"ז מכרן וקידש בדמיהן אינה מקודשת כדתניא בתוספתא המקדש ביין נסך ובע"ז ובכל דבר שחל עליו איסור ע"ז כולן אע"פ שמכרן וקידש בדמיהן אינה מקודשת פי' שהרי ע"ז תופסת ושביעית אחר הביעור ומיהו שייר חמץ בפסח ונותר ופיגול שאם קידש בדמיהם אינה מקודשת מכרן וקדש בדמיהן מקודשת הר"ן ז"ל. בפי' רעז"ל והצפור השחוטה בלבד היא שאסורה בהנאה. אמר המלקט אבל המשולחת מותרת דלא אמרה תורה שלח לתקלה שתהא למכשול עון וילכדנה אדם ויאכלנה ובברייתא מסמך לה אקרא דכתיב כל צפור טהורה תאכלו לרבות המשולחת:

וצפרי מצורע גמרא אתמר צפורי מצורע מאימתי אסורים ר' יוחנן אמר משעת שחיטה וריש לקיש אמר משעת לקיחה ושי' רש"י ז"ל משעת לקיחה נאסרות שתיהן עד שישלח המשולחת ונתרת בשלוחה ע"כ. אבל התוס' ז"ל כתבו דגם לר' יוחנן אינה אסורה המשולחת אלא עד שתשתלח וז"ל משעת שחיטה פירוש ומשולחת נמי תאסר משחיטת חברתה עד השלוח ואין לפרש משעת שחיטה בשחוטה ובמשולחת ליכא איסור כלל דהא תנא וצפורי מצורע דמשמע תרוייהו ע"כ. וכן הוא ג"כ בפי"א מהלכות טומאת צרעת וז"ל צפור המשתלחת מותר לטהר בה מצורעים אחרים מאחר שנשתלחה ומותרת באכילה אבל הצפור השחוטה אסורה בהנאה ומאימתי תאסר משעת שחיטה ע"כ:

ובשער נזיר ובגמרא פריך אי מה קדש תופס את דמיו ויוצא לחולין אף שער נזיר תופס את דמיו ויוצא לחולין ומשני מי קרינן קדש קדוש קרינן פי' דאע"ג דחסר וי"ו הוא מיהו להכי אהני דקרינן קדוש למעוטי דמיו שאין דין קדושה עליהן. [ופטר חמור] לאחר עריפה לכ"ע אסור בהנאה ומחיים פלוגתא דר' יהודה ור"ש בפ"ק דבכורות וכמו שכתבתי שם סימן ג'. בהרע"ב ז"ל ובשר בחלב וכו' עד ואחד לאיסור הנאה. אמר המלקט ומתני' דלא כר"ש בן יהודה דאמר משום ר"ש בשר בחלב אסור באכילה ומותר בהנאה דכתיב ביה כי עם קדוש אתה וכו' וכתיב בטריפה ואנשי קודש מה להלן מותר בהנאה כדכתיב לכלב תשליכון אותו אף כאן. ואיתא למילתיה דר"ש בן יהודה ג"כ בפ"ק דבכורות דף י'. וכתבתיה ג"כ בפ' כל הבשר סי' ד':

ובחולין שנשחטו בעזרה דכתיב כי ירחק ממך המקום וזבחת ואכלת ברחוק מקום אתה אוכל מה שאתה זובח ואי אתה אוכל מה שאתה זובח בקירוב מקום יכול וכו' כך נראה שצ"ל בפי' ר"ע ז"ל או אפשר דרישא דברייתא נקט. ותו גרסי' בברייתא בגמרא ואין לי אלא תמימים הראויין ליקרב מנין לרבות בעלי מומין ת"ל ושחטו ושחט אותו ושחט אותו חד לבעלי מומין וחד לחיה וחד לעופות יכול וכו' עד יכול לא ישחוט ואם שחט ישליכנו לכלבים ת"ל לכלב תשליכון אותו אותו אתה משליך לכלב ואי אתה משליך חולין שנשחטו בעזרה פי' רש"י ז"ל דריש הכי אותו הוא דנאסר ביציאת מחיצה דהיינו בשר שיצא חוץ למחיצתו דהיינו בגלוי כשדה וכגון הוציא העובר את ידו בשעת שחיטה הרי הוא כטריפה ולכלב תשליכון אותו דמותר בהנאה ולא חולין שנשחטו בעזרה הנאסרין ע"י כניסת מחיצה דאותן אסורין אף בהנאה ע"כ בשינוי לשונו קצת. ובגמ' תניא המקדש בפטר חמור בבשר בחלב ובחולין שנשחטו בעזרה ר"ש אומר מקודשת וחכמים אומרים אינה מקודשת ומוקי לה רבא לחולין שנשחטו בעזרה כגון שנשחטה ונמצאת טריפה ור"ש לטעמיה דאמר לענין כסוי הדם ואותו ואת בנו ותשלומי ד' וה' שחיטה שאינה ראויה לאכילה לאו שמה שחיטה אבל אי לא נמצאת טרפה מודה ר"ש דאינה מקודשת דהא תנן בס"פ בתרא דתמורה ר"ש אומר חולין שנשחטו בעזרה ישרפו וכן חיה וכו' דמשמע דחולין בעזרה לר"ש מדאורייתא בהויא בשריפה דאי דרבנן לא הויא בשריפה כן פי' רש"י ז"ל כאן אלא דבפ' כסוי הדם (חולין דף פ"ה) מדקדק דלר"ש חולין שנשחטו בעזרה דאורייתא מדקתני וכן חיה שנשחטה בעזרה דאי אמרת בשלמא חולין שנשחטו בעזרה לר"ש דאורייתא היינו דקתני וכן דגזרינן חיה אטו בהמה אלא א"א דרבנן בהמה מ"ט בעי שריפה דילמא אתי למיכל קדשים בחוץ פי' דמאן דחזי דנשחטו בפנים סבר קדשים נינהו וחזי דקאכלי להו בחוץ אתי למישרי אכילת קדשים בחוץ א"כ

בהמה גופה גזרה ואנן ניקו וניגזור גזרה לגזרה: ועוד יש לפ' סוגיא דהתם פ' כסוי הדם דה"ק אא"ב בין בהמה בין חיה ועוף דאורייתא כדיליף להו הכא בפירקין בגמ' מקראי היינו דגזרינן הכא בחיה שריפה ולא סגי להו בקבורה אטו בהמה ואע"ג דבהמה גופה לא הוי בשריפה אלא גזרה אטו קדשים שיצאו לחוץ שהן בשריפה ובחיה ליכא למיטעי אטו קדשים אפ"ה לא חשיבא גזרה לגזרה כיון דאסורה מיהא דאורייתא והויא כולה חדא גזרה. אא"א דרבנן אמאי חיה בשריפה כל זה פירשו תוס' ז"ל:

מכרן וקידש בדמיהן מקודשת בנדרים פ' השותפין (נדרים דף מ"ז) ור"פ בתרא דע"ז ותוס' פ"ק דחולין דף ד' ועיין בהר"ן ז"ל שכתב בשם רש"י ז"ל שכתב בפ"ק דחולין דכי אמרינן דדמי איסורי הנאה מותרין שאין תופסין דמיהן ה"מ לאחרים אבל למוכר עצמו אסורין דאל"כ מצינו דמים לחמץ בפסח ותניח בתוספתא האוכל תרומת חמץ בפסח פטור אפילו מדמי עצים. ולדבריו היינו טעמא דמקודשת אע"פ שהיו הדמים אסורין למקדש משום דכיון שהיא מותרת ליהנות מהם וקנאתן מחמתו מקודשת דומיא דמקדש בגזל וכו' ע"ש. וכתב בסוף דבריו ומסתברא דלדידן דקיימא לן דקדשה בגזל לפני יאוש אינה מקודשת כי תנן מכרן וקדש בדמיהן מקודשת דוקא בשידע לוקח שהן איסורי הנאה ולקח א"נ כשמכרן לנכרי או אפשר דאפילו במוכר לישראל כיון שהלוקח נתן דמיהן למוכר להוציאן הלואה הן בידו ומקדש בהן אע"פ שהוא חייב לשלם מביתו מפני שמקחו מקח טעות עכ"ל ז"ל. ובר"פ בתרא דע"ז כתב שמן הירושלמי שהביא שם נראה שאם עבר ומכר איסורי הנאה שדמיהן מותרין אף למוכר עצמו חוץ מע"ז ושביעית לפי שאין כל איסורי הנאה דמי איסורי הנאה אלא מתנה או גזל בידו חוץ מע"ז ושביעית וזה דלא כדברי רש"י ז"ל ע"כ בקיצור. בסוף פי' רעז"ל וכל שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדים. אמר המלקט ולמ"ד מלמדין מיעוטי כתיבי כתיב הכא והיית חרם כמוהו וכתיב התם יובל היא היא אין מידי אחרינא לא. ואיתא בפ' ר' ישמעאל דע"ז דף נ"ד:

משנה י

המקדש בתרומות וכו' ביד פ"ה דהלכות אישות סי' ג' ד' ה' ו'. ואיתא בירושלמי דדמאי פ' ששי:

ובמי חטאת ואפר חטאת וכו' עד סוף לשון רעז"ל. אמר המלקט והיינו דתנן בפ"ד דמסכת בכורות להזות ולקדש מימיו מי מערה ואפרו אפר מקלה דאסור ליטול שכר לימוד הזאה וקידוש דכתיב ראה למדתי וגו' כאשר צוני מה אני בחנם אף אתם בחנם ואסמכתא בעלמא הוא דלא מהני אפילו דיעבד. ומשמע מפי' רעז"ל דלא גרסינן אלא ובמי אפר חטאת וכן משמע ג"כ מפי' הר"ן ז"ל:

ואפילו ישראל לדעת רש"י ז"ל שם בבכורות דף כ"ט קאי גם אמי חטאת ואפר חטאת שכן פירש שם ואע"פ שהוא ישראל דכהנים רגילין בהזאה וקידוש ע"כ. אבל תוספות ז"ל פירשו שם דעיקריה נקטיה משום רישא תרומות ומעשרות ומתנות ע"כ. בפי' רעז"ל ה"ק ואפי' ישראל שנפלו לו תרומות וכו' בגמ' לא אוקי לה אלא שנפלו לו טבלים וכו' וכן הוא בפי' הרמב"ם ז"ל ופי' רש"י ז"ל והוא הדין נמי דמצי לאוקמה בתרומה שנפלה לו מבית אבי אמו כהן אלא הא קשיא ליה א"כ מאי קמ"ל מתני' פשיטא דמקודשת ע"כ:

פרק ג

משנה א

האומר לחברו. עיין במ"ש בפירקין דלעיל סי' ד' והכא נקט חברו מפני שלא שלחו לשם כך אלא אם יזדמן לו במקום פלוני דרך אצלה:

והלך וקדשה לעצמו מקודשת הגיה ה"ר יהוסף ז"ל מקודשת לשני. והקשו התוס' וא"ת מה חדוש יש כאן פשיטא וי"ל דמיירי כגון דאמר השליח לאשה בשעת קדושין פלוני שלחני לקדשך לו ובתוך כך אמר לה הרי את מקודשת לי והיא ידעה דקדשה לנפשיה דאל"כ לא היתה מקודשת לו ואשמועינן חדוש דמהו דתימא הא דקאמר לי לצורך משלחו קאמר קמ"ל דלא עכ"ל תוס' ז"ל. וביד פ"ט דהלכות אישות סי' י"ז. ובטור א"ה סי' ל"ה וסי' מ':

הרי את מקודשת לי לאחר שלשים יום תוס' פ' האשה רבה (יבמות דף צ"ג:)

ובא אחר וקדשה בתוך שלשים יום מקודשת לשני ביד פ"ז דהל' אישות סי' י"א י"ב. וכתב הרמב"ן ז"ל דמדלא קתני ואינה מקודשת לראשון שמעינן שאם מת או גרש שני תוך שלשים יום חלו קדושי ראשון וכך הוא בירושלמי בהדיא וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל פ"ז מהלכות אישות שכתב בא שני וקדשה בתוך שלשים ה"ז מקודשת לשני לפי שבשעה שקדשה השני לא היתה מקודשת [לראשון] ותפסו בה קדושי שני ונעשית אשת איש ולאחר שלשים יום כשיבואו קדושי ראשון מצאו אותה אשת איש ונמצא הראשון כמי שקדש אשת איש שאין קדושין תופסין בה ע"כ. וגרסינן תו בירושלמי שאם מת השני והיה לו אח מכיון שהיא זקוקה ליבום לא חלו עליה קדושי הראשון וכתב הרמב"ן ז"ל דההיא דירושלמי אתיא כרב וכו' אבל אנן קיימא לן כשמואל וכו'. והרשב"א ז"ל חולק בכל זה ואומר שכיון שקבלה קדושי שני נתבטלו קדושי ראשון לגמרי והביא ראיות הרבה וכו' וכולן דחה אותם הר"ן ז"ל וכתב בסוף דבריו והיאך נקל לדחות הירושלמי מפני ראיות הללו אלא ודאי ראוי לחוש לו ולהצריכה גט ע"ש. ובגמ'

לא בא אחר וקדשה בתוך שלשים יום מהו רב ושמואל דאמרי תרוייהו מקודשת ואע"פ שנתאכלו המעות מ"ט הני זוזי לא למלוה דמו ולא לפקדון דמו לפקדון לא דמו פקדון ברשותא דמאריה קא מיתאכיל והני ברשותא דידה קא מיתאכלי למלוה נמי לא דמו מלוה להוצאה ניתנה הני בתורת קדושין יהבינהו ניהלה לא בא אחר וקדשה וחזרה בה ר' יוחנן אמר חוזרת אתי דבור ומבטל דבור:

מקודשת לשני בת ישראל לכהן תאכל בתרומה. כך היא הגרסא בכל הספרים וכתב הר"ן ז"ל בת ישראל לכהן תאכל בתרומה תנא הכי לאשמועינן דלא תימא דכי אמרינן מקודשת לשני ה"מ לחומרא בלבד קמ"ל דליתא אלא מקודשת לשני לגמרי ואין חוששין לקדושי ראשון כלל ואגב דתני ברישא הכי תנא נמי בסיפא בת ישראל לכהן ובת כהן לישראל לא תאכל בתרומה אע"ג דמילתא דפשיטא היא דהא תנא ליה מקודשת ואינה מקודשת. א"נ סיפא איצטריכא ליה דסד"א נהי דלענין ערוה חמורה חששו לקדושי שני לענין תרומה לא ניחוש קמ"ל. אבל בפי' המשנה להרמב"ם ז"ל מצאתי ומה שאמר בת כהן לישראל חוזר לפסקא ראשונה והוא מה שאמר הרי את מקודשת לי לאחר שלשים יום שהיא אוכלת בתרומה כל אותן שלשים יום ואם אמר לה מעכשיו ולאחר שלשים יום אינה אוכלת בתרומה מעת שקיבלה הקדושין ע"כ. ונראה שהוא גורס בת כהן לישראל תאכל בתרומה ומפ' בשלא בא אחר וקידשה וסד"א כיון שקבל הקדושין לאחר שלשים יום אף מהיום לא תאכל בתרומה משום דמחלפא במקודשת מעכשיו קמ"ל וסיפא נמי דלא בא אחר וקדשה מיירי וסד"א כיון שקבלה מעכשיו ולאחר שלשים יום אף מעכשיו תאכל קמ"ל דלא עכ"ל הר"ן ז"ל. נלע"ד פירוש לפירושו ז"ל דאע"ג דמתני' קתני בין ברישא בין בסיפא ובא אחר וקדשה ס"ל להר"ן ז"ל לדעת הרמב"ם ז"ל דלענין תרומה כי קתני להו במתני' להיכא שלא בא אחר וקדשה קתני להו ופסקא ראשונה דקאמר היינו ראש של כל בבא בין בבא דלא אמר מעכשיו בין בבא דאמר מעכשיו כך נ"ל והיה לי דרך אחרת ודחיתיה מפני זו. מכל מקום לפי דעת הר"ן ז"ל אליבא דהרמב"ם ז"ל נראה שצריך להגיה בפירוש הרמב"ם ז"ל כך. ואומרו בת כהן לישראל תאכל בתרומה וכו'. ולפי מה שפירש רעז"ל נראה שהוא מסכים לגרסת הרמב"ם ז"ל וגרסינן הכי ברישא דמתני' מקודשת לשני בת כהן לישראל תאכל בתרומה בת ישראל לכהן לא תאכל בתרומה וזהו שכתב בסוף לשונו ז"ל ואם בת ישראל לכהן היא לא תאכל בתרומה שעדיין אינה אשת כהן. וביד פ"ח מהל' תרומות סי' ח'. וגירסת הירושלמי ברישא בת ישראל לכהן תאכל בתרומה ובסיפא בת כהן לישראל לא תאכל בתרומה ועלה דסיפא קאמר התם בת כהן לישראל לא תאכל לכן צריכא שאפילו השני כהן ע"כ:

מקודשת ואינה מקודשת ואפילו לאחר שלשים יום וצריכה גט משניהם להתירה לאחר ואסורה לשניהם אא"כ נותן האחד גט. וטעמא משום דמספקא לן האי ולאחר שלשים יום אי תנאה הוי אם לא אחזור בי בתוך שלשים יום יהו קדושין מעכשיו או אי חזרה הוי ממאי דאמר מעכשיו וקאמר איני אומר מעכשיו אלא התקדשי לי לאחר שלשים יום ולא אמר מעכשיו אלא כדי שהיא לא תוכל לחזור בה אבל הוא רוצה לחזור בו הלכך לעולם היא בספיקה דאי תנאי הוא קדושי ראשון חיילי קדושי שני לא חיילי ואי חזרה הוא קדושי שני חיילי קדושי ראשון לא חיילי. גמרא אליבא דרב אבל שמואל ס"ל דודאי תנאה הוי ומקודשת לשני עד שלשים יום לאחר שלשים יום פקעי קדושי שני וגמרי קדושי ראשון:

ואם בת ישראל לכהן היא או בת כהן לישראל לא תאכל בתרומה. ובמשנת החכם הר"ר יהוסף אשכנזי ז"ל הוגה ברישא מקודשת לשני בת כהן לישראל תאכל בתרומה וכתב רישא בת כהן לישראל ובת ישראל לכהן תאכל בתרומה ובסיפא הוגה מקודשת ואינה מקודשת בת כהן לישראל לא תאכל בתרומה. וכתב אהאי סיפא כך מצאתי בכל הספרים ע"כ:

משנה ב

הרי זו מקודשת ויתן גרסי' ובגמ' הוא שמפרש רב הונא והוא יתן פי' דמי שיתן הויא מקודשת למפרע. ורב יהודה פליג עליה דרב הונא בין הכא בין התם פ' מי שאחזו גבי הרי זה גיטיך ע"מ שתתני לי מאתים זוז דתנן התם סימן ה' דרב הונא ס"ל בתרוייהו והיא תתן והוא יתן. ורב יהודה ס"ל בתרוייהו לכשתתן לכשיתן. והכא וגם התם בגיטין יהיב בגמ' צריכותא אמאי איצטריכו לאפלוגי רב הונא ורב יהודה בתרויהו עיין בגמ' דנלע"ד דבההיא צריכותא נמי מתיישב אמאי איצטריך תנא לאשמועינן האי דינא גבי גיטין וגבי קדושין למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה והא לך הסוגיא והצריכותא באורך כאשר היא שם בגיטין דף ע"ד ה"ז מגורשת ותתן מאי ותתן רב הונא אמר והיא תתן רב יהודה אמר לכשתתן מאי בינייהו איכא בינייהו שנתקרע הגט או שאבד קודם מתן מעות רב הונא דאמר והיא תתן תנאי בעלמא הוא וכי מקיימא ליה איגלאי מילתא דמשעת נתינה הוי גיטא דכל ע"מ כאומר מעכשיו דמי ועל מנת כן דליקיים הלכך אינה צריכא הימנו גט שני ורב יהודה דאמר לכשתתן צריכא הימנו גט שני דלכשתתן כבר אזל ליה גיטא ותנן נמי גבי קדושין כה"ג האומר לאשה הרי את מקידשת לי על מנת שאתן לוך מאתים זוז הרי זו מקודשת ויתן ואתמר מאי ויתן רב הונא אמר והוא יתן רב יהודה אמר לכשיתן מאי בינייהו איכא בינייהו שפשטה ידה וקבלה קדושין מאחר קודם מתן

מעות רב הונא דאמר והוא יתן תנאה בעלמא הוא מקיים תנאיה ואזיל והוו קדושיה קדושין למפרע ושל שני אינן כלום רב יהודה דאמר לכשיתן לכי יהיב לה הוא דהוו קדושין השתא לא הוו קדושין וצריכא דאי אשמועינן גבי קדושין בהא קאמר רב הונא והוא יתן משום דלקרובה קא אתי הלכך מעכשיו קאמר לה משעה שחפץ בה אבל גבי גירושין דלרחוקה קאתי ומסתמא בקושי הוא מגרשה הלכך אימא דמודה ליה לרב יהודה דלכשתתן קאמר וקסבר אדהכי והכי מפייסנא לה ואי אשמועינן גבי גירושין ה"א בהא קאמר רב הונא והיא תתן משום דלא כסיף למתבע מעותיו מינה הלכך לא צריך ליה למיתלי גיטא במתן מעות ומעכשיו קאמר לה אבל גבי קדושין דכסיפא איהי למתבעיה אימא מודי ליה לרב יהודה. ואי אשמעינן גבי קדושין בהא קאמר רב יהודה לכשיתן משום דכסיפא למיתבעיה אבל גבי גירושין דלא כסיף למיתבעה אימ' מודי ליה לרב הונא ואי אשמועינן גבי גירושין בהא קאמר רב יהודה לכשתתן משום דלרחוקה קאתי אבל גבי קדושין דלקרובה קאתי אימא מודי ליה לרב הונא צריכא ע"כ:

על מנת שאתן ליך מכאן ועד שלשים יום וכו'. ביד שם פ"ז סי' י':

ע"מ שיש לי מאתים זוז וכו'. עד סוף סימן ג' ביד שם פ"ז סי' ב' ג' ד' ה':

ויש לו וכל שיש לו אפילו במדי הרי זה מקודשת ולא אמרינן להראותם לה נתכוון הר"ן ז"ל. עוד כתב גבי הא דאמרינן בגמ' שאם לא נודע שיש לו ה"ז מקודשת מספק דבתוספתא נמי תניא ע"מ שיש לי ביד פלוני אע"פ שאמר אין לו בידו מקודשת שמא עשו קנוניא כלומר והוו קדושי ספק ומיהו כל שבידו חזקה שהוא שלו ומקודשת קדושי ודאי ואע"פ שאין לנו עדים שהן שלו ע"כ:

ע"מ שאראיך מאתים זוז ה"ז מקודשת ויראה לה. איתי דגרסי ויראנה. וכתוב בטור שם סימן ל"ה בשם הרמ"ה ז"ל אפילו איכא סהדי דיכול לאחזויי לה לא הוו קדושין עד דמחזי לה דלהכי א"ל ע"מ שאראיך ולא אמר לה ע"מ שיש לי דלא ניחא לה למיסמך אסהדי עד דמחזי לה ומכי מחזי לה איגלאי מילתא דמעיקרא תפסי בה קדושין ע"כ:

ואם הראה על השלחן כך צ"ל בתחילת דבור האחרון דרבינו עובדיה ז"ל:

משנה ג

על מנת שיש לי בית כור עפר. בתשובות הרשב"א ז"ל סי' רי"ח. ובגמ' מסיק דאם היה שם בזה הבית כור עפר נקעים או סלעים גבוהים עשרה טפחים והנקעים מלאים מים שאינם ראויין לזריעה אינם נמדדין בכלל הבית כור עפר ואינה מקודשת אבל אם אינם מלאים מים אע"פ שעמוקים עשרה טפחים נמדדין עמה ומקודשת ואם אינם עמוקים או גבוהים עשרה טפחים אע"פ שהנקעים מלאים מים נמדדין עמה דהנקעים נקראין אגנות

השדה והסלעים הפחותים מעשר טפחים נקראים שדראות השדה ומקודשת דמצי אמר לה אנא טרחנא וזרענא ומייתינא. והעלה הר"ן ז"ל שאפילו יש לו במקום אחר בית כור קרוב ממנו יכולה לומר שרצונה לילך לאותו מקום רחוק וכדאמרינן בירושלמי בפירקין דלעיל גבי מרחץ רחוק ונמצא קרוב יכלא למימר בעיא הוינא מטרפסא אזלא מטרפסא אתיא ע"כ. וכתב הר"ן ז"ל וכי אמרינן בנקעים עמוקים עשרה טפחים אין נמדדין עמה כתב רש"י דיל בפ' בית כור דבעינן נמי שיהו רחבין ד' על ד' הא לאו הכי נמדדין עמה ובירושלמי בעי לה וכו':

ואם הראה בבקעה ואפי' באריסות בתי אבות דמ"ג אינה שלו ואי מפסיד נמי יכול בעל הקרקע לסלוקיה ע"כ מהר"ן ז"ל. ובטור אבן העזר סימן ל"ח:

משנה ד

ר' מאיר אומר וכו'. בפ"ק דנדרים דף י"א:

כל תנאי שאינו כתנאי בני גד ובני ראובן אינו תנאי שנאמר ויאמר משה אליהם אם יעברו בני גד ובני ראובן אתכם וגו' ונתתם להם את ארץ הגלעד לאחוזה ואם לא יעברו חלוצים אתכם ונאחזו בתוככם בארץ כנען וגו' כתב הר"ן ז"ל כל תנאי וכו' לאו תנאי כפול בלחוד בעי ר"מ דה"ה דבעי כל שאר דקדוקי התנאים והן חמשה דברים תנאי כפול והן קודם ללאו ותנאי בדבר אחד ומעשה בדבר אחר ותנאי קודם למעשה ושיהא אפשר לקיים המעשה ע"י שליח דכולהו איתנהו בתנאי בגי גד ובני ראובן ע"כ. וכתב הרמב"ם ז"ל דר"מ חולק על כל הבבות הקודמות אפי' אם אמר על מנת וכן ג"כ בפי' רש"י ז"ל כגון ה"ז [גיטך] ע"מ שתתני לי ק"ק זוז ולא פירש לכפול ואם לא תתני לא יהא גט אין כאן תנאי של מאתים זוז כלל ואפי' לא נתנה הוי גט ע"כ. וביד ר"פ ששי דהלכות אישות. ובטור א"ה סי' ל"ח וסי' קמ"ג:

רבי חנינא בן גמליאל אומר וכו'. אתנאי כפול בלחוד פליג כן פירש רש"י ז"ל וכתבו עליו תוס' והר"ן ז"ל דלא נהירא דכיון דאשכחן בעלמא דפליגי רבנן עליה דר' מאיר באחריני ה"ה דפליג עלייהו ר' חנינא בן גמליאל אלא דלא חש לאפלוגי אלא בתנאי כפול משום דשארא לא צריכי טעמ' דמעשה שהיה כך היה אבל בכפל ודאי צריך טעם למה הוצרך לכפול התנאי ע"כ. ועיין במ"ש בשם הר"ן ז"ל בפ' התקבל סי' ח':

צריך הדבר לאומרו שאלמלא כן יש במשמע שאפילו בארץ כנען לא ינחלו [פי' התוס' דה"פ שאפי' וכו' לא מיבעיא] וכו' פי' דקשה אדרבא אפכא ה"ל למיתני שאפילו בארץ הגלעד שכבר טרחו בכבושה לא ינחלו וכ"ש בארץ כנען שלא טרחו ולא עברו עם אחיהם [להכי כתבו התוס' דה"פ] ורש"י ז"ל פי' בגמ' דה"פ ל"מ בארץ הגלעד שחביבה להם

ובחרו בה שלא יטלו אלא אפי' בארץ כנען שאינה חביבה להם לא יטלו. וכתבו התוס' אי לא כתיב ארץ כנען ה"א בתוככם בארץ גלעד פי' בקונטרס דאם לא יעברו יטלו חלקם כפי המגיעם בארץ גלעד שנאחזו בה כבר והם סייעו לכובשה אבל בארץ כנען כלל כלל לא שהרי לא סייעו לכובשה קמ"ל דאעפ"כ יטלו וקשה וכי איזו סברה היא שישבו בבתיהם וירשו עם אחיהם שיצאו למלחמה לכך נראה לר"י לפ' דפשטיה דקרא הכי אם יעברו חלוצים בראשי הצבא להיות ראשונים במלחמה בשכר טובה זו שיעשו עם אחיהם תנתן להם ארץ הגלעד [כו' ועי' בתוי"ט] ובגמ' איכא כמה קראי דמוכחי כר"מ וחד קרא איכא דמוכח כר' חנינא בן גמליאל והתם מתרץ להו אליבא דתרויהו:

משנה ה

המקדש את האשה ואמר כסבור הייתי וכו' פ' האיש מקדש (קידושין דף נ'.) וביד ספ"ח דהלכות אשות. ובטור א"ה סי' ל"ח. ואית דגרסי מלת כסבור סבור בלא כף. ואית דגרסי בל' זכר וכן מצאתי שהה"ר יהוסף י"ל כתב וי"ו בכל מלות כְּהֶנֶת:

האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שאתגייר כו' וכן האומר לחבירו אם ילדה אשתך נקבה הרי היא מקודשת לי לא אמר כלום. וטעמא דכולהו משום דהוי דבר שלא בא לעולם שעכשיו אין בידו לקדשה והא דתנן בהדייהו לאחר שיחלוץ ליך יבמיך לרב דאמר בפ' האשה רבה דאין קדושין תופסין ביבמה אתי שפיר ושמואל דאמר התם בעניותנו צריכה גט כלומר דמספקא ליה אי תפסי אי לא תפסי מוקי לה כר"ע דאמר אין קדישין תופסין בחייבי לאוין דהכי מוקי לה ריש לקיש התם ולדידן דקיימ' לן כשמואל ולא קיימא לן כר"ע הוי ספק מקודשת דדילמא תפסי בה קדושין השתא וה"ל כאומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שלשים יום הר"ן ז"ל:

האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שאתגייר וכו' פ' האשה רבה (יבמות דף צ"ב) אבל שם בדף צ"ג ובפ' אע"פ בדף נ"ח ברייתא בפלוגתא דר"מ אומר מקודשת וג"כ איתא לברייתא בפירקין וכמו שאכתבנה בסמוך בס"ד וג"כ איתה בפ' שנים אוחזין (בבא מציעא ד' ט"ז.) וע"ש בנמוקי יוסף בדף הכתוב עליו ע"ג. גם בפ' הספינה דף ע"ט איתה למילתיה דר' מאיר:

לאחר שתמות אחותיך ג' מילות הללו מחקן הר"ר יהוסף ז"ל:

לאחר שיחלוץ ליך יבמיך ירושלמי פ"ק דיבמות וביד שם פ"ז סי' י"ד ט"ו ט"ז ובטור א"ה סוף סימן מ':

אם היתה אשת חברו מעוברת והוכר עוברה דבריו קיימין ואם ילדה נקבה מקודשת. מסוגיית התלמוד משמע שאינו מנוסח המשנה שר' חנינא הוא דאמר עלה דמתני' או

על ברייתא לא שנו אלא שאין אשתו מעוברת אבל אשתו מעוברת דבריו קיימין וכן בירושלמי ג"כ ליתיה וגם במשנת החכם הר"ר יהוסף אשכנזי ז"ל נמחק וכתב כן מצאתי בכל הספרים דל"ג זה ע"כ וכן עיקר. אע"ג דמתוך פי' הרמב"ם ז"ל משמע קצת דגריס ליה אינם אלא דברי עצמו וכן משמע ג"כ מתוך פי' מגיד משנה פ"ז דהלכות אישות. בפי' רעז"ל שכתב והוכר עוברה דבריו קיימין כתב הרמב"ם ז"ל דאין לו לבוא עליה עד שיקדשנה קדושין שניים שאין אדם מקנה דשלב"ל ע"כ. אמר המלקט והיינו דלא כר"א בן יעקב ורבי ור' מאיר דאינהו ס"ל אדם מקנה דשלב"ל ראב"י גבי פירות ערוגה זו מחוברין יהיו תרומה על פירות ערוגה תלושים לכשיביאו שליש אלו המחוברין ויתלשו והביאו שליש ונתלשו דבריו קיימין ורבי גבי האומר לעבד לכשאקחך הרי עצמך קנוי לך מעכשיו ור"מ עלה דמתני' הרי את מקודשת לי לאחר שאתגייר לאחר שתתגיירי לאחר שאשתחרר לאחר שתשתחררי לאחר שתמות אחותיך לאחר שיחלוץ ליך יבמיך אינה מקודשת ר"מ אומר מקודשת ר' יוחנן הסנדלר אומר אינה מקודשת ר' יהודה הנשיא אומר מקודשת ומה טעם אמרו אינה מקודשת משום איבה פי' איבת אחותה ואיבת בעלה ואשארא כר' מאיר ס"ל. וכתבו תוס' ז"ל דמדלא קתני בהאי ברייתא אם ילדה אשתך נקבה אלמא דאפילו לר"מ אינה מקודשת אבל אם הוכר עוברה היינו הביאה שליש דר' אליעזר בן יעקב מקודשת ור"מ ור"א בן יעקב אמרו דבר אחד. ועיין בהר"ן ז"ל שכתב דאע"ג דר"מ ס"ל אדם מקנה דשלב"ל אפילו בפירות דקל שלא באו לעולם כלל וראב"י בעי שבא לעולם קצת מכל מקום בחדא שיטתא אזלי דאדם מקנה דשלב"ל ויש לנו כיוצא בזה בפ"ק דסוכה דאמרינן כולהו ס"ל סוכה דירת קבע בעינן אע"ג דפליגי אהדדי כמו שכתבתי שם ע"כ:

משנה ו

האומר לאשה הרי את מקודשת לי ע"מ שאדבר עליך לשלטון וכו' הרא"ש פ' מי שאחזו דף ק"ט תוספתא בפלוגתא. ותוס' פ' האיש מקדש (קידושין דף נ"ב.) וביד פ"ה דהלכות אישות סי' י"ט וברפ"ז וז"ל שם פ"ה ודבר עליה לשלטון והניחה השלטון ולא תבעה אינה מקודשת אא"כ נתן לה פרוטה משלו שההנאה שבאה לה מדבריו הרי היא כמלוה והמקדש במלוה אינה מקודשת ע"כ. וברוב הנוסחאות אני רואה כפועל בכ"ף. וגם הר"ר יהוסף ז"ל לא שלח במלה זו את ידו. ובטור אבן העזר סימן ל"ח וז"ל שם אם יש עדים שעשה עמה בפועל ודבר עליה לשלטון מקודשת בודאי ואם אין עדים מקודשת מספק עד כאן. וכתב עוד שם בשם התוס' שכיון שדבר עליה לשלטון ועשה עמה כפועל מקודשת ואינה יכולה לומר למלאכה זו לא הייתי חפצה לדברים הללו

לא חפצתי ובתוספתא קתני אם דבר עליה כדרך המדברים מקודשת משמע שהדברים ידועים הם שיש לו לדבר עליה כשאומר ע"מ שאדבר עליך לשלטון ע"כ. כפועל כפעולת יום אחד ולאו דמקדש לה בשכר פעולה דכיון דקיימה לן ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף וכו' ותנא ברא סבר אינה לשכירות אלא לבסוף. ובגמ' פריך ומאי דוחקיה דריש לקיש לאוקומי למתני' בישנה לשכירות ובדיהיב לה פרוטה ותירץ רבא דמתני' קשותיה מאי אריא דתני על מנת ניתני בשכר אלא ש"מ כל ע"מ היכא דיהיב לה הוא. והכי איתא בהדיא בתוספתא ונתן לה פרוטה אבל אם אמר לה במה שאדבר או במה שאעשה אם הוא ש"פ מקודשת פי' דס"ל אינה לשכירות אלא לבסוף ולא הוי מלוה ואם לאו אינה מקודשת:

ע"מ שירצה אבא פי' החתן מדבר הרי את מקודשת לי ע"מ שירצה אבי. ובגמרא מפרש רב יוסף בר אמי שירצה אבא היינו שלא ימחה אבא וכשקבע זמן למחאתו וכו' כדפירש רעז"ל. ובפ' המדיר (כתובות דף ע"ג) איתא ברייתא בפלוגתא הריני בועליך ע"מ שירצה אבא אע"פ שלא רצה האב מקודשת ר"ש בן יהודה אמר משום ר"ש רצה האב מקודשת לא רצה האב אינה מקודשת ומפ' התם דבהא קמיפלגי מ"ס ע"מ שירצה האב ע"מ שישתוק האב והא שתיק ליה ומר סבר ע"מ שיאמר הן והא לא אמר הן. וכתב הרא"ש ז"ל אבל הרמב"ם ז"ל כתב כאוקמתא דר' ינאי וכן מסתבר דמתני' סתמא בלא קביעות זמן ע"כ אכן בפירוש המשנה נקט לפרושי בקביעות זמן כדפירש רעז"ל. ואוקמתא דר' ינאי הוא דרישא בחד טעמא ומציעתא וסיפא בחד טעמא פי' הך סיפא דקתני מלמדין לא מיתוקמא כרישא בע"מ שישתוק אלא בע"מ שלא ימחה וכל כמה דמחי עקר להו שהרי לא קבע זמן למחאה ורישא ליכא לאוקומה בהכי דא"כ מה רצה האב והלא יש בידו יכולת למחות לעולם ואין כאן קדושיו לעולם וע"כ הכי מיתוקמא רישא בשאמר ע"מ שישתוק וסיפא בשאמר ע"מ שלא ימחה אבא והכי קתני ע"מ שישתוק אבא שתק אבא ה"ז מקודשת לא שתק אלא מיחה לאלתר אינה מקודשת ואם אמר ע"מ שלא ימחה מת האב עד שלא מיחה ה"ז מקודשת אבל כל ימי חייו אינם קדושין מת הבן מלמדין וכו'. וכתוב בהר"ן ז"ל דיש ספרים שגורסין בסוגיית הגמרא רישא ומציעתא בחד טעמא וסיפא בחד טעמא והאריך לפרש סוגיית הגמ' כפי שתי הגרסאות גם כתב דלדעת הרמב"ם והרשב"א ז"ל האומר ע"מ שירצה אבא כאומר ע"מ שיאמר אִין ורב יוסף בר אמי נמי הכי ס"ל דשירצה משמעו דאמר אִין וכי קאמר דאמר ע"מ שלא ימחה אבא היינו דאמר הכי בהדיא ואע"ג דתנן ע"מ שירצה לאו דאמר לה הכי אלא דמשום דמי שאינו מוחה הוא מתרצה נקט לה בהאי לישנא וסמך התנא בזה על בבות משנתנו שאינם

מתיישבות אלא בכך ומסרו לחכמים ולעולם דע"מ שירצה ממש דאמר אֵין משמע והביא ראיה מן התוספתא וכו' ולדעת הרמב"ן ז"ל הוי כאומר ע"מ שלא ימחה והאריך על זה ע"ש או במגיד משנה. ועיין בשלחן ערוך סימן ל"ח סעיף ח' ט' י'. גם בספר הלבוש:

משנה ז

קדשתי את בתי וכו' נאמן אף לכונסה כרב אסי דתניא כותיה וכתב הר"ן ז"ל ואע"פ שאין דבר שבערוה פחות משנים ועד אחד דמהימן לומר מת בעליך ה"ט משום דאיהי דייקא ומנסבא ומתוך חומר שהחמרת עליה בסופה והכא ליתיה להאי טעמא התם הוא להוציאה מחזקתה אבל זה שמעמידה בחזקתה אלא שאומר שנתקדשה לו נאמן ע"כ. ודלא כרב דאמר נאמן ליתן גט משום דאין אדם חוטא ולא לו פי' חוטא להתיר אשת איש חנם אם לא היה אמת שהוא קדשה ואינו נאמן לכנוס. דאימא יצרו תקפו. וביד פ"ט דהלכות אישות סי' י' י"א י"ב י"ג. ובטור א"ה סוף סימן ל"ז:

זה אומר אני קדשתיה וזה אומר אני קדשתיה שניהם נותנים גט להתירה לשוק:

ואם רצו אחד נותן נט ואחד כונס כתב הר"ן ז"ל ומיהו משמע שהשני שבא לכנוס אחר גירושי ראשון שצריך קדושין אחרים שהרי הראשון הכניסה בספק לחבירו זה ע"כ:

משנה ח

קדשתי את בתי קטנה קדשתיה וגירשתיה וכו' ביד פי"ח דהל' איסורי ביאה סי' כ"ד ובטור א"ה סוף סי ל"ז. וע"ש בספר הלבוש סעיף כ"ה:

קדשתיה וגרשתיה כשהיא קטנה לאו דוקא קטנה אלא אפי' נערה וכן הוא מפורש שם בטור וכמו שאכתוב עוד בסמוך בס"ד:

נשבית ופדיתיה וכו' אינו נאמן לפסלה מן הכהונה דבנשואין הימניה רחמנא לאב דכתיב את בתי נתתי לאיש הזה לאיש אסרה על הכל שאין אנו יודעין למי וכי אמר הזה התירה לזה ובין אם היא נערה או אם היא קטנה מהימן אבל בבוגרת לא מישתעי קרא דנערה כתיב בפרשה הלכך לא מהימן משגדלה ולשבויה לא הימנוה כלל. והקשה הר"ן ז"ל ונהמניה בשבויה מגו דאי בעי אמר קדשתיה וגרשתיה דמהימן ופסיל לה מכהונה. וי"ל דמגו לחצי טענה לא אמרינן והכא חצי טענה הוא לפי שעכשיו הוא רוצה לפוסלה בין לענין תרומה בין לענין כהונה וכי אמר גירשתיה לא פסיל לה אלא לכהונה וכי תימא תינח בת כהן בת ישראל מאי איכא למימר שהרי כל כך הוא פוסל כשאמר קדשתיה וגרשתיה כאילו נשבית ואילו תנא פסיק ותנא אינו נאמן. נ"ל דהיינו טעמא משום דכיון דבנשבית פוגם אותה יותר שאילו היתה בת כהן היתה פסולה מן התרומה ובקדשתיה וגרשתיה אינו פוגם אותה כל כך מש"ה אפילו בבת ישראל אינו נאמן ואחרים אמרו

דכיון דמה שהאמינה תורה לאב חדוש הוא שהרי לא היה ראוי להיות נאמן יותר מעד אחד דעלמא דיינו שנאמין אותו באותה טענה עצמה אבל אין אומרים מגו מחמתה דאין לנו בו אלא חדושו בלבד עכ"ל ז"ל ובטור א"ה סימן ז' סעיף ח' ובשלחן ערוך ובלבוש:

יש לי בנים וכו' פ' יש נוחלין (בבא בתרא דף קל"ד) וכתב שם רשב"ם ז"ל בשעת מיתתו אורחא דמילתא נקט ע"כ. וביד רפ"ג דהלכות יבום. ובגמרא מוקי אביי למתני' דלא מוחזק לן לא באחי ולא בבני אמר יש לי בנים נאמן דאחזקה קמייתא הוא דקא מוקי לה להיות מותרת לשוק ואפילו אתו סהדי דאית לו אח מותרת לשוק אמר יש לי אחים אינו נאמן לא כל הימנו לאוסרה אעלמא ובהכי אתיא מתני' אפילו כר' נתן דפליג עליה דרבי בברייתא ופירש הר"ן ז"ל מוחזק לן לא שיש עדים בדבר אלא חזקה בעלמא שכך שמענו עליו ע"כ [נ"ב על הגליון בזה הלשון. על הכל צ"ע לענין הדין ועוד איזן וחיסר בזה מוהרש"ך זלה"ה בח"ג ע"ש.]:

המקדש את בתו סתם פ' האיש מקדש (קידושין דף נ"א.) וביד כולה מתניתין עד סוף סי' י"ב ביד פ"ט דהלכות אישות סי' ח' ט' ט"ו. ובטור אבן העזר סי' ל"ז וסי' קנ"ז.

משנה ט

מי שיש לו שתי כתי בנות פ' קונם דף ס"ב ובפ' האיש מקדש (קידושין ד' נ"א) ובטור מ"ה סי' ל"ז וכתב שם ב"י שכולן כו' ופי' הר"ן ז"ל שתי כתי בנות משתי נשים שנשא השני' לאחר מיתת הראשונה וכו' והוא לשון רש"י ז"ל ויש לתמוה אמאי אצטריך לפרושי שנשא שני' לאחר מיתת הראשונה:

ואמר קדשתי את בתי הגדולה אמר לבעל בשעת קדושין קדשתי את בתי הגדולה כולן אסורות חוץ מן הקטנה שבקטנות. מפרשין בגמ' דבשאין בכת שניה אלא גדולה וקטנה עסיקינן שאילו היו אמצעיות בכת שניה אפי' לר"מ היו מותרות משום דלא מקרייא גדולה אלא א"כ היא גדולה לגבי כל כת שניה כמו אילו לא היתה לו אלא כת אחת דאמצעית לא קרי לה גדולה אלא בשמה קרי לה והיינו דלא קתני איני יודע אם אמצעיות שבקטנות ואע"ג דלא קתני נמי איני יודע אם אמצעית שבגדולות אע"ג דודאי אסורות שהרי הן הגדולות לכל כת שניה הנהו לא איצטריכו להו למיתני דכיון דקתני איני יודע אם קטנה שבגדולות ממילא משמע דכ"ש אמצעיות שבגדולות עכ"ל הר"ן ז"ל בשנוי לשון קצת להרחבת ביאור הענין כפי ענ"ד. ולשון רש"י ז"ל אבל אי הוה בכת שניה אמצעיות הוה תני מתני' חוץ מן הקטנות שבקטנות ולא הוה תני חוץ מן הקטנה ע"כ. ומפרשינן בגמ' דלרבא דס"ל בפ' האיש מקדש דקדושין שאין מסורין לביאה לא הוו קדושין וממתניתין דקתני כולן אסורות משמע דהוו קדושין ומש"ה כולן צריכות גט מוקי

לה למתני' בשהוכרו ולבסוף נתערבו פי' שבשעת קדושין פירש לו איזו גדולה מהן הוא מקדש לו ולבסוף שכח איזו גדולה פירש לו ומש"ה כולן צריכות גט וקאמר התם דמתני' דייקא כותיה דקתני ואיני יודע ולא קתני ואינו ידוע אבל לאביי אע"ג דהלכתא כותיה לשון מתני' דחוק דה"ל למיתני ואינו ידוע:

דברי ר"מ ר' יוסי אומר וכו' י"ס דגרסי דברי ר"מ חוץ מן הגדולה שבגדולות ר' יוסי אומר וכו' וכן בסיפא גרסי' דברי ר' מאיר חוץ מן הגדולה שבגדולות ר' יוסי אומר וכו' וכן הגיה הר"ר יהוסף ז"ל וכתב כן מצאתי בכל הספרים. ובנדרים פ"ח כתבינן דלא קשה דר' מאיר אדר"מ ודר' יוסי אדר' יוסי מההיא דעד לפני הפסח ר"מ אומר אסור עד שיגיע ר' יוסי אומר וכו' ע"ש:

משנה י

האומר לאשה קדשתיך פ' בתולה נשאת (כתובות דף ט'.) ובטור א"ה כולה מתני' עד סוף סי' י"א בס' מ"ח:

והיא מותרת בקרוביו נראה דמ"מ צריך ליתן לה גט. אח"כ מצאתי בהר"ם איסרלין ז"ל שכתב שם בהגהה בשולחן ערוך סימן מ"ח שהאומר קדשתיך והיא אומרת לא קדשתני וכפאוהו ליתן גט משום חשש הנמנע לנושאה אין האשה נאסרת בקרוביו מחמת הגט ע"כ. בלבוש שם כל מקום שאמרנו כשאמרה האשה לאיש קדשתני והוא אומר לא קדשתיך הרי היא אסרה על עצמה לעולם כולו לפיכך מבקשים ממנו שיתן לה גט להתירה וכשיתן לה גט אע"פ שהוא אינו מודה בקדושין וכבר אמרנו שהוא מותר בקרובותיה ואחר שיתן גט נאסר כדי שלא יאמרו שהוא נושא קרובת גרושתו שלא ידעו שאינו נותן הגט אלא בשבילה להתירה לעלמא וכתב מורי מהרמא"י ז"ל וז"ל אבל אם הוא אומר קדשתיך והיא אומרת לא קדשתני וכפאוהו ליתן גט משום חשש שהיו נמנעין מלנושאה אין האשה נאסרת בקרוביו מחמת הגט עכ"ל וצ"ע ע"כ:

קדשתיך והיא אומרת לא קדשת אלא בתי וכו' הוא מותר בקרובות קטנה פי' אם יש לה אחות מאב אחר או בת אם היתה כבר נשואה ואפילו גט אינה צריכה דאי בעיא גט הוי ליה גרושתו ונאסר בקרובותיה (וה"ה שהיא נאסרת בקרוביו) ובירוש' איכא מ"ד דר"מ פליג עלה במכל שכן דמתני' דלעיל. גמ' אתמר אמר רב נחמן אמר שמואל המקדש בעד אחד אין חוששין לקדושיו ואפילו שניהם מודים לדברי העד משום דילפינן דבר דבר מממון ואע"ג דהתם קיימא לן דהודאת בעל דין כמאה עדים דמיא התם טעמא משום דאינו חב לאחרים בהודאתו שאינו נפסד אלא הוא אבל הכא קא מחייב לאשה דאסר לה אכולי עלמא וגם נאסרת בקרוביו כשם שהוא נאסר בקרובותיה וכן הלכתא ואי קשיא

הא דתנן האומר לאשה קדשתיך והיא אומרת לא קדשתני הוא אסור בקרובותיה דמשמע דחיישינן לקדושין אפי' על פי עצמו מוקמינן לה בגמ' דמתניתין מיירי כגון דאמר לה קדשתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים:

קדשתני והוא אומר לא קדשתיך וכו' גמ' אמר שמואל מבקשין הימנו ליתן גט אע"פ שנאסר בקרובותיה ואם נתן גט מעצמו כופים אותו ליתן כתובה וכתב הר"ן ז"ל ומשמע מהכא לכאורה דארוסה יש לה כתובה דליכא למימר דהכא בשכתב לה דא"כ היאך מכחישין זה את זה והלא מספר כתובתה נלמוד שקדשה אבל אינה ראיה דאיכא למימר דבאתרא דכתבי כתובה והדר מקדשי עסקינן וכן כתבו תוס' ז"ל ולמ"ד דסבר דאין לארוסה כתובה כתב הרב המגיד בפ"ט מהלכות אישות דלדבריהם הכא בשכתב לה וא"ת היאך יכול לומר לא קדשתיך י"ל דמיירי במקום שכותבין כתובה ואח"כ מקדשין ע"כ:

משנה יא

קדשתי את בתך וכו' ירוש' רב הונא אמר מפתים אותו ליתן גט וכופין אותו ליתן קנס הגע עצמך חבר והיה יודע שחייב גט וקנס והלך ונשא את אחותה מוציאין את הודאי מפני הספק:

משנה יב

כל מקום שיש קדושין ואין עבירה האי כללא לאו דוקא שהרי כו' לשון ר"ע ז"ל. אמר המלקט ולפי זה מתני' ר' יוסי היא דקיי"ל כותיה ודלא כר"י דאמר גר לא ישא ממזרת ויש קדושין ויש עבירה הוא והולד הולך אחר הפגום:

הולד הולך אחר הזכר ביד פי"ט דהל' איסורי ביאה סי' ט"ו ט"ז. ובטור א"ה סי' ח':

ואיזו זו כהנת וכו' פירושו איזה ענין הוא שיש קדושין ואין עבירה זו כהנת וכו' והכי נמי מתפרשי כולהו בבי דקתני במתני' ואיזה זו ואפילו בבא בתרייתא שייך לפרושי נמי הכי ושם בס"ד נוסיף ביאור. ובגמרא אמרי' דלהכי תנא ואיזו זו נהנת לויה וישראלית למעוטי דיש אחרים אע"פ שיש קדישין ואין עבירה כגון אלו דתנן במתני' אעפ"כ הולד הולך אחר הפגום וכר' יוסי וכדכתיבנא ופרכינן ומידי אחרינא לא אזיל אחר הזכר גבי יש קדושין ואין עבירה והתנן לקמן באידך פירקין בת חלל זכר פסולה מן הכהונה לעולם אלמא אחר הזכר ומיקרייא חללה ומשני דכר' דוסתאי ס"ל לתנא דידן דאמר בתם כשירה לכהונה כדכתיבנא בפירקין דלקמן סי' ו' והדר פריך והרי ישראל שנשא חללה דבתו כשירה לכהונה דיש קדושין ואין עבירה ומשני תנא כל מקום דרישא לאתויי הא ופרכינן ונתנייה בהדיא ומשני משום דלא מתני ליה דהיכי ניתני כהנת לוייה וישראלית וחללה

שנשאת לכהן ללוי ולישראל וחללה לכהן מי חזיא ומרבה נמי מצרי שני שנשא מצרית ראשונה שהולך אחר הזכר והוי שלישי ומותר לבא בקהל ה' כרבה בר בר חנא ואיידי דתנא רישא כל מקום ואיזו זו תנא נמי סיפא כל מקום ואיזו זו. והקשו התוספות דכי היכא דמשני תלמודא אישראל שנשא חללה דתנא כל מקום לאתויי אמאי לא משני נמי אחלל שנשא בת ישראל הכי ולא ליצטריך לאוקמה כר' דוסתאי ותרצו דא"כ מצינו למפרך ונתנייה בהדיא ולא מצי לשנוייי הכא נמי משום דלא מתני ליה דהיכי נתנייה דהא ודאי מצי למיתני במתניתין כהנת שנשאת לכהן וללוי ולישראל ולחלל שהרי לא הוזהרו כשירות לינשא לפסולים ע"כ:

וכל מקום שיש קדושין ויש עבירה תוס' ספ"ק דיבמות ודר"פ אלו נערות ע"א ע"ב ומכאן הוכיחו דנתינה היינו אחר שנתגיירה וכמו שכתבתי בר"פ דלקמן. ובגמ' פ"ק דתמורה דף ה':

אלמנה לכ"ג יש קדושין ויש עבירה דקסבר קדושין תופסין בחייבי לאוין:

וכל מי וכו' תוס' פ' החולץ (יבמות דף מ"ד:)

וכל מי שאין לה עליו קדושין אבל יש לה על אחרים קדושין הולד ממזר ואיזה זה הבא על אחת מכל העריות האמורות בתורה כגון חייבי כריתות דלא תפסי בהו קדושין וילפינן להו מקרא דכתיב כל אשר יעשה מכל התועבות הוקשו כל העריות כולם לאחות אשה מה אחות אשה לא תפסי בה קדושין דכתיב בה לא תקח לא תקדשנה ועוד כתיב והיתה לאיש אחר שהוא אחר אצלה ולא שהיתה קרובה פרט לאחות אשה וחד קרא לכתחלה שלא יקדשנה ואידך לדיעבד דלא נתפסו קדושין אף כל עריות נמי לא תפסי בהו קדושין אבל אם קדש אשה בימי נדותה אע"ג דנדה בכרת אליבא דכולי עלמא לא הוי הולד ממזר דאמר קרא ותהי נדתה עליו אפילו בשעת נדותה תהיה בהויה. וביד פ"ד דהלכות אישות סי' י"ב. וכתבו תוס' ז"ל נראה לרבי דהך סתמא אתיא כשמעון התימני דאמר בס"פ החולץ יש ממזר מחייבי כריתות ולא מחייבי לאוין וכה"ג קאמר הכא. ועוד נראה לרבי דהלכה כהך סתמא אע"ג דאיכא סתמא אחרינא ביבמות כר' עקיבא מ"מ הך סתמא עיקר משום דמתנייא גבי הלכתא פסיקתא דקדושין ועוד דמצינו בהרבה מקומות כי האי סתמא כדקתני התם פשיטא בני חייבי לאוין כשרין נינהו ועוד תניא איזהו ממזר כל שאיסורו איסור ערוה וענוש כרת משמע דלא הוי ממזר אלא מחייבי כריתות ע"כ:

וכל מי שאין לה לא עליו ולא על וכו' ביד עד סוף הפרק בפ' ט"ו דהלכות איסורי ביאה סי' ג' ד':

שפחה ונכרית לא תפסו בהו קדושין דכתיב שבו לכם פה עם החמור עם הדומה לחמור. וגבי נכרית כתיב לא תתחתן בם לא יהא לך בם תורת חתון. ודולדן כמותן כבר פירשו רבנו עובדיה ז"ל. ולדעת הר"ן ז"ל אין מקרא לנכרית לדלא תפסי בה קדושין אלא ממילא שמעינן דלא תפסי בה קדושין כיון דולדה כמוה הוי דומיא לגמרי לשפחה דולדה כמוה ולא תפסי בה קדושין מקראי כדכתיבנא. ועיין בתוי"ט שכתב שגם קרא דשבו פה עם החמור לא גריס ליה הר"ן ז"ל בגמרא למפשט מיניה דלא תפסי קדושין בשפחה כנענית. ואני הדיוט ברב אלפס מוגה לא מצאתי רק אקרא דלא תתחתן דמייתי בגמ' למפשט מינה דלא תפסי קדושין בנכרית הוא דלא הוה גריס וכמו שכתבתי. וכתבו התוס' ז"ל אהא דבעי בגמ' ולדה דשפחה כמותה מנלן ומייתי לה מדאמר קרא גבי שפחה כנענית שייחדה לעבד עברי האשה וילדיה תהיה לאדוניה לפום ריהטא משמע דה"פ נימא דישראל הבא על השפחה הולד כשר והיכי נוכל להכשיר באין קדושין ויש עבירה יותר מיש קדושין ויש עבירה דאמרינן דהולד הולך אחר הפגום וכי תימא דאתא לאשמועינן דאפילו בא עליה ממזר הולד כמותה ויש לו תקנה בשחרור הא ליתא אלא לר' טרפון אבל לא [לר"א] ונראה דה"פ ולדה כמותה מנלן שלא יהא קרוי בנו לשום דבר ואפילו כבנו ממזר לא הוי לא ליורשו ולא ליטמא לו ולא לייבם את אשת אחיו ולא לפטור את אשת אחיו מיבום ע"כ. וביד שם פ"ד סי' ט"ו ורפ"ט דהלכות עבדים. ובטור א"ה סי' ד' וסימן מ"ד. בפי' רעז"ל ובנכרית כתיב כי יסיר את בנך מאחרי ומדלא כתיב וכו' עד אבל אבתו לא תתן לבנך צריך להגיה לא תקח לבנך וכו'. והיינו לר"ש אבל רבנן מפקי להו בגמרא מקראי אחריני משום דלדידהו איצטריך קרא לפרושי טעמא בשבעה עממין דלא תתחתן בם משום טעם הסרה למעוטי שאר אומות שבח"ל דלאו עובדי ע"ז הן. ומהני קראי מפקי לה דכתיב גבי יפת תאר ואחר כן תבוא אליה ובעלתה והיתה לך לאשה והיתה דריש ביה הוי' אבל מעיקרא קודם היתר שמעת מינה דלא קרינן בה והיתה ואשכחן דלא תפסי בהו קדושין ולדה כמותה מנלן אמר קרא כי תהיין לאיש וגו' וילדו לו כל היכא דקרינן ביה כי תהיין קרינן ביה נמי וילדו לו דמשמע שמתייחס אחר אביו וכל היכא דלא קרינן ביה כי תהיין לא קרינן ביה וילדו לו אלא אחריה הוא מתייחס ופרכינן אי הכי שפחה נמי תיפוק לי ולדה כמותה מהכא ומשני אין הכי נמי אלא האשה וילדיה תהיה לאדוניה למה לי לכדתניא וכו'. וכתב הרי"ף ז"ל בפ' שני דיבמות דף ק"ז משמיה דרב נטרונאי גאון ז"ל הכי הא דתנן וכל מי שאין לה לא עליו ולא על אחרים קדושין הולד כמותה ואיזו זו ולד שפחה ונכרית ה"מ שפחה דאחרים דומיא דנכרית דלית ליה קנין בגווה אבל בא על שפחה דידיה וילדה ממנו בת אע"ג דלא נקיטא גט חירות בתו

היא דאמור רבנן אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות וסתמא שיחררה ולשם קדושין בא עליה (הגה"ה ונלע"ד דשמא בזה ידוקדק שנוי לישנא דמתניתין דקתני הכא בסיפא הולד כמותה ולא קתני הולד הולך אחר האם כדקתני רישא הולד הולך אחר הזכר דאי הוה קתני הכי הוה משמע לעולם הולך אחר הזכר השתא דשינה וקתני ולדה כמותה משתמע דזימנין דאין ולדה כמותה ושייך בה קדושין כגון אם בא על שפחתו ובזה ג"כ אפשר שיתיישב הא דשינה ג"כ למיתני בהאי סיפא ואיזה זה ולד שפחה ונכרית ולא קתני ואיזה זו שפחה ונכרית וכדקתני בכולהו בבי דממילא משתמע דודאי קאי אולד נמי כדבכולהו באבי אע"ג דלא קתני בהו מלת ולד בתר מלות ואיזה זו. וכבר אפשר עוד לתרץ במה שהעתקתי מראיות הפסוקים או במה שנכתוב בסמוך בפי' מילתיה דר' טרפון וכו' או אפשר שבשנויין הללו בא לרמוז לנו דממעי אמו הוא חשוב כבמעי בהמה כמו שנכתוב בסוף פירקין בס"ד ולא שייך מעיקרא לומר בו הולד הולך וכו'). ואם בא עליה חייב משום בתו ואם בא עליה בנו חייב משום אחותו וחזינן לגאון אחד דמספקא ליה בהא מילתא ומתוך דבריו נקיטינן בהא מילתא לגבי איסורא לחומרא ולענין ממונא נקיטינן לקולא ולא ירית אבל איהו גופיה לא מצי מזבני ליה ירתי ואינו יכול לישא לא שפחה ולא בת חורין ואם קדש בת חורין צריכה גט וכו' כדמפרש התם ע"ש:

משנה יג

ר' **טרפון אומר** וכו'. תוס' פסחים פ' האשה דף פ"ח ודרפ"ק דחגיגה ובגמ' פ' הערל (יבמות דף ע"ח) ותוס' פ"ק דבבא בתרא דף י"ג:

יכולין ממזרין וכו'. תוס' פ' השולח גט דף מ"א: ואסיקנא בגמ' דאפי' לכתחלה קאמר ר"ט דכי כתיב לא יהיה קדש ומתרגמינן לא יסב גברא מבני ישראל איתתא אמה ושפחה הרי היא כבהמה וביאותיה ביאות הפקר וקדשות בישראל היא דכתיב וא"ת ממזר אמאי מותר בשפחה שהרי חייב הוא בכל לאוין שבתורה ומיחייב בשאר לאוי דחתון שהרי אסור הוא בנויה ומ"ש ממשוחרר דאסור אפילו בשפחה כדאמרי' בפרק השולח לישא שפחה אינו יכול. תירץ ר"ת ז"ל דלאו דשפחה שאני דלא אמר רחמנא לא תקח שפחה ומדאפקיה בלשון לא יהיה קדש דמתרגמינן לא יסב גברא מבני ישראל אמה משמע שאין ממזר בכלל שכיון שיצירתן בעבירה קדש ועומד הוא הר"ן ז"ל: וכתב הרי"ף ז"ל והיינו דאמר ר' יהושע בן לוי כסף מטהר ממזרים שנאמר וישב מצרף ומטהר כסף ופי' הר"ן ז"ל נראה שהרב אלפסי ז"ל היה מפרש אותה שהממזר יכול ליטהר בכספו שיקח שפחה וישאנה אבל אין נראה משמועתה כן בפ' עשרה יוחסין ע"כ:

ר' אליעזר אומר הרי זה עבד ממזר. טעמיה דר' אליעזר מקרא דכתיב גם דור עשירי לא יבא לו הלך אחר פסולו דאפילו אין בו אלא צד ממזרת הוי ממזר ורבנן מוקמי ליה לקרא בישראל שנשא ממזרת ולאשמועינן דלא קרינן ביה למשפחותם לבית אבותם ור"א לאו אע"ג דכתיב למשפחותם לבית אבותם אתא לו אפקיה ה"נ אע"ג דכתיב האשה וילדיה אתא לו אפקיה ורבנן כל ולד במעי שפחה כולד במעי בהמה דמי שאין מתייחס אחר אביו כלל:

פרק ד

משנה א

עשרה יוחסין פ' יש מותרות (יבמות דף פ"ה:)

עלו מבבל להכי לא תנא הלכו לארץ ישראל לאשמועינן אגב אורחיה דארץ ישראל גבוהה מכל הארצות כדכתיב לא יאמר עוד חי ה' אשר העלה מארץ מצרים כי אם חי ה' אשר העלה וגו' ולהכי נמי תנא עלו מבבל ולא קתני עלו לארץ ישראל לאשמועינן שכל עצמו של עזרא לנקות את בבל נתכוון והפריש פסוליהן והעלן עמו והדור שראו הפרשתן הכירו בהן ולא חשש שנתערבו בהן לעולם ובגמרא פליגי אביי ורבא דאביי אמר עלו תנן מאליהם כיון שראו שהכירו בהן אנשי מקומם ורבא אמר העלום תנן בעל כרחם שלא יתערבו עם המיוחסים מאחר שאין שם בית דין לבדוק עליהם:

ונתינים בהדיא כתיב בעזרא סי' ב' כל הנתינים ובני עבדי שלמה שלש מאות תשעים ושנים גם בסי' ח' כתיב ומן הנתינים שנתן דוד והשרים לעבודת הלוים נתינים מאתים ועשרים. ומצאתי כתוב בתוי"ט כהני הנו"ן בחיריק כמו שאתה קורא החנוכי הפלואי ע"כ. משמע שג"כ בכולהו גרסינן להו הכי ותימה הוא בעיני דבשלמא אי הוה תני הכא הכי עשרה יוחסין עלן מבבל יחס הכהני לשון יחיד כדכתיב התם לחנוך משפחת החנוכי וכו' ניחא דגם הכא גרסינן לה כי התם אבל השתא דלא תנא אלא יוחסין לשון רבים נלע"ד דגרסי' לכולהו בנקודת צירי שהוא לשון רבים בלשון תרגום והוי כאילו תנא עשרה משפחות כהנים לוים וישראלים חללים גרים חרורים ממזרים נתינים שתוקים אסופים שנקודת הצירי בלשון תרגום לרבים תשמש במקום חיריק לרבים בלשון הקודש:

כהני לויי וישראלי מותרין לבוא זה בזה לויי וישראלי חללי גרי וחרורי מותרין לבוא זה בזה גרי וחרורי ממזרי ונתיני שתוקי ואסופי מותרין לבוא זה בזה כך צ"ל וצריך למחוק מלות ור' יהודה אוסר דבמתני דהכא ופי' רש"י ז"ל אבל כהנים בחללי גרי וחרורי לא

שחללה בלאו וגיורת ומשוחררת בחזקת זונה ע"כ. ור' אלעזר פליג בסמוך אמתניתין. ומכאן ג"כ הוכיחו תוספות ז"ל בר"פ אלו נערות דנתין היינו כשהוא גר דאי עדיין הוא בעבדותו לישראל ולמזבח ה' היכי קתני דחרורי מותר בנתין הא תנן לישא שפחה אינו יכול ע"כ ובסמוך אכתוב לשון הר"ן ז"ל. ובגמרא אמר רב יהודה אמר שמואל זו דברי ר"מ פי' מתני' דקתני דעלו פסולין לארץ ישראל ומשמע דאין כל הארצות בחזקת מיוחסות חוץ מבבל בלבד אבל חכמים אומרים כל ארצות בחזקת כשרות הן עומדות ואמוראי נינהו אליבא דשמואל דאיכא מ"ד משמו דכל הארצות עיסה לארץ ישראל וארץ ישראל עיסה לבבל. עוד בגמרא הלל שונה עשרה יוחסין עלו מבבל ומותרץ לבוא זה בזה. ועיין עליו בתוספות דף ע"ה שפירשו בתירוץ אחרון דמותרין לבוא זה בזה היינו כסדר דמתני' גם בתוספות רי"ד כתוב הלל שונה יוחסין וכו' פי' היינו מתני' שהיתה שנויה כך מימות הראשונים ומשום דרבי קאתי מדבית הלל להכי אמר הלל שונה וכדי לייקרה ושאין לחלוק עליה אמרינן ע"כ. וכתב הר"ן ז"ל הא דתנא חרורי דמשמע דעבדים לא אליבא דר' טרפון דקיימא לן כותיה ה"ה לממזרים דמותרין בעבדים אלא דמשום דאינך השנויים במשנתנו שאין מותרין בעבדים תנא חרורי. וא"ת והני כולהו גרי וחרורי ממזרי שתוקי ואסופי היאך מותרין בנתינה והא קיימי בלאו דלא תתחתן בם דקאי אשבעה עממין בגירותן אליבא דרבא בפרק הערל וי"ל דלא מחייבי בלאו דחיתון אלא היכא דאיכא חששא דכי יסור לפי שלא חששה תורה לייחס אלא המיוחסין אבל הפסולין לא אלא דבגיותם אסורי משום חשש הסרה אבל נתינים שהם גרים וחייבין בכל המצות לאו בני הסרה נינהו. ועיין במה שכתבתי בשמו מה הם נתינים ברפ"ג דכתובות. וכתוב בתוס' רי"ד עשרה יוחסין עלו מבבל זה שאינו מונה עבדים עמהם מפני שאינם בתורת קדושין וכל הני פסולין דמתני' קדושיהן קדושין דהא נתגיירו ואינם עבדים גמורים אלא גזרו עליהם ועשאום כעבדים להבדל ישראל מהם ותנן ואלו נערות שיש להם קנס הבא על הממזרת ועל הנתינה ועל הכותית אלמא מדיש לה קנס כגיורת חשיבא ולא כגויה ועדיפא משפחה דאין לה קנס ע"כ. וביד ספט"ו דהלכות איסורי ביאה ובפי"ט סימן ט"ו י"ז. ובטור א"ה סימן ח':

משנה ב

אסופי כל שנאסף מן השוק ואינו מכיר לא את אביו ולא את אמו ומפרש בגמרא דאביו או אמו נאמנין עליו לומר בננו הוא זה כל זמן שהוא בשוק ואם הם שנות רעבון נאמנין עליו אפילו אחר שנאסף מן השוק:

בדוקי שבודקים את אמו ואם אמרה לכשר נבעלתי הולד כשר כר"ג. ובגמרא פריך תנינא חדא זימנא בפ"ק דכתובות היתה מעוברת אמרו לה מה טיבו של עובר זה מאיש פלוני וכהן הוא ר"ג ור"א אומרים נאמנת וא"כ ליתני התם וכן היה אבא שאול אומר כדברי ר"ג. ומשני דאבא שאול עדיפא מדרבן גמליאל דאי מהתם ה"א התם דרוב כשרים אצלה כגון פנויה דרוב העיר משיאין לכהונה אבל היכא דרוב פסולין אצלה כגון ארוסה והיא אומרת מן הארוס הוא או פנויה ואין רוב העיר משיאין לכהונה אימא לא צריכא. וכתב הר"ן ז"ל ומיהו אע"ג דמהימנא אפילו ברוב פסולין היינו דוקא להכשיר הולד שאם היו מחמירין בו לא היה לו תקנה אבל האשה אין מתירין אותה לינשא אלא ברוב כשרין כדאמרי' וכו' ע"כ עיין במ"ש בספ"ק דכתובות. ואיתה בתוספות פ' אותו ואת בנו (חולין דף פ"ב.) וביד פט"ו דהלכות איסורי ביאה סי' י"א י"ב י"ג ובטור א"ה סי' ד'. וכתב הר"ן ז"ל על מה שכתב הרמב"ם ז"ל שם פט"ו שאע"פ שהיא נאמנת להכשיר אינה נאמנת לפסול לומר ממזר הוא דמשמע דטעמא דלהכשיר היינו טעמא דמהימנא משום דמדאורייתא נמי כשר דדבר תורה שתוקי כשר כדאיתא בגמרא אבל לפוסלו ולהתירו בממזרת לא דלאב הימניה רחמנא מדכתיב יכיר אבל לדידה לא ע"כ:

משנה ג

כל האסורין וכו' ירושלמי פ' הערל דף ט'. ר' אלעזר בלתי יו"ד. ואיתיה פ' החולץ (יבמות דף ל"ז:)

ר' יהודה אוסר מפרש בגמ' דה"ק אפילו לר' יהודה שאוסר גר בממזרת וכו' פי' רעז"ל. אמר המלקט ומתני' כולה חד תנא היא. ובפירקין דלעיל גבי כל מקום שיש קדושין ואין עבירה כתבתי דלא אתיא כר' יהודה. ובגמ' בפירקין דף ע"ג אמר רבא דבר תורה שתוקי ואסופי כשר מ"ט וכו' אלא מעלה עשו ביוחסין. לשון הר"ס ז"ל ודאין בספקן אסור פי' משום שעשו מעלה ביוחסין ולעיל דתנן ממזרי ושתוקי ואסופי מותרין היינו מן התורה ע"כ:

ודאן בספיקן פי' רעז"ל כגון ממזרי ונתיני בשתוקי ואסופי והוא פי' רש"י ז"ל וכתב עליו הר"ן ז"ל אבל הרמב"ם ז"ל בפט"ו מהלכות איסורי ביאה התיר שתוקי ואסופי בנתינים והוא תימה ואפשר דלטעמיה אזיל שכתב בפי"ב שאיסור הנתינים אינו אלא מדבריהם ולפיכך הורה להקל בשתוקי ואסופי שתולין לומר ממזרים הם ומותרין בנתינין ור' אלעזר ורבנן בהא פליגי דרבנן סברי דכיון דשתוקי ואסופי מדינא שרו ולא אסירי אלא משום מעלה בעלמא כי עביד מעלה בכשרים כלומר למפסלינהו בישראל אבל זה בזה מותרין ור' אלעזר סבר דאפילו בהני עביד מעלה ע"כ. וכתוב בתוספות רי"ד ז"ל ודאן בספיקן

וספיקן בודאן וספיקן בספיקן אסור. נראה שאנו צריכין לומר דס"ל לר' אלעזר דקהל גרים לא איקרי קהל שאם לא כן במי יתחתנו הספקות ע"כ:

ספיקן בספיקן אסור נראה לר"י דהלל דשונה עשרה יוחסין כולן מותרין לבוא זה בזה היינו דלא כר"א דלדידיה ספיקן בספיקן אסור ולהלל מותרין לבוא זה בזה היינו כל א' מותר במינו ואפי' ספיקן בספיקן תוס' ז"ל:

ואלו הן הספיקות וכו' תוספות דפרק אלמנה דף ס"ח ופי' רש"י ז"ל שם בפ' החולץ וכותי אין מקפיד על קדושי כסף ושטר דלית להו גזרה שוה דקיחה קיחה וכי מקדש חד מנסבא לאידך לפיכך כולן ספק ממזרים שמא נתקדשה אמו לאחר ע"כ. ובגמרא נמי אמרינן בברייתא דלר' אלעזר כותי לא ישא כותית לפי שאין בקיאין בדיקדוקי תורת קדושין וגירושין ושמא אחד מן הבקיאים שלא אירע פסול בנשואי אבותיו והשני משאינם בקיאין ואירע ספק אשת איש בקדושי אבותיו שנתקדשה לאחר ואמרו אינם קדושין ונשאת לאחר ורשב"ג פליג עליה דכל מצוה שהחזיקו בה כותים הרבה מדקדקים בה יותר מישראל ואפילו מצת כותי אדם יוצא בה ידי חובתו בליל ראשון של פסח ור' אלעזר אוסר לפי שאין בקיאין בדקדוקי מצות. וביד פט"ו דהלכות איסורי ביאה סי' כ"א כ"ב כ"ג כ"ד ל"ג ויפטור א"ה סי' ד':

משנה ד

הנושא אשה כהנת. ביד פי"ט דהלכות איסורי ביאה סי' י"ח י"ט כ' כ"א ובטור א"ה סימן ב':

ארבע אמהות שהן שמנה. ופירשו תוס' ז"ל כהן שבא לישא אשה כהנת וקאמר דצריך לבדוק משום שאנו רוצין שבנה ישמש ע"ג המזבח אבל אין לפרש דמיירי בישראל הבא לישא אשה כהנת ורוצה שיהא בנה כשר לכהונה דא"כ אמאי נקט כהנת אפילו היתה חללה נמי הוי בנה כשר לכהונה דבנות ישראל מקוה טהרה לחללים ע"כ. אבל הרב המגיד ז"ל כתב שם פי"ט הנושא כהנת וכו' מי שיהיה הנושא אם כהן אם לוי אם ישראל וידוע הוא שהכהן יש לו לחוש אף לספק חללות ולא האחרים ע"כ. והתוי"ט הכריח דלא מיירי אלא דוקא בכהן הנושא ושכן דעת רש"י ז"ל ג"כ מדכתב בסיפא לויה וישראלית וכהן בא לכונסה וכו' וגם מלשון אחר ע"ש. ואיתה בתוס' פ' שני דכתובות דף כ"ד. וז"ל הר"ן ז"ל הנושא אשה כהנת צריך לבדוק אחריה וכו' לויה וישראלית מוסיפים עליהם עוד אחת אם אחת בכל זוג וזוג ונמצא שהם שתים עשרה ואיכא בגמרא שש עשרה ומאי אחת דתנן במתניתין זוג אחד והחמיר בלויה וישראלית מפני שהפסול יותר מצוי בהם והוא דרך הרמב"ם ז"ל בפי"ט מהלכות א"ב אבל בנוסחאות כתוב לוים וישראלים

מוסיפין עוד אחת ולפיכך פירשו משנתנו כך הנושא אשה כלומר שהוא נושא אשה כשרה לכהונה [הגה"ה. אפשר דבזה יתורץ קצת מלת אשה דלכאורה משמע דהוה סגי דליתני הנושא כהנת] ובידוע שהוא כהן שהוא צריך לחוש לפסולי כהונה בודק ד' אמהות בלבד דפסול כהונה בהכי סגי אבל לויים וישראלים שבדיקתם מפני פסולי קהל צריך שיבדקו עוד אחת ואין ה"נ שהכהן ג"כ צריך להוסיף ולבדוק מפני פסולי קהל עוד אחת ומתני' ה"ק שהבדיקה המיוחדת לכהנים בד' אמהות סגי לה אבל בבדיקה שהיא שוה אף ללוים וישראלים צריך להוסיף אחת ובהכי אתי שפיר מאי דפרכי' בגמ' ואיהי נמי תבדוק בדידיה ומפרקינן מסייע ליה לרב יהודה אמר רב דאמר לא הוזהרו כשירות להנשא לפסולין כלומר אה"נ דאיהי נמי בדקא בדידיה אלא מש"ה לא תנא מתני' שהיא בודקת בו מפני שאינה דומה בדיקתה לבדיקתו איהו בדיק אף בפסולי כהונה ואיהי לא בדקה אלא בפסולי קהל. ואה"נ דסיפא דתנא לוים וישראלים מוסיפין עוד אחת אחד האנשים ואחד הנשים במשמע וזה שהחמירו בבדיקת פסולי קהל מפורש בירושלמי שהקשו ולא נמצאת מחמיר בישראל יותר מן הכהן א"ר בון אחת זו ואחת זו קנס קנסו כדי שיהא אדם מידבק בשבטו ובמשפחתו כלומר כולה מתניתין קנס הוא בין בכהן בין בישראל ובדין הוא שלא יהו צריכין בדיקה אבל קנס [הוא] שיהא אדם מידבק בשבטו ובמשפחתו שהיא בדוקה לו ולא יהא צריך לטרוח או לבדוק וקנסו בלוים וישראלים יותר מן הכהנים לפי שאין מדקדקין כל כך ביוחסין ואין מידבקין במשפחותיהם אי נמי דבפסולי קהל דשוה בכל הצריכו בדיקה יתירה עכ"ל ז"ל. וכן הוא ג"כ פי' הר"ז הלוי ז"ל שכתב דבכהן הנושא שנינן וכשנושא לויה וישראלית מוסיף עוד אחת והכריח זה מן הירושלמי הזה אבל הרמב"ן ז"ל [כתב] דאדרבא מן הירוש' הזה מוכח דבלוים וישראלים הנושאים קאמר ומשום פסולי קהל ע"ש. וכתב בסוף דבריו שגם גרסת משנתנו אינה לויה וישראלית מוסיפין אלא לוים וישראלים מוסיפין ושכן נמצא בכל נוסחא מדוקדקת ובירושלמי שלא עבר עליו קולמוסן של מגיהי ספרים וגם בפירושי ר"ח ז"ל תדע מדקתני סיפא מוסיפין ולא קתני מוסיף כי רישא ע"כ. וכתבו תוס' ז"ל דעיקר הבדיקה ותקנה משום פסול חללות ואגב בדיקה דחללות בדקו נמי היכא דלא שייך אלא פסול ממזרות כגון לויה וישראלית אבל גבי איהי דליכא פסול חללות דלא הוזהרו כשרות להנשא לפסולים לא צריך לבדוק משום ממזרות. ור"ת כתב בספר הישר דהא דצריך לבדוק היינו דוקא להכשיר בניהם לעבודה א"נ להכשיר עצמו לעבודה אבל להאכילו בתרומה אין צריך בדיקה כדאמרינן בפ' האשה שנתארמלה אני כהן וחבירי כהן נאמן להאכילו בתרומה ואין נאמן להשיאו אשה ע"כ:

מוסיפין עליהם. לפי שהתערובות מצויות בהם יותר הרמב"ם ז"ל וכן כתב בשמו הר"ן ז"ל כמו שכתבתי כבר. בפי' רעז"ל כשמגנים זה את זה מתוך קטטה מגנים ביוחסין ע"כ. אמר המלקט פירוש בעריות דאמהות אבל הנשים אין זו מגנה את זו בפסול יחס אלא בזנות דעצמן. עוד בפירושו ז"ל ולא נאמרה חיוב בדיקה זו אלא במשפחה שקרא עליה וכו'. אמר המלקט הכי מוקי רב למתני' בין ללישנא קמא בין ללישנא בתרא אלא דללישנא בתרא מימרא בפ"ע היא הכי אמר רב חמא בר גוריא אמר רב אם קרא עליה ערער צריך לבדוק אחריה אפילו לרבנן ולאידך אמורא אליבא דרב מתניתין דמצריך בדיקה ר"מ היא אבל חכמים אומרים כל המשפחות בחזקת כשירות וכן נמי בירושלמי מוקמי לה רב ור' יוחנן כר"מ וז"ל הירושלמי א"ר יוחנן דר"מ היא דתניא איזו היא עיסה כשרה כל שאין בה לא חלל ולא ממזר ולא נתין ר"מ אומר כל שאין בה אחת מכל אלו בתה כשרה לכהונה אבל משפחה שנשתקע בה פסול ר"מ אומר בודק עד ד' אמהות ומשיא וחכמים אומרים בודק לעולם רב אמר זו דברי ר"מ אבל חכמים אומרים בודק מאיזו משפתה משיאין לכהונה ומשיאו ביד מי הוא בודק ר' חגיי בשם ר' יאשיה בודק ביד קרובותיו ע"כ:

משנה ה

אין בודקין לא מן המזבח ולמעלה וכו' פ"ק דפסחים דף ג' ואיתא בתשו' הרשב"א ז"ל סימן ט"ו:

ולא מן הדוכן ולמעלה. עיין בפ' שני דמסכת ערכין סי' ד'. וביד פ' עשרים דהלכות א"ב סי' ב'. והקשו תוס' ז"ל וא"ת אמאי לא קתני אין בודקין משטרות ולמעלה דהא אמרינן בפ' שני דכתובות מעלין משטרות ליוחסין וי"ל דאין זה רבותא דהא עדות מעלייא היא וא"ת ניתני נמי אין בודקין מנשיאות כפים ולמעלה ומתרומה ולמעלה כדאמרינן בפ' שני דכתובות מעלין מתרומה ליוחסין וי"ל דגם זה אינו רבותא כיון דלא שייך אלא בכהנים אבל הא דתני אין בודקין מן המזבח ולמעלה רבותא היא דמיירי אפילו בעבודות הכשרות בזרים כגון שחיטה או הפשט אע"ג דשחיטה כשרה בזרים בנשים ובעבדים היינו דיעבד אבל לכתחילה לא עבדי כי אם כשרים מיוחסין ע"כ. וכן כתבו ג"כ שם פ' שני דכתובות. ובספר הישר פירש ר"ת דלאו בעבודת מזבח ממש מיירי אלא כגון הפשט וניתוח דברים הכשרים בזרים דלא היו מניחין לעשות אותם אלא למיוחסין מן המשיאין לכהונה אבל מילי דכהונה כגון תרומה ונשיאות כפים וקריאת ס"ת כהן לא איצטריך למיתני. ועוד אומר ר"ת דתרומה בכלל מזבח ונשיאות כפים בכלל דוכן אע"ג דבגמ' מוכח דהאי דוכן היינו שיר מאן דס"ל מעלין מנשיאות כפים ליוחסין מוקי לה

נמי בדוכן כהנים שבגבולים ולהאי שינוייא קשה אמאי לא חשיב ס"ת וצריך לומר תנא ושייר בכולהו ע"כ:

שוטרי הרבים. פי' רש"י ז"ל דיינים בעלמא שאינם ממנין עשרים ושלש של סנהדרי קטנה. ובגמ' רמי עלה והתנן בפ"ד דסנהדרין הכל כשרין לדון דיני ממונות והכל לאתויי ממזר ומשני דהתם מיירי חוץ לירושלים אבל בירושלים דבה מיירי מתניתין היו מקפידין על כל דייניהם ליוחסין אפילו שאינם אלא ב"ד של שלשה ונמצאת למד שמה שכתוב בפירוש רעז"ל גבי סנהדרין דבירושלים מיירי לאו דוקא דבהדיא תנן בפ"ד דסנהדרין ואין הכל כשרין לדון דיני נפשות אלא כהנים לוים וישראלים המשיאין לכהונה ומשמע אפילו בסנהדרין של כ"ג שבכל עיר ועיר והכי מוכח מן הגמרא דלא קאי תירוץ דהכא מיירי בירושלם רק אשוטרי הרבים וכן מתברר ג"כ מלשון רש"י ז"ל שהעתקתי וכן משמע ג"כ מפי' הרמב"ם ז"ל. בפירוש רעז"ל שנאמר והתיצבו שם עמך וכן ג"כ בפירוש הרמב"ם ז"ל וגם בפ' שני מהלכות סנהדרין והקשה שם מהרי"ק ז"ל דהא מהאי קרא ליכא למילף כדדייק בגמרא דדילמא משום שכינה ותירץ שאפשר לומר דס"ל דהאי קושיא לא הוי אלא אליבא דר' יהודה ולא אליבא דרבנן דאמרינן בספ"ק דסנהדרין דסנהדרי גדולה של ע"א ואמרי' התם ור' יהודה עמך משום שכינה משמע ע"כ:

אף מי שהיה חתום עד. מ"ט דייקי ומחתמי ופירש הרמב"ם ז"ל וערכי הישנה של צפורי לא היה מעיד בה אלא מיוחס ע"כ:

חתום. הר"ר יהוסף ז"ל הגיה חוֹתֵם:

בערכי. בערוך כתוב חתום בארכי ישנה של צפורי פי' ערכאות של ישראל. פי' אחר מי שהיה חתום בב"ד הקבוע בעיר ששמה ישנה והיא בצפורי דלא מוקמי דיין כי אם מיוחס ע"כ. משמע דאיהו ז"ל לא הוה גריס במתניתין חתום עד בארכי אלא חתום בארכי וכו'. וכן בהרמב"ם ז"ל בפי' התורה פרשת כי תצא בפסוק לא תתעמר שפירש שהוא כמו לא תתאמר הביא לו כמה חברים חד מינייהו ערכי הדיינין כמו ארכי. ואני הדיוט נלע"ד ארכי הוא כדמתרגמינן קרית ספר קרית ארכי וכמדומה לי שכך ראיתי בתוספת יו"ט. וגם מפי' רש"י ז"ל נראה דלא הוה גריס מלת עד וז"ל בערכי שהיה כתוב בסדרי הדיינים שהיו רגילין לייחס את הראויין לדון שהיו מיוחסין וכדכתבינן על הסדר פלוני ופלוני מיוחסין הן שאין רגילין בני המקום למנות דיין שאינו מיוחס ע"כ. לשון הר"ס ז"ל בפי' רעז"ל בסנהדראות של עיר ששמה ישנה רש"י ז"ל כתב בדיינין ולא כתב לשון סנהדריות ע"כ. ישנה עיר ששמה ישנה כדתנן נמי בפרק ה' דעירובין בעיר חדשה שביהודה כדכתיב צנן וחדשה:

באיסטרטיא של מלך. בחיילות של בית דוד שכולן היו מיוחסות ואפילו שגם אתי הגתי היה עמהם וגם ד' מאות ילדים שהיו לו בני יפת תאר שהם היו בעלי אגרופים של בית דוד הנהו אזלי לבעותי בעלמא אבל לא היו יורדין בתוך המלחמה עם ישראל. ויליף לה בגמרא מקרא דכתיב והתיחשם בצבא המלחמה:

משנה ו

בת חלל זכר פסולה ביד פי"ט דהלכות א"ב סי' י"ב ובטור א"ה סימן ז'. ופי' רש"י ז"ל בת חלל זכר דוקא נקט כדקתני ואזיל דבת שנשאת לישראל כשרה לכהונה:

ישראל שנשא חללה בתו כשרה לכהונה. בגמרא יליף לה ר' יוחנן משום ר"ש מג"ש נאמר כאן גבי חלל לא יחלל זרעו בעמיו ונאמר להלן גבי טומאה לא יטמא בעל בעמיו מה להלן לענין טומאה זכרים הוזהרו ולא נקבות שכן כתיב בני אהרן ולא בנות אהרן אף בפסולי חללות זכרים נפסלו ולא נקבות. ומוכח בגמרא דלא אהני ג"ש לכהן גדול אלא מבת בתו של כ"ג מן האלמנה ואילך אבל בתו ובת בנו אסורות בתו מדלא כתיב בנו ובת בתו דבמלת זרעו הוזכרו האב והזרע ומקיש זרעו לו מה הוא בתו פסולה אף בנו בתו פסולה:

הלל שנשא בת ישראל בתו פסולה. בגמרא פריך הא תנא ליה רישא בת חלל זכר פסולה מן הכהונה לעולם ומשני איידי דתנא ישראל שנשא חללה תנא חלל שנשא בת ישראל ומתני' דלא כר' דוסתאי בן יהודה דאמר כשם שבני ישראל מקוה טהרה לחללות להכשיר את בתה ממנו לכהונה כך בנות ישראל מקוה טהרה לחללין להכשיר את בתו ממנה לכהונה דמדכתב קרא לא יחלל בעמיו ולא כתוב בעממיו דריש ר' דוסתאי בעם אחד הוא דמיחל פי' כשהוא ואשתו מעם אחד ששניהם חללים אבל בשני עממין אינו מיחל וא"כ לר' דוסתאי חלל זכר שנשא ישראלית בתו כשרה לכהונה. ופירש הריטב"א ז"ל אמר קרא ולא יחלל זרעו בעמיו בעם אחד הוא דמיחל כגון חלל בחללה בשני עממין אינו מיחל וכי תימא א"כ בתו של כהן מגרושה וחללה זונה תשתרי דשני עממים נינהו הא לא אפשר דהא כתיב ביה ולא יחלל זרעו וכי דרשינן בעמיו לאתויי עם א' היינו בזרעו שאין זרעו של כהן המחולל מתחלל אחריו אלא כשנושא אשה בעמיו שהוא ואשתו מעם אחד ששניהם חללים וכן נראה מפי' רש"י ז"ל ע"כ. ומשמע מזה דאע"ג דריש מילתי' דר' דוסתאי דקאמר כשם שבני ישראל וכו' הוי דוקא בני ישראל ולא בני כהנים מ"מ סוף מילתיה דקאמר כך בנות ישראל מקוה טהרה לחללים לאו דוקא בנות ישראל דהה"נ בנות כהנים ודו"ק: גמרא ת"ר לא יחלל זרעו אין לי אלא זרעו היא עצמה מנין שהאלמנה מתחללת בביאתו מן התרומה ומן הכהונה ללקות עליה כהן הדיוט הבא עליה אחריו

משום חללה אמר קרא לא יחלל פי' רש"י ז"ל עיקור חלול האמור כאן משמע ביאה עצמה שהיתה כשרה ונתחללה אבל זרעו מעיקרו הוא נפסל ואין זה לשון חלול:
ר' יהודה אומר בת גר זכר. וכו' ירושל' פ' הערל דף ט: ובת"כ סוף פ' שני דפרשת אמור: **כבת חלל זכר**. יליף לה במה הצד דחלל ומצרי ראשון ומה חלל שבא מטפה כשרה בתו פסולה גר שבא מטפה פסולה אינו דין שבתו פסולה מה לחלל שכן יצירתו בעבירה מצרי ראשון יוכיח פי' שנשא מצרית ראשונה שאין יצירתו בעבירה ולא ביאתו בעבירה ובתו פסולה דהא שנייה היא ורחמנא אמר דור שלישי מה למצרי ראשון שכן אינו ראוי לבא בקהל חלל יוכיח וחזר הדין לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה הצד השוה שבהן שאינם ברוב קהל זה יצירתו בעבירה וזה אינו ראוי לבא בקהל ובתם פסולה אף אני אביא את הגר שאינו ברוב קהל ובתו פסולה מה להצד השוה שבהן שכן פוסלין בביאתן את אשה מן הכהונה כדתניא וכו' גר נמי פוסל בביאתו ומייתי לה במה הצד מהאי דינא ומה חלל שבא מטפה כשרה פוסל גר שבא מטפה פסולה לא כל שכן:

משנה ז

ר' אליעזר בן יעקב אומר ישראל שנשא. וכו' מילתיה דראב"י שנויה בפ"ק דבכורים. ומייתי לה בפ' הבא על יבמתו (יבמות דף נ"ז.) וביד י"ט דהלכות איסורי ביאה סי' י"ב ובטור א"ה סי' ז':
אחד גרים ואחד עבדים משוחררין ואפילו עד עשרה דורות עד שתהא אמן מישראל ר' יוסי אומר אף גר שנשא גיורת וכו'. גמרא תניא ר"ש בן יוחי אומר גיורת פחותה מבת שלש שנים ויום אחד כשרה לכהונה שנאמר וכל הטף בנשים החיו לכם והלא פנחס היה עמהם ורבנן דרשי החיו לעבדים ולשפחות וד' מחלוקות בדבר ר' יהודה ור' אלעזר בן יעקב ור' יוסי ור"ש וכולן מקרא אחד דרשו כי אם בתולות מזרע בית ישראל ר' יהודא סבר עד דאית כל זרע מישראל כלומר כל עיקר הקרוי זרע דהיינו מן האב לאפוקי בת גר זכר ראב"י סבר מזרעו ואפילו מקצת זרע פירוש מצד אחד ואפילו זרע כחוש כגון מן האם גר שנשא ישראלית ור' יוסי סבר מי שנזרע בישראל שהורתה ג"כ בקדושה ר"ש סבר מי שנזרעו בתוליה בישראל דהיינו בת שלש שנים שנגמרו בתוליה בישראל אע"פ שהורתה ולידתה שלא בקדושה ובלבד שלא תהא ראויה לביאה בגיותה ותיפוק לה מכלל זונה:

משנה ח

אפי' שניהם מודים. יש גורסין אפילו שניהם אומרים וכן הוא בירושלמי ומפ' בגמרא דלא מבעיא קאמר לא מיבעיא איהו דלא קים ליה אם ממנו נתעברה אם מאחר אלא

אפילו איהי דקים לה בגווה לא מהימנא ול"מ על מי שיצא לאויר העולם שהיתה לו כבר חזקת כשרות אלא אפילו על עובר נמי לא מהימנא:

ר' יהודה אומר נאמנין. אריש נמי פליג ונראה דרש"י ז"ל גריס ר' יהודה אומר נאמן ואפ"ה פירש דקאי נמי אריש והלכתא כותיה ומבואר בפ' החולץ שאם יש לבן בנים אינו נאמן ואפילו אבנו נמי לא מהימן דהא בהא תליא. וביד פט"ו דהלכות איסורי ביאה סי' ט"ו ט"ז. ובטור א"ה סי' ד'. ובגמרא מ"ט דר' יהודה דתניא יכיר יכירנו לאחרים מכאן א"ר יהודה נאמן אדם לומר זה בני בכורי]הגה"ה פירוש יכירנו לאחרים כלומר על איזה בן מבן הבנים שיכירנו לאחרים ויאמר עליו שהוא בכור ראשית אונו נאמן עליו לתת לו פי שנים ואפילו יאמר על בן השלישי או הרביעי בין הבנים שהוא בכורו נאמן אע"ג דאם כן ממילא הוו הראשונים ממזרים ודאי כך הוא גזרת הכתוב. וכשם שנאמן לומר זה בני בכורי כך נאמן לומר זה בן גרושה ובן חלוצה וחכמים אומרים אינו נאמן א"ל רב נחמן בר יצחק לרבא בשלמא לר' יהודא היינו דכתיב יכיר אלא לרבנן יכיר למה לי בצריך הכרה למאי הלכתא למיתב ליה פי שנים פשיטא למה לי קרא מגו דאי בעי מיתבא ליה מתנה מי לא יהיב ליה ומשני בנכסים שנפלו לאחר מכאן ולר"מ דאמר אדם מקנה דשב"ל יכיר למה לי שנפלו לו כשהוא גוסס לאחר שהעיד כך אהנו ליה שאם יפלו לו נכסים כשהוא גוסס יטול זה כהן חלק בכורה ואי לאו דהימניה קרא לאב להכירו משום מגו לא זכו בהן ע"כ:

משנה ט

אם שלו קדמו קדושיו קדושין. דבטליה לשליחותא דשליח:

ואם אינו ידוע. כך צ"ל:

וכן האשה וכו' ר"פ האומר דמכילתין גרסינן אם לא קדשה עצמה וחזרה בה ר' יוחנן אמר חוזרת דאתי דבור ומבטל דבור:

והלכה היא וקדשה את עצמה וכו':

ואם אינו ידוע שניהם נותנים גט ואם רצו אחד נותן גט ואחד כונס כך צ"ל:

שניהם נותנים גט אם באת להנשא לאחר. וביד פ"ד דהלכות אישות סי' ד' כ'. ובטור א"ה סי' ל"ה ל"ז:

משנה י

מי שיצא הוא ואשתו וכו' עד סוף סי' י"א פ' עשרים דהלכות איסורי ביאה סי' ו' ז' ח'. ובטור א"ה סי' ג':

מתה ואלו בניה מביא ראיה על הבנים ואינו מביא ראיה על האשה פירש בקונטרס שהאשה היתה נבדקת כבר בד' אמהות קודם שהוליכה למדינת הים ובגמרא מוקי לה בכרוכים אחריה וא"ת מאי קמ"ל מתני' דאין צריך להביא ראיה על האשה פשיטא כיון דנבדקת כבר דשוב אין צריך להביא ראיה על האשה ועוד קשה אמאי איצטריך לחזור ולמיתני הא תנא ליה ברישא לכן פי' ר"י אין צריך להביא ראיה על הבנים שהן שלו דלא אמרינן שלקחה האשה איש אחד במדינת הים ולא על האשה שיהו בניה כיון דכרוכים אחריה:

מתה וכו' מביא ראיה על הבנים פי' שהן מן האשה שהלכה עמו למדינת הים דידעינן בה שהיא מיוחסת שהרי כבר בדקנוה ומאחר שהביא ראיה שהבנים הם מאשתו שמתה במדינת הים אין צריך תו להביא ראיה שאותה אשה היתה מיוחסת דאין לחוש שלקח אשה אחרת שם והוליד ממנה אלו דמסתמא מאשתו שהוציא מכאן הם מאחר שלא שמענו שנשא שם אשה אחרת והאשה שהוציא מכאן כבר בדקנוה קודם שהלכה למדינת הים תוס' ז"ל:

משנה יא

אשה נשאתי וכו'. ירושלמי תני הביא ראיה על הגדולים יביא ראיה על הקטנים להידה מילה א"ר יונה אני אומר שמא נתגרשה בנתים. ובגמ' אמר ר"ל לא שנו דסמכינן אכרוכים אלא לקדשי הגבול שאם כהן הוא אוכל בקדשי הגבול אבל ליוחסין לא פי' שאם יש בהן בנות אינם נישאות לכהנים עד שיביאו ראיה שהן בנותיה של זו ור' יוחנן אמר אפילו ליוחסין ואפילו לישרף ולישקל זה ע"ג זה פי' שריפה אב על בתו סקילה אם עם בנה אם היה להן חזקה שזה אביה או שזו אמו נסקל או נשרף. וכתב הר"ן ז"ל ולפי מה שכתבתי למעלה דאפילו לרבנן דאמרי כל משפחה בחזקת כשרות הן עומדות אפ"ה כהן צריך לבדוק משום חללות אתיא שפיר הך מתני' וגמ' דילה אבל לדברי האומרים דאפילו כהן אינו צריך לבדוק צ"ע למה צריך להביא ראיה על האשה ואפשר דנהי דס"ל לרבנן דכל משפחות בחזקת כשרות הן עומדות ה"מ היכא דאיכא חזקת משפחה אבל היכא דליכא חזקת משפחה לא עכ"ל ז"ל:

משנה יב

לא יתייחד וכו' פ' אין מעמידין (עבודה זרה דף כ"ה.) וסיפא דמתני' בזמן שאשתו וכו' שם בתוס'. וברוב הנוסחאות אני רואה לא יתייחד אדם עם ולשון תמוה הוא אכן מפי' הרמב"ם ז"ל וחבורו נראה דגריס לא יתייחד איש אחד עם שתי נשים. וכן מצאתי מוגה וכן ג"כ הגיהו הר"ר יהוסף ז"ל. אבל בסיפא בכל הנוסחאות מתייחד אדם וכן במימרא

דרבא שאעתיק בסמוך גם במימרא דרב אסי מתייחד אדם עם אחותו ודר עם אמו ועם בתו. וביד פכ"ב דהלכות א"ב סי' ד' ח' ובטור אבן העזר סי' כ"ב. ואיסור יחוד דעריות נפקא לן בגמ' מקרא דכי יסיתך אחיך בן אמך וכי בן אם מסית בן אב אינו מסית אלא לומר לך רמז דבן מותר להתייחד עם אמו כלומר שם מצוי עם אמו ואסור להתייחד עם כל עריות שבתורה:

איש אחד עם שתי נשים. אפילו לאבא שאול דאמר כל שלשים יום נקבר באיש אחד ובשתי נשים מודה במתני' דשאני שעת אנינות דתבור יצריה ורבנן פליגי עליה בברייתא דאינו נתבר אלא באשה אחת ושני אנשים דסברי דאפילו בשעת אנינותו של אדם יצרו מתגבר עליו:

אבל אשה אחת מתייחדת וכו' גמרא אמר רב לא שנו אלא בכשרים אבל בפרוצים אפילו בי עשרה נמי לא ולא שנו דאשה מתייחדת עם שני אנשים אלא בעיר אבל בדרך עד שיהיו שלשה שמא יצטרך אחד מהן להשתין ונמצא אחד מתייחד עם הערוה. ובגמרא אמר רבא מתייחד אדם עם שתי יבמות עם שתי צרות עם אשה וחמותה עם אשה ובת בעלה עם אשה ותינוקת שיודעת טעם ביאה ואין מוסרת עצמה לביאה ותימה שלא הזכיר ובת חמותה אכן בפירוש רש"י ז"ל נזכרה. וביד בסוף הלכות איסורי ביאה:

רש"א אף איש אחד מתייחד עם שתי נשים וכו'. הקשו התוס' מר"פ שני דע"ז דתנן ולא תתייחד אשה עמהן ומפרשינן אפילו כשאשתו עמו דבישראל שרו משמע דאשה אחת מתייחדת עם איש שאשתו עמו ואילו הכא משמע דר"ש לא התיר בשאשתו עמו אלא בשתי נשים וכל שכן לרבנן דאפילו אשתו עמו לא התירו אם כן ההיא מתני' דלא כמאן והעלו ז"ל דלרבנן (הגה"ה בספרים כתוב דלר"ש) אינו אסור אלא כשאין אשתו עמו דוקא והכי גרסי' ר"ש אומר אף איש אחד מתייחד עם שתי נשים ובזמן שאשתו עמו ישן עמהם בפונדקי מפני שאשתו משמרתו ואתאן אפילו לרבנן ואפי' עם אשה אחת ע"כ. וכתב הר"ן ז"ל ר"ש אומר אף איש אחד מתייחד עם שתי נשים בזמן שאשתו משמרתו וישן עמהם בפונדקי מפני שאשתו משמרתו כך כתוב בנוסחאות וקיימא לן הכי דסוגיין כותיה בפ' אין מעמידין והרי"ף ז"ל גורס ראשי משנה בזמן שאשתו עמו ישן ע"כ. וכן נראה שגורס ג"כ הרא"ש ז"ל. ובפי' תוס' ז"ל אע"פ שאין הגירסא שוה לגמרי. ובית יוסף כתב בטור א"ה סימן כ"ב ובכסף משנה שם פ' כ"ב דאפשר דהרמב"ם ז"ל ס"ל דר"ש לפרושי מילתיה דת"ק אתא ולאו לאפלוגי והעלה דהיותר נכון דגם הרמב"ם ז"ל גורס כמו רב אלפס והרא"ש ז"ל ולאו מדברי ר"ש היא ע"ש:

מתייחד אדם עם אמו וכו'. ביד פכ"א דהא"ב סי' ז' וברפכ"ב:

וישן עמהם הבן עם אמו והאב עם בתו ובעודן קטנים קאמר כדמפרש ואזיל הגדילו וכו' ע"כ: ומצאתי שהגיה הר"ר יהוסף ז"ל הגדילו זה ישן בכסותו וזה ישן בכסותו:

משנה יג

לא ילמד אדם רווק סופרים. פי' תלמידים רווק הוא אדם פנוי שלא נשא אשה מעולם ותרגום של ובחורים כשול יכשלו הוי רווקים תוס' ז"ל אבל רש"י והר"ן ז"ל פירשו סופרים מלמדי תינוקות ולא ילמד פי' לא ירגיל וכו' ולא תלמד אשה סופרים ג"כ פירשו בו רש"י והר"ן ז"ל לא תרגיל עצמה להיותה מן המלמדי תנוקות מפני אבותיהם של תינוקות שמביאים בניהם לבית הספר ע"כ. פי' אבל משום חשש ינוקי גופייהו מפרש בגמ' דליכא למיחש דלא נחשדו ישראל לא על הזכור ולא על הבהמה. ונלע"ד שהכריחם לרש"י והר"ן לפרש כן מדהוה ליה למיתני לא ילמד אדם רווק ולא תלמד אשה ר' אלעזר אומר אף מי שאין לו אשה לא ילמד. דנראה להם ז"ל דמה לי ללמד תורה או ללמד שוליא דנגרי ושאר מלאכות ולפי פירושם ז"ל גרסינן לא יְלַמֵּד בנקודת חירק תחת היו"ד ובשו"א תחת הלמ"ד ובפת"ח תחת המ"ם ונראה דס"ל ז"ל דבאקראי בעלמא לכ"ע מותר לרווק ולאשה ללמד. ומשמע דגרסינן ר' אלעזר בלי יו"ד. וכן הגיה הר"ר יהוסף ז"ל. ובירושלמי תני ר' אלעזר אומר אף מי שיש לו אשה ובנים ואינם עמו באותו מקום לא ילמד סופרים. פירש באותו מקום בבית הספר באותו מקום שהוא יושב ומלמד. וביד שם פכ"ב סימן י"ג וז"ל שם ואין המלמד צריך שתהיה אשתו שרויה עמו בבית הספר אלא היא בביתה והוא מלמד במקומו ע"כ פסק כת"ק. ובטור יורה דעה סוף סימן רמ"ה. ובא"ה סימן כ"ב:

משנה יד

לא ירעה רווק בהמה. מפני שיש לו תאוה יותר מן האיש האחר שנשא אשה תוס' ז"ל:

וחכמים מתירין. והלכה כחכמים שלא נחשדו ישראל לא על הזכור ולא על הבהמה. וכתב הר"ן ז"ל דליכא למימר דמתני' סתם ואח"כ מחלוקת היא דברישא תנן מתייחד אדם עם אמו ומשמע דכל שכן עם בהמה מדאמר שמואל בגמרא אסור להתייחד עם כל עריות שבתורה ואפילו עם בהמה ואקשי עליה בגמרא מהאי מתני' דדילמא רועה שאני מפני שהוא רואה תמיד ברביעתה ומש"ה א"ר יהודה לא ירעה רווק ע"כ:

כל שעסקיו עם הנשים. כל שאומנותו בין הנשים וכו' כך נראה שצ"ל. בפי' רעז"ל או אפשר דהוה גריס כל שאומנותו:

לא יתייחד עם הנשים. ואפילו עם הרבה נשים וכו' לשון רעז"ל. אמר המלקט ותוס' מכח קושיא פירשו לא יתייחד אפי' אשתו עמו דשרינן לעיל דכיון דהוי רוכל איכא חששא

טפי ע"כ: וביד שם סימן ח'. ומפרש לה הוא ז"ל למתני' הכי (אפילו) כל מי שעסקו עם הנשים לא שרינן אפילו משום כדי חייו וכמו שהעתיק רעז"ל. ועיין בתשובות הרשב"א ז"ל סימן חקפ"ז. וסימן אלף וקע"ח. וכתב הר"ן ז"ל ואחרים פירשו דמשום דתנן ברישא ר"ש אומר אף איש אחד מתייחד עם שתי נשים קתני הכא דכל שעסקו עם הנשים לא יתייחד עמהן ואפילו הן נשים הרבה ע"כ והלשון שם מוטעה ואפי' כמו שהגהתי לא ניחא לי דא"כ היינו פי' רש"י ז"ל שהביא הוא שם קודם לזה. לכן נלע"ד להגיה כן ואחרים פירשו דמשום דתנן דאשה אחת מתייחדת עם שני אנשים לכ"ע קתני הכא דכל שעסקו עם הנשים לא יתייחד עמהן ואפילו יש שם אנשים הרבה. ולפי זה נ"ל שצ"ל שאלו האחרים אינם סוברים דפי' מי שעסקו עם הנשים אינו ר"ל אומנותו אלא כלומר דרכו וטבעו להיות תמיד מתחבר ויושב בין הנשים אפילו שאינו משום צורך כדי חייו ולהכי קנסי' ליה שכלל כלל לא יתייחד עם הנשים אפילו כשיש שם אנשים הרבה שאם הם ג"כ מפרשים פירוש עסקו אומנותו למה לא יודו שכשיש שם אנשים הרבה שיוכל לישא וליתן עם הנשים בפניהם משום כדי חייו ואפשר דס"ל דגזרינן היכא דיש אנשים הרבה אטו היכא דאין שם אנשים הרבה ודוק:

לא ילמד אדם את בנו אומנות בין הנשים. כך הגיה הר"ר יהוסף ז"ל וכתב ס"א גרסינן כאן לא ילמד אדם את בנו חמר גמל וכו' עד אומנותו אומנות לסטים ול"ג יותר במשנה ע"כ. ובטור א"ה סימן כ"ב:

ר' מאיר לעולם ילמד אדם את בנו אומנות נקיה. י"ג במשנה נקיה וקלה. ופי' הרמב"ם ז"ל יחייב אדם שילמד את בנו אומנות נקיה ולכך אסור שיעשה ספר ע"כ:

אלא הכל לפי זכותו. פי' לפי מזלו דבני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא אלא במזלא תליא מילתא תוס' ז"ל. והם ז"ל כתבו בסוף מס' שבת ובסוף מו"ק דלפעמים המזל משתנה ע"י זכות גדול ע"כ בקיצור. ובירושלמי לא גרסינן להאי אלא הכל לפי זכותו וגם במשנת החכם הר"ר יהוסף אשכנזי ז"ל נמחק. ואיתיה נמי להאי דרשא בס"פ הרואה:

ר"ש בן אלעזר פשוט שצריך להיות אלעזר בלתי יוד בכל מקום שהוא:

ואני לא נבראתי אלא לשמש את קוני ומה אלו שלא נבראו אלא לשמשני הם מתפרנסין שלא בצער אני שלא נבראתי אלא לשמש את קוני אינו דין וכו' כך הוגה במשנת החכם הר"ר יהוסף אשכנזי ז"ל וכן היא בברייתא בגמרא ומסיים בה אלא שהרעתי מעשי וכו' שנא' עונותיכם הטו אלה:

אלא שהרעתי מעשי כצ"ל:

וקפחתי את פרנסתי. פירוש אבל שאר בעלי חיים הן וזולתם שלא חטאו על כן הם מתפרנסין שלא בצער. ופירש בתוי"ט ר"מ הביא ראיה מן השכר שכך אמר מן העושר וכו' ורשב"ג הביא ראיה מן העונש ע"כ:

אבא גוריין איש צידן [הגה"ה איש מרון] אומר משום אבא גוריא לא ילמד אדם את בנו חמר גמל קרר ספן רועה וחנוני שאומנותן וכו' כצ"ל. ואית דגרסי נמי קדר וספן. וקרר פירשו רש"י והר"ן ז"ל בעל קרונות:

משמו. של אבא גוריא:

החמרים רובן רשעים מפני לסטיות:

הגמלים רובן כשרים. שפורשין למדברות למקום גדודי חיות וליסטים ויראים לנפשם ומשברים לבן למקום רש"י ז"ל. והקשו תוס' ז"ל בנדה פ' שני דף י"ד דהכא תנן גמלים רובן כשרים וחמרים רובן רשעים והתם תניא בברייתא רוכבי גמלים רובן רשעים וחמרים יש מהן רשעים ויש מהן צדיקים ותרצו דהכא לא מיירי ברוכבים אלא בנותנים סחורה על הגמלים והם הולכים ברגל רחוק במקום סכנה וחמרים עושין רמאות במשא ומתן ע"כ. ומפ' התם בגמרא דהא דקתני בברייתא החמרים יש מהן רשעים כשאין אוכף על גבי החמור אבל כשיש אוכף אינו נקרא רשע כיון שאינו בא לידי חמום מבשר החמור אבל דרך גמלים לרכוב בלא אוכף אלא במרדעת ומתחמם. והתם בההיא ברייתא קתני הספנים כולן צדיקים ע"כ:

כשר שבטבחים וכו'. ספקי טרפות באות לידו וחס על ממונו ומאכילן. רש"י ז"ל. וכתב הרמב"ן ז"ל בפי' התורה גבי שלוח הקן דבפרשת כי תצא שהטעם שצונו ומנענו מלשחוט אותו ואת בנו ביום א' ולשלח את אם קן צפור אינו מצד רחמנות עליהם שאם כן היה אוסר השחיטה אלא הטעם ללמד אותנו מדת הרחמנות ושלא יתאכזר כי האכזריות התפשט בנפש האדם כידוע בטבחים שוחטי השורים הגדולים והחמורים שהם אנשי דמים זובחי אדם אכזרים מאד ומפני זה אמרו טוב שבטבחים שותפו של עמלק ע"כ:

רבי נהוראי אומר וכו' אע"ג דר"מ הוא נהוראי וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל בהקדמתו לסדר זרעים פרק ששי קל לתרץ דלא ליקשי ר' נהוראי דהכא אדר"מ דרישא כשתדקדק בלשונו דלעיל קאמר לעולם ילמד אדם את בנו והכא קאמר אני איני מלמד את בני אלא תורה:

והקרן קיימת לו לעולם הבא ושאר כל אומניות אינם כן אלא כשאדם בא וכו' כך נ"ל:

יסורין. ס"א איסורין ה"ר יהוסף ז"ל:

אבל התורה אינה כן. אלא אף כשבא לידי זקנה או יסורין ואינו יכול לעסוק בה הוא אוכל ממתן שכרה דכתיב עוד ינובון בשיבה פי' יצמחו צמח ויתחדש שכרן לעת שיבתן דשנים ורעננים יהיו רש"י והר"ן ז"ל:

אחרית ותקוה. לישנא דקרא הוא בירמיה כ"ט מחשבות שלום ולא לרעה לתת לכם אחרית ותקוה:

מצינו שקיים א"א את התורה עד שלא ניתנה שנאמר עקב אשר שמע אברהם בקולי. כך הגיה הר"ר יהוסף ז"ל ומחק השאר:

סליק פירקא וסליקא לה מסכת קדושין. הדרן עלך סדר נשים. בעזרת בורא ארצות ותרשישים. והדרך עלן: שנת ו'ש'כ'נ'ו' בתוך ירושלים: לפרט בריאת ארץ ושמים: מראשית השנה: עד שלהי אדר. החל וגמור פירוש חלק ראשון מהמשנה. בעזרת אל נערץ בקדושה ונאדר: תם ונשלם שבח לאל בורא עולם: